

GRAMMATICA ARABICA

الآجرومية

Agrumia appellata.

Cum versione Latina, ac dilucida expositione.

ADM. R. P. F. THOMAE OBICINI Noniensis, Diœc. Nouariæ, Ord. Minorum, Theologi, ac Linguarum Orientalium in Collegio S. Petri Montis Aurei, de mandato Sacræ Congregationis Fidei propagandæ, Magistri.

ROMAE,
Typis Sac. Congregationis de Propag. Fide.
M D C X X X I.
SVPERIORVM LICENTIA.

Imprimatur si placet Reuerendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

A. Episc. Bellicastr. Vicesg.

PRæcipuos hosce apud Arabes de arte Grāmatica libros, à R. P. Fr. Thoma Obicino Noniensi, à Nouaria nuncupato, non modo fideli interpretatione latinè redditos, verum etiam vtilissimis commentarijs mirum in modū illustratos, omnibus huius linguæ studiosis quā maximè profuturos esse procul dubio existimo; cum nullus alius, qui ad hanc vsque diem in lucem prodierit, liber, Arabicæ linguæ Grammaticen tam adamussim, tantaque doctrinæ, de qua agitur profunditate, Arabum more pertractarit. Ideoque ad publicum commodum, vt typis concedantur, mihi dignissimi videntur, præsertim cum nihil contineant fidei, aut bonis moribus aduersum: quinimmo summam eiusdem Patris pietatem vbique redoleant, ac propagandæ fidei laudatissimum zelum in ipso non mediocrem præ se ferant. Ex Musæo, pridie Nonas Aprilis Anno Domni CIↃ IↃC XXX.

Petrus à Valle Peregrinus.

Imprimatur.

F. N. Riccardius Sacri Palatij Apostolici Magister.

EMINENTISS. AC REVERENDISS.

D. D.

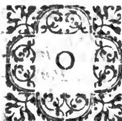
ROBERTO

VBALDINO

S.R.E. Card. Amplissimo.

F. THOMAS NONIENSIS

Diœcesis Nouariæ, Ordinis Minorum, salutem, perpetuamq. fęlicitatem precatur.

PTATISSIMO, fœlicissimoq. conuersionis gentium tempore iam appropinquante, Romana Ecclesia cunctarum Nationum Mater, & Magistra, à Spiritu sancto verè edocta, Congregationem de Fide Propaganda, Sponsum Dominum suum imitata, ardentissimo salutis omnium zelo, anno D. MDCXXII. decurrente, cælitus instituit. Nam sicut sexta mundi ætate Dominus Noster Iesus Christus, iuxta Apostolum, Pontifex factus in æternum, ex collecto Discipulorum suorum cœtu, duodecim elegit, quos & Apostolos nominauit ita & hoc sexto Ecclesiæ tempore, Romanus Pontifex, verus Christi Vicarius ex sacro Cardinalium Collegio

duodecim elegit, quos & super omnem terram; tanquam nouos Apostolos in his quæ sunt fidei propagandæ, Principes constituit, & generalem animarum curam demandauit. Et quemadmodum in celeberrima illa antiqua Ierosolymorum Vrbe, Collegium illud Apostolicum, idem Dominus omnium adhuc in carne mortali constitutus, sanctè fundauit; Immò & in excelsò Montis Sion Cœnaculo, vbi Sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum instituit, eosque Sacerdotes ordinauit, stupente mundo, non solum erexit, sed miro Spiritus sancti opere, varijs nempe linguarum, idiomatum, donorumque priuilegijs, exornauit, & confirmauit. Vt rectè iuxta Isaiæ vaticinium, de eiusdem Sion collegio, Euangelij lex, & de eadem Ierusalem vrbe, verbum Domini per Apostolos in omnem terram exiret: Christo Domino dicente: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Pariformiter in hac augustissima orbis Vrbe; noua Ierosolyma Roma, nouum hoc ad instar prioris collegium Apostolicum, à Domino nostro diebus istis, per Gregorium XV. Pontif. Max. mirabiliter fundatum est: & in eminentissimo Sion Romanæ Ecclesiæ cœnaculo, vbi vera Christi religio, Templum Domini sanctum, Altare chrismate delibutum, Regale sacerdotium, Incruenta veri corporis, & sanguinis Christi Hostia, Immò, & indubitata fidei veritas, succesiua Apostolici muneris dignitas, & legitima mittentis auctoritas est à Spiritu sancto lætantibus

superis

ſuperis erectum eſt; & per Vrbanum viij. Pontif. Max. magno affectu promotum ingenti gaudio & applauſu proſecutum, & mirum in modum diebus ſuis auctum. Quod opus, in Dei Eccleſia à Chriſti aſcenſu vſque hodie, nunquam alias factum legimus; Vt ſanè ſciant omnes, aurea adeſſe tempora, quibus ſolemni (iuxta eiuſdem prophetiæ veritatem) iterata prædicatione, de ſion Apoſtolicæ Sedis, & de noua Ieruſalem Roma, per vniuerſum Orbem micanti lumine, ſacroſancta Euangelij lex fulgeat, & verbum Domini, vt ſol lucidiſſimus mundo opaco oriatur; teſtante Domino: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. Hinc & in hac Vrbe, & eiuſdem Sion Cœnaculo, aliquos pios zelantes præſtanteſque viros, ex omnibus Religionibus, Apoſtolico præcepto iuſſum eſt ſedere, orationi inſtare, variaque linguarũ idiomata addiſcere: quouſque virtute ex alto induti; & acuta hac verbi Dei falce accincti, in vaſtiſſimam Chriſti Domini meſſem, quæ iam alba eſt, proculdubio mittantur. Nam enim illud; Tunc dicam meſſoribus; nunc verè adeſſe videtur; zizania tantarum hæreſum, in latiſſimo mundi agro diſperſa nunc nunc extripanda, & in faſciculos colligenda, immo in conſummationis ignẽ omnino mittenda eſt; Triticũ autẽ veræ fidei, ſemenque bonum verbi Dei, cum fidelibus ſuis, in proxima congregandum eſt, per eiuſdem fidei vnitatem, in horreum Chriſt i, quod eſt Eccleſia, precioſiſſimo eius ſanguine redempta, ac ſolidiſſima B. Petri

confessione fundata, & erecta; Ad quam quidem omnes oui ulæ non solum a pessimis Orientaliũ Hæreticorum feris iam dispersæ; Verum, & ab Occiduis hæresiarchis, tamquam rapacibus, vespertinisq. lupis dissipatæ: Immo & à singulari fero Mohammede, qui ouile Oriẽtale pæne totũ depastus est, destructæ: Sunt, inquã recolligẽdæ, reducendæ, ac saluberrimis vitæ pascuis, uixta limpidissimos veritatis fontes, in omnibus S.R.E. conuallibus, vbi piorum fidelium cœtus inhabitat; & collibus, vbi probata Religiosorum examina degunt; & montibus, vbi, sacer Prælatorum Senatus, tanquam lucidissimũ iubar, micat, à Pastore vno electo, legitimo Christi Vicario, ac vero Petri successore, sunt pascendæ, nutriẽdæ, & custodiẽdæ; iuxta Dñi promissa: Et alias oues habeo, quæ nõ sũt ex hoc ouili & illas oportet me adducere, & fiet vnũ ouile, & vnus Pastor.

Quamobrem, Tu Eminentissime Domine, qui inter præclarissimos huius Apostolici Collegij Patres, à principio electus, & annumeratus es, ac non tantum, Mediam, Persiam, Mesopotamiam Armeniam, Syriamq; Verum nobiliorem, ac sanctiorem orbis partem Diuina dispensatione es sortitus, illam nempe sacrosanctam terque beatam promissionis terram vbi redemptionis nostræ mysteria sunt celebrata: Vbi Verbum caro factum est; natus educatus, & cum hominibus conuersatus Dei filius: Vbi pro salute mundi mortuus sepultus, & triumphans resurrexit à mortuis, & ad cælum denique gloriosus ascendit: Illam inquam Prouinciarũ om-

nium Principem, decorem pulchritudinis, gaudium vniuersæ terræ; Vbi prima (vt iam dictum est) huius sacrosancti instituti fundamenta iacta fuere: Vbi linguarum omnium per Spiritum sanctum accepta gratia sacrosancti Euangelij cæpit promulgatio, sãctæ fidei propagatio, & Christianæ Religionis exaltatio. Vbi tandem, & pes pauperis Francisci, gressusque pusilli gregis Fratrum Minorum (vt propheticis vtar verbis) calcat; immo pronus adorat, reuerenter colit, humiliter seruit, vigilanter custodit, & vsque ad effusionem sanguinis, die, noctuque ab immundis infidelium feris mirabiliter defendit, vt ipse certa decem annorum experientia varijs erumnis, iniurijs, carceribusque pro his custodiendis perpessus, optime noui, atque probaui. Quæ sanè Religio, meaque paupercula mater, omni promptitudine Romano Pontifici summo Christi Vicario semper obediens, ac Sacrosanctæ sedis Apostolicæ præceptis inuiolabiliter obtemperans, statim atque Religiosis omnibus cæleste de propaganda fide intimatum agnouit edictũ, collectos ex multis Ordinis Prouincijs, doctos, probos, piosque Religiosos, Romam in Conuentu sancti Petri montis Aurei, Collegium linguarum Orientalium à Sacra Congregatione de propaganda fide dudum erectum, illicò destinauit; in quo diuina aspirante gratia, breui temporis interuallo, non tantum legere, & scribere Arabicè; verum & vernacula lingua vt cumque loqui, & Grammaticali idiomate mira promptitudine disputare didicerunt. Quinimò reconditas logico-

rum

rum, Philosophorumque Arabum voces, summo ingenij acumine penetrantes, in dies inter se, & plubicè de his disputare non timent; vt acuto idiomatis Arabū gladio, pūgentique linguæ mucrone, de manibus eorum arrepto; in campum certaminis, ciuius omnipotentibus armis signati, ad fidei agonem intrepidi tandem prodeant, ijsdemque inimicorum armis superbo, diri tyranni monstruosique gigantis Mohamed abscisso capite, trophæum Crucis Christi, nobili triumpho, suis inferant arcibus.

Propterra ego minorū omniū Minimus, sanctissimis eiusdē Sacræ Congregationis legibus obsequens, Arabicam linguam duarum mundi partium Dominam, quamuis satis arduam, ob nimiam vocum copiam, affatuque nostris perdifficilem propter stridentia, anhelantiaque eius verba ab ima gutturi sede erumpentia, publicè tamen legi, difficilioresque eorum libros Diuina præstante gratia, interpratatus sum: Inter quos, licet quantitate paruus, maximus tamen vtilisate, librum hunc Agrumia appellatum, qui de prima orationis parte, nempè Nomine, quoad Declinationem præcipuè inscribitur: quamuis & simul de Verbo secunda, & de Particula eiusdem tertia quoad inflexum, casuumque regimen luculenter tractet; latina interpraratione donare, breuique commentario in communem commodum exponere, atque exornare curaui: Tibique Eminentissime Domine tanquam Patri optimo, ac Collegij huius Visitatori, Fautori, Protectorique peruigili, immo & nostrarum Orientalium missionum Patrono,

trono, Rectori, ac Defensori strenuo, omni iure debitum, offerre, dicare, & consecrare non dubitaui. Tu autem Cardinalis Amplissime, qui pari generis nobilitate, ac virtutis præstantia ornatus es, læto, quo semper cuncta ad Dei gloriam, & fidei propagandæ incrementum peracta, excipis animo, libellum hunc quoque ad id præcipue destinatum, suscipere non dedignaberis. Ex Collegio linguarũ Orientalium Sancti Petri Montis aurei Die 26. Aprilis. 1631.

BENEVOLO Lectori.

GRammaticam hanc breuem, quam Agrumiam, vel Gerumiam vocant Arabes, non latinitate tantum donare, sed breui quoque Commentario in studiorum commodum illustrare volui: tum quia vsitatissima, ac familiarissima cunctis Arabum scholis, est: tum quia vt breuissima, ac elegantissima, ipsis etiam philomusis Arabicis grata semper extitit. Quam quidem, dum vasta me tenerent Orientis spatia, viua, vt aiunt voce, à peritissimis huius idiomatis Præceptoribus, iuxta verum ipsius sensum, multoties audiui, ac assiduo studio hausi. Eamque nunc summa diligentia puram, nitidamque à quamplurimis manuscriptis codicibus extrahere, ac genuinam ipsius interpretationem à multis quoque doctissimis eius expositoribus exceptam, in lucem ederè, ac publicæ vtilitati tradere, curaui. Certo sciens, omnibus tam Religiosis, quam secularibus, huius idiomatis studiosis, Orientalium Christianorum salutem, ac Mohammedanorum conuersionem sollicitantibus, non minus vtilem, quam necessariam fore. Faxit ergo Deus, vt sicut messis est multa, operarij quoque (qui nunc pauci sunt) augeantur in dies, ac multorum corda fidelium in huiusmodi studia, Dei zelo accendantur: Optatissimam namque gentium plenitudinem, quam Apostolus in sanctam Ecclesiam prædixit intraturam, diebus nostris fæliciter cæptam, ingenti omnium gaudio videremus quoq. impletam,

At quia, nec mirum, nec nouum est sæpe Typographos errare, libr osque typis mandatos, mendis quamplurimis scatere, his profecto, qui varijs, & extraneis characterum generibus, diuersificantur, hoc maximè, accidere videmus Quare cum nostræ, huic nouæ Agrumiæ editioni, sæpissime ratione sensus,& rei intelligendæ,Arabici,ac latini characteres varientur,te monitum voluimus, hoc in opere breui,

non

paucos obrepsisse errores; tum nouitate typi non dum ati, tum quia valde difficile & laboriosum est, Arabicos ces, suis notatos punctis, & apicibus, sine aliquo errore imere. Quocirca, si quid inter legendnm, tibi dis-im occurrerit, ad errorum vtriusque idiomatis seriem, infra subiectam, recurrere, ne graueris. Vale, bene-e lector, & exiguo hoc mei laboris opusculo, quod guæ Arabicæ amatoribus fructiferum precor, fruere.

INDEX CAPITVM.

INDEX.

Baßa-

8

De

b Fatha

Liber

Par-

Verba

Correctio.	Errata.	
اِثْنَانِ	أَثْنَانِ	6
الْمُفِيدُ	الْمُفِيدُ	6
الْإِفْرَنْجِيَّةُ	الْأَفْرَنْجِيَّةُ	8
& alibi ſæpe.		
دَالَّةٌ	دُالَّةٌ	9
نَفْسَهَا	نَفْسِهِ	9
غَيْرِ	غَيْرٌ	9
فَعَّلَ	فَعُلَ	9
نَفْسَهَا	نَفْسِهِ	10
ſchola	ſcola	13
جِنْبِيدٌ	جِنْبِيدٍ	16
الْجُذْعُ	الْجِذْعُ	18
سُوقٌ	سُوقٍ	20
لَنْ	لَنَّ	22
oſtenderit	oſtenderim	24
quoque	quoue	27
الرَّجُلُ	الرِّجْلُ	31

Correctio.	Errata	
فَأَمَّا	فَأَمَّا	32
هِنْدَاتٌ	هِنْدَاتٍ	33
الشَّرْحُ	الشَّرْحِ	36
جُمَعٌ	جُمْعٌ	38
الْمُخَاطِبَةُ	الْمُخَاطَبَةِ	38
cum	cim	38
كِلْتَاهُمَا	كِلْتَاهُمَا	39
جُمَعٌ	جُمْعٌ	42
ثُبَاتٌ	بُثَنَاتٌ	42
erit	eeit	45
BaalabaKKa	BaablaKKa	49
ثُلَاثٌ	ثَلَاثٌ	52
أَلِفٌ	أَلْفٌ	92
الْمَقْصُورَةُ	الْمَقْصُورَةِ	52
الْمُعْتَلُّ	الْمُعْتَلِّ	54
الْأَفْعَالِ	الْأَفْعَلِ	54

Correctio	Errata	
التَّوْكِيدُ	التَّوْكِيدُ	82
فَالطَّاهِرِ	فَالطُّهْرِ	90
ieiunatu est	ieiunãdũ est	93
نَحْنُ	نَحْنُ	96
جَارِيَتُهُ	جَارِيَتُهُ	97
كَانَ	كَانَ	106
يَمْشِي	يَمْشِي	110
ظَلَّ	ظُلَّ	111
زيد	زيد	144 & 111
falsum est	factum est	112
pleuerabim⁹	pleueram⁹	115
sed	&	119
عَلَى	عَلَى	120
أَبَوَاهُمَا	أَبُوَاهُمَا	137
Dorcadis	Doreadis	145
Deriuatur	Deriuat	145
hic,& alibi sæpe		
أَصَمَّتْ	أَصْمَتْ	146

Correctio.	Errata.	
رُفْعُهَا	رُفِّعُهَا	54
أَنْوَاعٍ	أَنوَاعٍ	57
تَأْسَوْا	تَأْسُّوْا	62
الأَفْعَالِ	الأَفْعَالِ	66
يُضَرِّبُ	يَضْرِبُ	66
المُضَارِعُ	المُضَارِعُ	68
فَادْخُلِي	فَادْخُلِي	74
تَخَاصُمْ	تُخَاصِمْ	74
لِلرَّمْيِ	لِلرَّمِي	74
لِلنَّهْيِ	لِلنَّهِي	75
لِلتَّرَجِّي	لِلتَّرْجِي	75
لَأَقْتُلَنَّ	لَأَقْتُلَنَّ	76
potentia	pronomina	79
أَنَّى	أَنَّى	81

Correctio	Errata	
المَعْرِقِ	المُعْرِقِ	151 & 150
المَقْصُودَةُ	المُقْصُودَةُ	152
هُوَ آسْمٌ	هُوَا أَسْمٌ	155
يَتَوَسَّطُ	يَتْوَسَّطُ	157
cæterorum	cæterum	164
السَّمَكَةُ	السَّمْكَةُ	164
أَكْرَمْتُهُ	أَكَرَمْتُهُ	165
يَخْرُجُ	يُخْرِجُ	168
البَدَلُ	البَدْلُ	177
أَشْيَاءَ	أَشْيَآءَ	182
عَلَيْهِ	عَلَيْهُ	183
manifeſtũ,& ſub pnom.		188
المُهْتَدِينَ	المَهْتَدِينَ	190
يَحْيَى	يَحْيِي	197
لِمَتَى	لِمَتِّى	203
temporis	textus	204
أُكَلِّمُكَ	أَكَلِّمُكَ	205
Quis	Quid	208
صَمْتٌ	صَمَتٌ	208
جَلَسْتُ	حَلَسْتُ	211
عَبْدُ اللهِ	عَنْدُ اللهِ	215
جِئْتَ	جِيْتَ	218
corruentem	currentẽ	220
البَغْلِ	البَعْلِ	222
التَّمْرِ	التَّمِ	223
غُلَامًا	عُلَامًا	224
طَابَتْ	طَائِتْ	227
طَيِّبَةٌ	طَيْبَةٌ	227
مُدَوَّانٍ	مَدُوَّانٍ	228
حَرَجٌ	حَرِجٌ	232

Correctio	Errata	
أَمِنَّا	أَمَنَّا	258
تَعَالَ	تَعَلْ	262
اَلْمَفْعُولُ	اَلْمَفْعُولُ	264
جَبَنَّا	جُبِنَّا	265
effectus	affectus	271. *bis*
pdeterminast.	pdestinast.	273
Post, sequens chasdatum, *deest* iterum chasdatū		276
Et post, quod chasdatur *deest vox* per		276
لَقِيتَهُ	لُقَيْتُهُ	278
بَلَدٍ	بَلَدٍ	279
مُدَمَدٍ	مُدَمَدٍ	279
الفِقْهِ	الفِقْهِ	282
amittunt	admittunt	282
سِيٌّ	سِيٌّ	284
جَلَسْتُ	جُلِسْتُ	284
Expositionib.	Expositor.	286

Correctio	Errata	
العُومِلِ	العُوَامِلِ	232
عَبْرِ	عَيْرِ	233
المَخْرَجُ	المُخْرَجُ	234
تُصَمِّهُ	تَصَمِّهُ	235
extractum	exactum	236
حِمَارًا	حِمَارًا	237
جُكْمُ	جُكْمُ	237
introductione,	introduct.	237
رَجُلٌ	رَجُلًا	244
رُجَلٌ	رُجَلَى	244
حَاضِرٌ	جَاضِرٌ	245
præsens	præ-	246
يُبْدِي	يُبْلِي	249
عَبْرِ	عَيْرِ	250
أَرْضُ	أَرْمِيَ	252
عَلَّامٌ	عُلَامٌ	253

PRIMAE PARTIS
CONTEXTVS
ARABVM GRAMMATICES.

Qui de Nominis declinatione præcipuè inſcribitur, Agrumia nuncupatus, cum Verſione Latina, ac breui Commentario Adm. R P. Fr. Thomæ Obicini Theologi Minoritæ, ex oppido Nonij diœceſis Nouariæ, olim Ieroſolymorum Guardiani, ac totius Orientis Apoſtolici Commiſſarij; nunc verò de mandato Sacræ Congregationis Fidei Propagandę, in Conuentu S. Petri Montis Aurei, Linguarum Orientalium Magiſtri.

De Oratione.

Quid ſit, & quot partes eius.

المتن Arabicus Textus العربى

الكلام هو اللفظ المركب المفيد بالوضع

الترجمة Latina interpretatio. الافرنجية

Oratio eſt quædam vox compoſita. vtilis per impoſitionem.

الشرح Thomea expoſitio. التوماوى

HAEC Orationis definitio, genere, differentijſque conſtans, & ſi in huius libri exordio, Tyronibus fortaſſe difficilis appareat: plana tamen fiet, ſi, quæ in eius expoſitione traduntur, diligenter obſeruarint. Eruditi enim Arabes, communiter ſuarum orationum vocibus duplicem ſenſum aſſignant, Vulgarem, ſcilicet, quem لغوى dicūt, & Doctrinalem, ſeu accommodatum ad doctrinæ vſum, quem اصطلاحى appellant. Iuxta primum igitur, quicquid inter loquendum venit, ſiue nomen illud ſit, ſiue verbum, ſiue particula, aut vna tantum litera prolata, dicitur الكلام. Sed iuxta ſecundum id tantum eſt, quod Auctor in Textu, præfatus eſt.

Hæc autem vox, communiter a suo genere deriuari putatur, nempe à كَلْمٌ vulnere, quasi audientium animis incussa, instar vulneris, suæ significationis cicatricem, in mente relinquat impressam: Et ipsum كَلَامٌ multoties pro oratione imperfecta vsurpatur, vt hæc إِنْ قَامَ زَيْدٌ si steterit Zæidus. Sicut اَلْكَلَامُ pro perfecta, vt قَامَ زَيْدٌ stetit Zæidus, vel زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans, communi sententia acceptum.

Dictio vero simplex, est اَلْكَلِمَةُ, vel اَلْكِلْمَةُ, vel اَلْكَلْمَةُ triplicis quidem formæ, quarum prima elegantior, vsitatiorq. est, cuius ة singularitatis, siue rei vnius est signum: eiusque plurale integrum, est اَلْكَلِمَاتُ Verba, seu Dictiones.

Porro اَللَّفْظُ si accipiatur فِي اللُّغَةِ scilicet vernacula lingua in primo sensu, fari, proferre, & proijcere significat: vt iuxta illud vulgare adagium, أَكَلْتُ اَلتَّمْرَةَ وَلَفَظْتُ اَلنَّوَاةَ أَيْ رَمَيْتُهَا Comedi fructum, & protuli nucleum, idest, proieci eum. Sed si فِي الْاِصْطِلَاحِ nimirum in sensu ad doctrinam accommodato, intelligatur, vocem ex aliquibus Alphabeti literis collectam adsignificat, vtpote hæc vox زَيْدٌ Zæidus,

nomen

nomen proprium viri, ex ز, & ي, & د integrata, quo quidem sensu, in præsenti accipitur, vox seu locutio interpretatur, ac genus constituitur, vel loco generis in oratione habetur.

Præterea, per ipsam quoque quatuor اَلدَّوَالّ nempè significantia, eisque similia, ab oratione segregantur, tanquam non vocalia, vt اَلْخُطُوط vel اَلْكِتَابَة dictiones scriptæ. & اَلْعُقُود idest, locutiones per manuum nodos expressæ: est modus loquendi negotiatorum Mecchæ. & اَلْإِشَارَة idest, signum, atque nutus: & اَلنُّصُب idest, statua, imago, quæ quidem significant, sed quia non لَفْظًا vocaliter, ideo ab oratione excidunt.

اَلْمُرَكَّب iuxta sensum doctrinalem, id quod, vel ex duobus nominibus, vel ex verbo, & nomine compositum est, vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans, diciturque apud Arabes جُمْلَةٌ اِسْمِيَّة idest summa, seu complexum nominale, quia per nomen incipit. & جَاءَ زَيْدٌ venit Zæidus, جُمْلَةٌ فِعْلِيَّة verbale appellatur, quia per verbum oratio sumit exordium. Per hanc differentiam, primam particulæ simplices, vt عَلَى super, & مِنْ ex: & incomple-

xa omnia, vt زَيْدٌ Zæidus, & جَاءَ venit: & numeri, vt وَاحِدٌ vnus, اِثْنَانِ duo, &c. ab oratione omninò excluduntur, quia composita non sunt, ad sensum dictum.

اَلْمُفِيدُ sensiflua, nam iuxta præfatum intellectum, vtilis ea dicitur oratio apud Arabes, quæ, prolata dum fuerit, tam perfectum de se audientis animo ingerit sensum, vt proinde silentio facto, non sinat eum vltra de se quærere: vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans, vel stat. Et per hanc secundam differentiam, composita quædam inutilia ab oratione similiter excluduntur, videlicet, Complexum relatiuum, vt عَبْدُ اللّٰهِ Seruus Dei, nomen proprium: & غُلَامُ زَيْدٍ seruus Zæidi.

Secundò mixtum, vt بَعْلَبَكُّ Ciuitas Syriæ, a بَعْلُ Idolo, & بَكٌّ pertimescente, seu Monaco dicta.

Tertiò colligatum, vt اَلْحَيَوَانُ اَلنَّاطِقُ Animal rationale.

Quartò imperfectum, vt إِنْ قَامَ زَيْدٌ si surrexerit Zæidus.

Quintò adunatum, vt خَمْسَةَ عَشَرَ quindecim.

Sextò

Sextò notum ex ſe, vt السماء فوقنا Cælum ſupra nos eſt.

Et his ſimilia quæ complexa quidem ſunt: ſed quia adhæſione, ſeu connexione carent, & inutilia dicuntur, & orationem minime conſtituunt, quæ in ſola adhæſione vnius ad alterum, vt زيد عاقل Zaidus eſt intelligens: vel verbi ad nomen, vt قام زيد ſurrexit Zaidus: conſiſtit, & à qua hanc ſuam trahit vtilitatem, ac perfectionem.

بالوضع per impoſitionem, iuxta ſenſum dictum, explicant expoſitores بالقصد ideſt per intentionem: quia non ſolum primi linguæ Arabicæ Inſtitutóres, qui vocibus vim, modumque ſignificandi impoſuerunt, hoc cum intentione faciebant, nempè vt res ſignatas per vocum ſigna, intentas colloquentium animis exhiberent: verum qui hodie loquuntur, niſi ſuis prolatis vocibus, eas res ſignificandi intentio acceſſerit, quas ſignificare illis impoſitum eſt, vana profectò, & prorſus inutilis audienti talis oratio foret.

Propterea per hanc vltimam differentiam, tam dormientium ebriorumque, quàm auium quorundam locutiones ab oratione excluduntur, quia præter intentionem fiunt.

Item voces vanæ, quæ المهملات dicuntur, vt ديز & بيز quæ, ſicut apud nos buf, & baf, nihil ſignificant, quia nulla ſibi impoſitio facta eſt.

Similiter voces naturales, vt gemitus infirmorum, infantium vagitus, & latratus canum, quia non per impo-

fitionem, & libitum imponentis, sed naturaliter tantum significant.

His igitur terminis declaratis, remanet & ipsum definitum, nempe oratio quid sit ad plenum explicata, nimirum quatuor enumeratas perfectæ orationis partes habere, vt hæc oratio زَيْدٌ قَائِمٌ Zaidus est, stans, est vox quædam composita, sensiflua per impositionem, ad intellectum iam dictum. Hæc de orationis definitione.

اَلْمَتْنُ Arabicus Textus. اَلْعَرَبِيُّ

وَأَقْسَامُهُ ثَلَاثَةٌ اِسْمٌ وَفِعْلٌ وَحَرْفٌ جَآءَ لِمَعْنًى

اَلتَّرْجَمَةُ Latina interpretatio. اَلْاِفْرَنْجِيَّةُ

Et partes eius sunt tres, Nomen, & Verbum, & particula consignificatiua.

اَلشَّرْحُ Thomea expositio. اَلتُّومَاوِيُّ

Definita oratione, quot sint eius partes, breui diuisione perstringit, dum ait, Partes eius tres sunt: Nomen, sub quo pronomen: & Verbum, sub quo Participium: & particula consignificatiua, sub qua Præpositionem, Coniunctionem, Interiectionem aliquam, & Aduerbium

bium nonnullum, tanquam membra sub eis comprehensa, intelligit.

Porrò اِسْمٌ nomen est, vt زَيْدٌ Zaidus, رَجُلٌ vir, & فَرَسٌ equus. Quod quidem communiter sic definitur. الاِسْمُ هُوَ كَلِمَةٌ دَالَّةٌ عَلَى مَعْنًى فِى نَفْسِهِ غَيْرُ مُقْتَرِنٍ بِأَحَدِ الأَزْمِنَةِ الثَّلَاثَةِ Nomen est dictio indicans significatum per se, non iunctum cum aliquo trium temporum: idest, significat rem nominatam ex se, non cum alio, sicut particula: nec cum tempore aliquo ex tribus, scilicet, præterito, præsenti, & futuro, sicut verbum.

At Pronomen, quod duplici appellatur vocabulo, scilicet, مُضْمَرٌ occultũ, quod videlicet proprio occultato nomine, pro eo in oratione substituitur, vt أَنَا ego, أَنْتَ tu, هُوَ ipse, ذَلِكَ ille, &c. Et مُبْهَمٌ incertum, seu indeterminatum, quia cuique tribui, aut applicari potest, vt هَذَا hic, هَذِهِ hæc, & hoc, هَؤُلَاءِ hi, & hæ, &c.

فِعْلٌ cum Kesra quidem Verbum dicitur, sed cum fatha فَعْلٌ est operatio, cuius partes sunt tres, scilicet, مَاضٍ præteritum, vt, ضَرَبَ verberauit, &

præ-

مُضَارِعٌ præsens, & futurum, vt يَضْرِبُ verberat, siue verberabit, & أَمْرٌ Imperatiuum, vt اِضْرِبْ verbera: cuius quidem definitio talis est.

أَلْفِعْلُ هُوَ كَلِمَةٌ دَالَّةٌ عَلَى مَعْنًى فِي نَفْسِهِ مُقْتَرِنٍ بِأَحَدِ ٱلْأَزْمِنَةِ ٱلثَّلَاثَةِ Verbum est dictio indicans significatum per se, iunctum cum aliquo trium temporum, cuius exempla supra patent.

At Participium, vel est iuxta formam فَاعِلٌ actiuæ significationis, vt عَالِمٌ sciens, vel مَفْعُولٌ passiuæ, vt مَعْلُومٌ scitum, vel فَعِيلٌ siue فَعُولٌ vtriusque simul, vt شَهِيرٌ notus, صَبُورٌ patiens, aut actiuæ tantum, sed excellentiæ iuxta فَعَّالٌ vt صَنَّامٌ sculptor excelllens.

حَرْفٌ litera, quam libuit particulam interpretari, nam illa apud Arabes diuiditur in literam أَلْهِجَاءِ combinationis, seu alphabeti, quæ est tantum integralis pars dictionis, vt ا, & ب vsque ad ي: & in literam أَلْمَعْنَى significationis, quæ est dictio ex ijs integrata, vt مِنْ ex,

&

& إلى ad, quandoque litera simplex, vt ك sicut, & و per: quæ propterea ad distinctionem alterius dicta est consignificatiua, quia etsi nihil ex se significet, alteri tamen dictioni iuncta consignificat, vt مِنَ ٱلْبَيْتِ ex domo, & كَٱلْأَسَدِ sicut leo, &c. Et hæc est, quæ tertiam orationis partem constituit, & quatuor reliquas sub se continet, vt supra dictum est. Quæ sic etiam definitur. ٱلْحَرْفُ هُوَ مَا دَلَّ عَلَى مَعْنًى فِي غَيْرِهِ Litera, seu particula est id quod significat significatum cum alio.

At Præpositio est, vt مِنْ ex, إِلَى ad, عَنْ de, عَلَى super, فِي in, &c.

Coniunctio verò, vt و, & ف idem; ثُمَّ item, حَتَّى vt, أَوْ, aut, إِمَّا vel, بَلْ immo, &c.

Interiectio quoque, vt يَا ò, & وَيْ papæ, & صَهْ st, idest, tace: admirarionis, وَيْلٌ veh, & نِعْمَ euge, &c. sub Nomine continentur.

Aduerbium tandem, vt إِنَّ sanè, & أَنَّ quod, vtique, إِذَنْ age, siue إِذًا bene, & كَأَنَّ quasi, &

simul,

مَعًا simul, &c. Hæc de tribus, siue de octo orationum partibus innuimus.

ٱلْمَتْنُ Arabicus textus. ٱلْعَرَبِيُّ

فَٱلِٱسْمُ يُعْرَفُ بِٱلْخَفْضِ وَٱلتَّنْوِينِ وَدُخُولِ ٱلْأَلِفِ وَٱللَّامِ ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ Latina interpretatio. ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Nomen autem cognoscitur per casum chaphdæ, & nunnationem, & præfixionem articuli ال.

ٱلشَّرْحُ Thomea expositio. ٱلتُّومَاوِيُّ

Nomen, inquam, supra diuisum, cognoscitur distinctum à verbo, & particula per tria, per casum tertium, nempè chafdam, & per tanuin, idest, nunnationem, & ingressum articuli ال. Ordo iste præposterus est.

Nomen enim cognoscitur primò per articulum ال, sibi præfixum, vt ٱلْكِتَابُ liber, vulgò, il libro.

Secundò, vbi articulus deest, per tanuin, vt كِتَابٌ liber,

Tertiò

Tertiò vbi articulus non eſt, neque tanuin, per chaſdham, ſeu giarrum, quod idem eſt, dignoſcitur, vt كِتَابُ زَيْدٍ liber Zæidi, vbi كِتَابُ neque articulum habet, neque tanuin, tamen regit giarrum, ſiue genitiuum, ideo cognoſcitur eſſe nomen.

اَلْخَفْضُ De huius appellatione ſigni, ſeu caſus inſignis olim fuit apud Arabes controuerſia. Scola namque Cuſenſium perpetuò chaſdham, ideſt, depreſſionem appellandum cenſuit, quaſi ſe à ſtatu aliorum deprimat caſuum.

At Baſſarenſium اَلْجَرُّ ideſt, Contractionem, quaſi contrahat nomen (quia illud à tergo inſequitur) de ſtatu agentis, & patientis ad reliquos, vt nomen زَيْد in his orationibus قَامَ زَيْدٌ ſurrexit Zæidus, & رَأَيْتُ زَيْدًا de ſtatu nominatiui, & accuſatiui trahitur ad reliquos, per giarram, cuius ſignum eſt Keſra, vt مَرَرْتُ بِزَيْدٍ appropinquaui Zæido. Et hæc poſitio tanquam probabilior communiter accepta fuit.

Duæ autem præfatæ ſcholæ in duabus fuere ciuitatibus, haud multum à Babylone diſtantibus, quarum vna adhuc ſupereſt, ſcilicet, Baſſara: altera verò, nempe Cuſa, diruta iacet: in his publica erant gymnaſia, quorum magiſtri in pleriſque diffidebant, vt in hoc patet.

At giarram, ſeu chaſdham triplici modo fieri cõtingit vel per literam ب vt مَرَرْتُ بِزَيْدٍ. vel per reſpectum: vt غُلَامُ زَيْدٍ ſeruus Zæidi: vel per conſecutionem, vt

appro-

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ ٱلْعَاقِلِ appropinquaui Zæido ſapienti.
Quæ tria in vnico noto reſtringuntur exemplo, videlicet,

بِسْمِ ٱللّٰهِ ٱلرَّحْمٰنِ ٱلرَّحِيمِ.

أَلتَّنْوِينُ Nunnatio hæc in fine dictionis aduenit, ſignum nominis eſt, & definitur ſic.

أَلتَّنْوِينُ نُونٌ سَاكِنَةٌ زَائِدَةٌ لِغَيْرِ تَوْكِيدٍ تَلْحَقُ ٱلْإِسْمَ فِي آخِرِهِ تَثْبُتُ لَفْظًا وَتَسْقُطُ خَطًّا وَوَقْفًا idest, Tanuin eſt nun quieſcens, redundans abſque roboratione, conſequens nomen in fine eius, permanens in prolatione, & cadens in ſcriptura & pauſa.

Dicitur nun quieſcens, quia non habet motiones in fine, dicis enim زَيْدٌ Zæidon, non زَيْدُنُ Zæidona.

Dicitur redundans in nomine, cui aduenit, quia abundat ſuper literas eius neceſſarias.

Dicitur abſque roboratione, quia nunquam dictionem fortificat, ſicut نْ roborationis.

Dicitur conſequens nomen in fine, non verbum neque literam.

Dicitur conſtans in prolatione, non in ſcriptura, quia vt nun quidem profertur, ſed non ad modum nun ſcribitur: & in pauſa tandem, ideſt, in fine ſententiæ, ſilet. Eius ſpecies quatuor ſunt.

Prima dicitur تَنْوِينُ ٱلتَّمْكِينِ Tanuin declinationis, quia in declinatione nominis, per omnes caſus commutabilis

bilis adhibetur, vt زَيْدٌ & زَيْدًا & زَيْدٍ.

Secunda dicitur تَنْوِينُ ٱلتَّنْكِيرِ Tanuin generalitatis, quia in quibusdam vsurpatur nominibus indeclinabilibus, ad ponendam differentiam inter notum, & ignotum speciale & generale, vt سِيبَوَيْهِ sine tanuin, quendam Grammaticorum eruditissimum, omnibus Arabibus notum, significat; cum tanuin سِيبَوَيْهٍ indeterminatè significat quemlibet, qui hoc vocetur nomine, quis autem ille sit non exprimitur. Similiter صَهْ sine tanuin significat, tace, ab hac locutione præsenti; sed cum tanuin صَهٍ significat, tace, à quacunque locutione indifferenter.

Tertia تَنْوِينُ ٱلْمُقَابَلَةِ Tanuin contrapositionis, quia in plurali sano fœminino ponitur, vt مُؤْمِنَاتٌ & contraponi ن pluralis masculini sani, dicitur, vt مُؤْمِنِينَ fideles.

Quarta تَنْوِينُ ٱلْعِوَضِ Tanuin vicis, seu compensationis: quia quandoq. vice literæ euenit, vt pro جَوَارِي dicitur جَوَارٍ ancillæ, & pro قَاضِي dicitur قَاضٍ iudex, vbi vice ي, tanuin ponitur; quandoque vice nominis

minis, vt كُلٌّ quod est ac si dicatur كُلُّ إِنْسَانٍ omnis homo, & بَعْضٌ ac بَعْضُ إِنْسَانٍ aliquis homo: vbi ٍ pro integro nomine stat. Et quandoque vico coniuncti contingit, vt حِينَئِذٍ hæc dictio ex حِينَ tempus, & إِذَا quando, composita est, & videretur sensum imperfectum edere, scilicet, tempore quando, nisi tanuin illum suppleuisset, videlicet, كَانَ كَذَا fuit sic: pro hoc ergo coniuncto stat tanuin ـٍ: ita يَوْمَئِذٍ pro يَوْمَ إِذَا كَانَ كَذَا die quando fuit sic: ideo tanuin vice coniuncti nuncupatur.

A quibusdam quinta species, quæ تَنْوِينُ ٱلتَّرَنُّمِ Tanuin cantilenæ vocatur, hìc additur: sed quia nec nomini, nec verbo, nec particulæ appropiatur, immò tantum poesi, & ad protrahendam cantilenæ pausam adhibetur, meritò à Grammaticis multis prætermittitur.

دُخُولُ Tertium denique nominis signum, in ordine ـِ ingressio articuli أَلْ, qui quidem ad eius principium affigitur, vt ex رَجُلٌ & فَرَسٌ per articuli accessum fit, أَلرَّجُلُ talis vir, أَلْفَرَسُ talis equus: & quia huiusmodi articulus ad varia notificanda, atque discernenda ـِ trahi-

araliitur, ideo a Grammaticis quandoq. لِلتَّعْرِيفِ ٱلْجِنْسِ

p notificatione generis ponitur, vt ٱلْهَجِينُ خَيْرٌ مِنَ ٱلْجَمَلِ

Dromedarius est melior Camelo, ideft, hoc genus Cameli, præstantius est genere hoc.

Quandoque لِلتَّعْرِيفِ ٱلْعَهْدِ pro notificatione præmissi, seu condicti, vt ex auctoritate habetur,

أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا فَعَصَى فِرْعَوْنُ ٱلرَّسُولَ

Misimus ad Pharaonem legatum, repugnauit Pharao ipsi legato. Nam ال legati in secundo loco, est pro notificatione legati præmissi in primo.

Quandoque verò زَائِدَةٌ لَازِمَةٌ est redundans inseparabilis, vt ال ipsius ٱلَّذِي qui quidem redundare dicitur, quia principale esse illius est, ذِي qui & inseparabilis dicitur, quia eo nunquam priuatur: ita ٱلَّذِينَ & ٱلَّتِي &c.

Quandoque etiam زَائِدَةٌ غَيْرُ لَازِمَةٍ redundans separabilis, vt بَنَاتُ ٱلْأَوْبَرِ filiæ Tuberis, & بَنَاتُ أَوْبَرٍ sine articulo.

Quandoque لِلَّمْحِ ٱلصِّفَةِ pro assimilatione denominationis,

tionis, vt عَبَّاسٌ Tetricus, absque ال dicitur de leone, sed cum eo ٱلْعَبَّاسُ applicatur homini: & similiter ٱلضَّحَّاكُ ridens de homine dicitur per proprietatem, & de gladio vibrante, quasi splendens rideat, per similitudinem.

Quandoque tandem لِلْغَلَبَةِ antonomasiam facit, vt ٱلْمَدِينَةُ Ciuitas pro patria Pseudoprophetæ, ٱلْكِتَابُ liber, pro Alchorano, & ٱلنَّبِي Propheta, per antonomasiam, & excellentiam quamdam (quamuis falsò) intelligunt Arabes Mohamedem.

Aliquando etiam præponitur verbo, & significat ٱلَّذِي qui, quæ, quod, vt ٱلْحِمَارُ ٱلْيُجَدَّعُ Asinus, qui auribus est truncus.

Duo alia nomini attribuuntur signa, seu proprietates à Grammaticis, quæ hic ommissa sunt.

Prima dicitur ٱلْإِسْنَادُ إِلَيْهِ adhæsio ad ipsum, quia nomen in oratione non solum est appositum, & de alio dicitur, vt verbum, verum & suppositum de quo aliud enunciatur, quod sibi soli conuenit.

Secunda dicitur ٱلْإِضَافَةُ idest, connexio respectiua duorum nominum, quod alij regimen vocant, vt

liber

كِتَابُ زَيْدٍ liber Zæidi : regi namque in genitiuo, non niſi nomini conuenit. His igitur ſignis à cæteris nomen digno ſcitur.

اَلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — اَلْعَرَبِيُّ

وَحُرُوفُ ٱلْخَفْضِ وَهِيَ مِنْ وَإِلَى وَعَنْ وَعَلَى وَفِي وَرُبَّ وَٱلْبَاءُ وَٱلْكَافُ وَٱللَّامُ وَحُرُوفُ ٱلْقَسَمِ وَهِيَ ٱلْوَاوُ وَٱلْبَاءُ وَٱلتَّاءُ ۞

اَلتَّرْجَمَةُ — Latina interpretatio. — اَلْافْرَنْجِيَّةُ

Et literę Chafdæ, ſunt, à, ab, ex : & ad, vſque: & de, ex ; & ſuper, iuxta: & in, de : fortaſſis, vix : & per, in : & ſicut, inſtar : & ad ; Ac literę iuramenti quæ ſunt و ب ت per.

اَلشَّرْحُ — Thomea expoſitio. — اَلتُّومَاوِيُّ

Chafdha, ſeu giarrum, duo habet: proprium ſignum, quod Keſra vocatur, & literas conſignificatiuas, quæ ſunt præpoſitiones ſuprapoſitæ:

De primo satis iam dictum est.

De secundo in libro particularum, qui العوامل inscribitur, diffusè in fine huius operis tractabitur: ideoque ne eadem bis repetamus, hic dimittimus.

Veruntamen obseruandum, quòd inter nominis signa, duo illi manifestè iunguntur in fine, videlicet chasdha, & tanuin: & duo in principio, videlicet, articulus, & literæ chasdhæ: & duo in medio remanent tanquam immanifesta, vt subijci, & regi.

الْمَتْنُ — Arabicus textus. — الْعَرَبِيُّ

وَالْفِعْلُ يُعْرَفُ بِقَدْ وَالسِّينِ وَسَوْفَ وَتَاءِ التَّأْنِيثِ السَّاكِنَةِ ۞

التَّرْجَمَةُ — Latina interpretatio. — الْإِفْرَنْجِيَّةُ

Et Verbum cognoscitur per, iam, interdum; & س in posterum, deinde: & saufa, futurum est; & ت feminini quiescentem.

الشَّرْحُ — Thomea expositio. — التُّومَاوِيُّ

Verbum quoque sua habet signa, quibus à nomine, & litera discernitur: quorum primum est قَدْ iam, quod tam præterito, quàm præsenti conuenit.

Cum

Cum præterito vel certitudinem indicat, vt قَدْ قَامَ زَيْدٌ iam surrexit Zæidus. Vel proximitatem ad præsens, vt قَدْ قَامَتِ ٱلصَّلَاةُ dudum constitit oratio, idest, iam adest tempus orandi.

Cum præsenti verò vel certitudinem similiter significat, vt قَدْ يَعْلَمُ ٱللّٰهُ iam scit Deus. Vel raritatem, vt قَدْ يَجُودُ ٱلْبَخِيلُ aliquando bonus euadit auarus.

Reperitur etiam قَدْ nominis, quod sufficientiam in quantitate, seu tantum, significat, nominique inseruit.

Litera س secundum verbi signum, cadit super præsens, illudque futurum reddit, ac rei quæ præstolatur aduentum, cito fore demonstrat, vt سَيَأْتِي زَيْدٌ citò veniet Zæidus.

Dictio سَوْفَ tertium verbi signum, præsenti addita, futurum facit, ac expectatæ rei tarditatem indicat, vt سَوْفَ يَجِيءُ زَيْدٌ serò, siue post multum temporis, veniet Zæidus. Hæc enim differentia est inter س, & سَوْفَ quod illa citius actionem, quàm ista, signat affuturam.

At ت fœminini quiescens in ordine, quartum verbi signum est: nam ad finem tertiæ præteriti addita, è masculino fœmininum reddit, verbique signum existit, vt قَامَتْ هِنْدٌ surrexit Henda: & quamuis ipsa ت in nomi-

nibus reperiatur, nihilominus quia quiescens non est, hic vt peculiare verbi signum effertur.

Alij autem Grammatici tanquam verbi signa addunt & ل principij, vt لَيَنْصُرُ زَيْدٌ verè adiuuat Zæidus: & literas giezmantes, vt لَنْ يَنْصُرَ عَمْرٌو nequaquam adiuuabit Amrus, &c. Et signa pronominum affixa in casu nominatiuo, vt تُ in نَصَرْتُ adiuui, & نَا in نَصَرْنَا adiuuimus, & وا in نَصَرُوا adiuuerunt. Quæ hìc breuitatis gratia, tanquam non adeo necessaria ommittuntur ab auctore.

Arabicus

اَلْعَرَبِيُّ — Arabicus Textus — اَلْمَتْنُ

وَالْحَرْفُ مَا لَا يَصْلُحُ مَعَهُ دَلِيلُ الْاِسْمِ وَلَا دَلِيلُ الْفِعْلِ ۞

اَلْإِفْرَنْجِيَّةُ — Latina interpretatio. — اَلتَّرْجَمَةُ

Et parricula ea eſt cum qua non conuenit ſignum nominis, neque ſignum verbi.

اَلتُّومَاوِيُّ — Thomea expoſitio. — اَلشَّرْحُ

TErtia orationis pars, quæ litera ſeu particula dicitur, illa vtique eſt, quæ nullum ex ſignis nominis, aut verbi admittit: nam ſine ipſis & à nomine, & à verbo diſtincta dignoſcitur. Propterea ſignis non indiget, ſicut quidam affert exemplum de literis ججج quarum prima notulæ ſignum infra coexigit peculiare, vt ab alijs duabus ſecernatur. Secunda ſupra: ſed vltima nec ſub, vel ſupra, ſigno vel ſignis indiget vnquam. Sic nomen, & verbum ſua ſigna requirunt, ſed litera nequaquam.

۞ بَابُ ٱلْإِعْرَابِ وَأَقْسَامِهِ ۞

Caput Declinationis, & partium eius.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْإِعْرَابُ تَغْيِيرُ أَوَاخِرِ ٱلْكَلِمِ لِٱخْتِلَافِ ٱلْعَوَامِلِ ٱلدَّاخِلَةِ عَلَيْهَا لَفْظًا أَوْ تَقْدِيرًا ۞

أَلتَّرْجَمَةُ — Latina Interpretatio. — ٱلْأَفْرَنْجِيَّةُ

Declinatio eſt variatio finium dictionum, propter diuerſitatem Agentium accedentium ad illas, vocaliter, aut potentialiter.

أَلشَّرْحُ — Thomeæ Expoſitio. — ٱلتُّومَاوِيُّ

POſteaquam in ſuperioribus, quid oratio, quot eius partes, quæue ſigna illarum ſint oſtenderim, in ſequentibus, quid ſit declinatio, quot eius partes, quæue ſigna

signa habeant, manifestat. Nam liber iste non aliud, quàm rectam nominis ac verbi Modharei declinandi rationem praestat. Quamobrem ab ipsius definitione facit exordium.

Ait enim الاعراب vox inquam ista, iuxta sensum vulgarem, pro ostendere, ac manifestare ponitur: & iuxta doctrinalem, pro eo, quod in textu dictum est.

Verum enimuerò, si cum fatha super hamza, vtpote الأَعْرَابُ scribatur, habitatores deserti, videlicet Arabes, TurKmanos, ac Curdos significat.

Si autem cum Kesra sub eodem scilicet الإِعْرَابُ finium dictionum mutationem, quam declinationem appellamus, demonstrat.

Hæc autem mutatio, seu declinatio, secundum diuersitatem agentium eis aduenientium, quæ casus regentia nos vocamus, omninò distribuitur. Et cum agentia potissimum sint particulæ, aut verba, vel nomina, dictionibus declinabilibus iuncta, quandoque expressa in oratione, quandoque intellecta, seu consignificata inueniuntur.

Prius enim hæ dictiones, verbi gratia زَيْدٌ & يَضْرِبُ sunt nudæ, & omni casu destitutæ.

Deinde, si vni earum in oratione adieceris vel جَاءَ vel رَأَيْتُ vel بِ statim aut eleuatur in casu nominatiuo, vt جَاءَ زَيْدٌ venit Zæidus, aut statuitur in accusatiuo, vt رَأَيْتُ زَيْدًا vidi Zæidum. Aut contrahitur ad alios

casus

casus, vt مررت بزيد appropinquaui Zædido, vel, ab؛ è vicino Zæidi.

Si verò alteri, nempe يضرب addideris, verbi gratia, لن, vel لم statim à يضرب nominatiuo, fit لن يضرب accusatiui casus, & inde لم يضرب quietis, quæ giazma, & quartus casus dicitur.

Hæc ergo iam dicta, nempe جاء & رايت, & ب & لن & لم &c. agentia in oratione expressa vocantur: quæ dictiones de indeterminato statu, ad statum nominatiui agentis, vel accusatiui patientis, vel aliorum obliquorum casuum determinant.

Agentia verò intellecta, seu in oratione minimè expressa, sunt الابتداء principium, vel subiectum, vt زيد in hac oratione زيد فاضل Zæidus est præstans: & التجرد idest, denudatio, quæ verbo, cæteris agentibus, expoliato accidit, vt يضرب زيد verberat Zæidus. Hæc siquidem duo, absque agente expresso, immo ex propria significatione tantum, casum nominatiuum perpetuo adsciscunt.

Patet igitur, quomodo declinatio tam per agentia expressa, quàm intellecta, sit finium dictionum, variatio.

Hæc denique variatio duobus, inquit, modis contingit, videlicet لفظا vocaliter, seu actualiter, vel تقديرا scili-

fcilicet potentialiter, feu virtualiter.

Primo modo vel in nomine fano, vel in verbo modhareo fano tantum euenit (fanum enim vtrumque voco, cum ex اوى nullam fuo fini admiferit literam) In nomine, inquam, fano, vt زَيْدٌ Zaidus, زَيْدًا Zaidum, زَيْدٍ Zaidi, vel Zaido. In verbo verò, vt يَضْرِبُ verberat, & لَنْ يَضْرِبَ nõ verberabit, & لَمْ يَضْرِبْ non verberauit: exiftente vbique harum dictionum fine actualit er variato.

Secundo verò modo, fcilicet potentialiter, vel in nomine infirmo, vel in verbo pariter non fano occurrit: cuius quidem infirmitatis defectus per vnam ex dictis اوى literis, finem vtriufque tenentem, contrahitur.

Primo in nomine, vbi eft ى poft poft fatham quiefcens, quæ aliph breuis dicitur, licet fub figura ى fcribatur, vt جَاءَ ٱلْفَتَى venit puer, رَأَيْتُ ٱلْفَتَى vidi puerum, & مَرَرْتُ بِٱلْفَتَى appropinquaui puero.

In eodem quoue vbi eft و de eo non afferunt exempla; quia quiefcens non eft poft dhammam, vt patet de دَلْوٌ & دَلْوًا دَلْوٍ variabilium, more currente, fitula, fcilicet vas corij ad hauriendam aquam.

In eodem nomine, vbi eft ى defectiua poft Kefram quiefcentem, duo cafus potentialiter fiunt, vt جَاءَ ٱلْقَاضِى venit

venit index, & مَرَرْتُ بِٱلْقَاضِي appropinquaui iudici: & alius ob lenitatem fathæ actualiter exprimitur, vt رَأَيْتُ ٱلْقَاضِيَ vidi iudicem.

Secundò, in verbo, ad cuius finem similiter est ى nempe aleph breuis quiescens, aut subtracta post fatham idem similiter fit, vt يَخْشَى timet, & لَنْ يَخْشَى non timebit, & لَمْ يَخْشَ non timuit.

In eodem, vbi est و quiescens, aut subtracta post dhammam, duo quoque casus potentialiter fiunt, vt يَدْعُو vocat, & لَمْ يَدْعُ non vocauit, & alter ob leuitatem fathæ vocaliter exprimitur, vt لَنْ يَدْعُوَ non vocabit.

In eodem tandem, vbi est ى quiescens, vel subtracta post Kesram, idem similiter euenit, vt يَرْمِي proijcit, & لَمْ يَرْمِ non proiecit, & لَنْ يَرْمِيَ non proijciet.

In ijsdem latet actualis finium variatio, quæ voce promitur: sed remanet virtualis, quæ ab intellectu præfigitur: nam licet, verbi gratia ٱلْفَتَى vel يَخْشَى per cuiuscumq. regentis accessum non varientur actualiter, variari tamen præsupponnntur ab intellectu potentialiter, ac si variationis quidem capaces essent præfatæ dictiones, cum verè non sint

sint ob vocalium cum eis concurrentium, duritiem : Durum enim esset dicere العمى elsataiu, &c.

Ex ijs ergo satis remanet clara, declinationis definitio; quæ obscura prius videbatur ac difficilis: nempe quòd sit variatio finium الكلم idest nominis, & verbi modharei declinabilium: & quod talis variatio iuxta diuersitatem agentium, siue expressorum, siue intellectorum fiat: & quod tandem actualiter, vel potentialiter, quæ omnia notatu, ac scitu digna sunt. Quoniam الأعراب quinque potissimum in oratione facit.

Primum dictionum fines mutat.

Secundum à priori terminatione declinare eas facit.

Tertium ab indeclinabili segregat.

Quartum earum statum manifestat.

Et quintum orationi venustatem, grauitatem, elegantiamque tribuit, Hæc de declinationis definitione.

Arabicus

الْمَتْنُ الْعَرَبِيُّ — Arabicus Textus.

وَأَقْسَامُهُ أَرْبَعَةٌ رَفْعٌ وَنَصْبٌ وَخَفْضٌ وَجَزْمٌ ۞ فَلِلْأَسْمَاءِ مِنْ ذَلِكَ الرَّفْعُ وَالنَّصْبُ وَالْخَفْضُ وَلَا جَزْمَ فِيهَا وَلِلْأَفْعَالِ مِنْ ذَلِكَ الرَّفْعُ وَالنَّصْبُ وَالْجَزْمُ وَلَا خَفْضَ فِيهَا ۞

التَّرْجَمَةُ الْإِفْرَنْجِيَّةُ — Latina Interpretatio.

Et partes eius quatuor ſunt, Rafaa, & Nasba, & Chafda, & Gezma. At nominibus ex ijs(conueniunt) Rafaa, & Nasba, & Chafdha, non autem Gezma. Verbis verò ex eiſdem, Rafaa, & Nasba, & Gezma, non autem Chafdha.

الشَّرْحُ الثُّومَاوِيّ — Thomea Expoſitio.

ET partes eius quatuor ſunt, ideſt, & prædefinitæ declinationis caſus quatuor ſunt.

Primus

Primus اَلرَّفْعُ eleuatio, ideſt nominatiuus, quaſi agens eleuatus ſupra paſſum, cuius ſignum principale eſt dhamma, vt اَلرَّجُلُ vir, & يَضْرِبُ verberat.

Secundus اَلنَّصْبُ ideſt accuſatiuus, quaſi patiens poſitum ſub agente, cuius principale ſignum eſt fatha, vt اَلرَّجُلَ virum, & لَنْ يَضْرِبَ non verberabit.

Tertius اَلْخَفْضُ depreſſio, & amplectitur genitiuum, datiuum, & ablatiuum, quaſi obliquus, a duorum ſtatu depreſſus, cuius principale ſignum eſt Keſra, vt لِلرَّجُلِ viri viro.

Quartus اَلْجَزْمُ abſciſio, ideſt caſus priuatio, quaſi à dictione cadentiam ſcindat, cuius principale ſignum eſt ſoKun, ideſt quies, vt لَمْ يَضْرِبْ non verberauit.

In his quatuor omnis variatio finium, nominis, ac verbi declinabilium, conſtituitur apud Arabes. Duo primi caſus indifferenter, nomini ac verbo conueniunt: tertius nomini appropriatur: & quartus verbo, vt ex litera patet.

Caput

بَابُ مَعْرِفَةِ عَلَامَاتِ ٱلْإِعْرَابِ ۞

Caput cognitionis signorum declinationis.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

لِلرَّفْعِ أَرْبَعُ عَلَامَاتٍ ٱلضَّمَّةُ وَٱلْوَاوُ وَٱلْأَلِفُ وَٱلنُّونُ ۞
فَأَمَّا ٱلضَّمَّةُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاضِعَ
فِي ٱلْإِسْمِ ٱلْمُفْرَدِ وَجَمْعِ ٱلتَّكْسِيرِ وَجَمْعِ ٱلْمُؤَنَّثِ ٱلسَّالِمِ
وَٱلْفِعْلِ ٱلْمُضَارِعِ ٱلَّذِي لَمْ يَتَّصِلْ بِآخِرِهِ شَيْءٌ ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ — Latina Interpretatio. — ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Rafæ quatuor sunt signa, Dhamma, & Vau, & Aleph,& Nun. At Dhamma, signum est Rafæ quatuor in locis: in nomine singulari, & plurali variationis,& plurali fęminino integro,& verbo Modharco, in cuius fine non est adiunctum quidquã.

ٱلشَّرْحُ — Thomea Expositio. — ٱلتُّومَاوِيُّ

CAsuum iam præhabita diuisione, vnicuique sua nunc tribuit signa cum distinctione: primo principalia, deinde

deinde vicaria. Rafæ inquit quatuor ſunt ſigna: Principale vnum, & eſt vocalis dhamma, quæ quatuor in locis, ſignum nominatiui inuenitur.

Primò in nomine ſingulari, ſiue maſculinum fuerit, aut fæmininum, vt زَيْدٌ Zæidus, & هِنْدٌ Henda.

Secundò in plurali variationis, maſculino ſimiliter, vel fæminino, vt اَلرِّجَالُ viri, & اَلْهُنُودُ Hendæ.

Tertiò in plurali fæminino integro, vt هِنْدَاتٌ Hendæ, & جِمَالَاتٌ Cameli.

Quartò & vltimo in verbi modhareò, ad cuius finem, nulla ex his اوين addita fuerit litera, vt يَضْرِبُ verberat.

Verum pro dictorum intelligentia, ſilentio prætereundum non eſt, duo pluralium genera dari apud Arabes, vnum صَحِيحٌ ideſt integrum, ومُكَسَّرٌ variatumque alterum.

Integrum ſanè eſt, quod ſui ſingularis in ſe ſanam ſeruat formam, vt à زَيْدٌ Zæidus, addito وُنَ fit plurale, زَيْدُونَ Zæidi, & in fæminino ab هِنْدٌ addito ات fit plurale هِنْدَاتٌ Hendæ: nulla ſui ſingularis in ſe prorſus facta variatione.

At è contrario plurale variatum illud eſt, quod finalia integri

integri additamenta respuens, sui singularis formam, vel mutatione vocalium, vel alicuius additione, aut subtractione literæ, in se semper variatum admittit, vt ex رَجُلٌ vir, fit plurale variatum رِجَالٌ viri, & ex كِتَابٌ liber, fit plurale كُتُبٌ libri, variatis vocalibus, additis, subtractisque literis: nam رَ quæ in singulari رَجُلٌ habebat fatha, in plurali statim suscipit Kesram, & جُ scilicet quæ sub dhamma manebat, in plurali mutata est sub fatha, sic كِ Kesram, & تَ fatham, in dhammam ipsam variatam recipit in plurali, hinc sublata, illic aleph litera addita, variationis gratia: Quamobrem plurale variatum ab Arabibus dictum est, non fractum, vt quidam ex nostris, non doctrinalem, sed vulgi sequentes sensum, malè interpretati sunt: quæ quidem variatio sex modis fit.

Primo literæ additione tantum, vt à صِنْوٌ surculus, palmæ, صِنْوَانٌ surculi.

Secundo solsi litteræ subtractione, vt à قِرْبَةٌ vter, قِرَبٌ vtres.

Tertiò vocalium tantummodo variatione, vt ab أَسَدٌ leo, fit أُسْدٌ leones.

Quarto additione, & variatione simul, vt à جَمَلٌ Came-

Camelus, fit جِمَالٌ Cameli.

Quinto, subtractione pariter, & variatione, vt à رَسُولٌ Apostolus, رُسُلٌ Apostoli.

Sexto, additione, subtractione, simulque variatione, vt ab اِنْسَانٌ homo, fit نَاسٌ homines.

Hi variandi modi sunt benè notandi, quia plurale hoc, ob defectum communis linguæ, nobis valde difficile est. In his ergo quatuor, Rafæ signum, nempe nominatiui, semper est dhamma.

ٱلْعَرَبِي Arabicus Textus. ٱلْمَتْنُ

وَأَمَّا ٱلْوَاوُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي مَوْضِعَيْنِ فِي جَمْعِ ٱلْمُذَكَّرِ ٱلسَّالِمِ وَفِي ٱلْأَسْمَاءِ ٱلْخَمْسَةِ وَهِيَ أَبُوكَ وَأَخُوكَ وَحَمُوكَ وَفُوكَ وَذُو مَالٍ ۞

ٱلْأَفْرِنْجِيَّةُ Latina Interpretatio. ٱلتَّرْجَمَةُ

Sed & vau erit quoque ſignum Rafæ in duobus locis, in plurali maſculino integro, & in his quinque nominibus, quæ ſunt; pater tuus, & frater tuus, & ſocer tuus, & os tuum, & poſſeſſor diuitiarum.

ٱلدُّومَاوِي Thomeȩ expoſitio. ٱلشَّرْحُ

Litera و eſt ſignum etiam Rafæ, vice dhammmæ, in duobus, inquit, locis, in plurali maſculino integro, vt جَاءَ ٱلزَّيْدُونَ venerunt Zæidi: vbi additio و Rafæ ſignum eſt, & ن pluralis. Per oppoſitum verò in verbo, vt

vt يَضْرِبُونَ verberant, و pluralis, & ن Rafæ indicium est: quia eius subtractio aliorum casuum est signum.

Secundò in quinque citatis nominibus defectiuis, ac pronomine affixis, و est etiam signum Rafæ: quorum exempla clara habentur ex textu, quibus dictio هَنُوكَ verenda tua, à quibusdam interponitur, eo quòd per literas و ا ى more ipsorum inflectitur: communiter tamen, quia per simplices vocales frequentius, ac elegantius declinatur, nempè هَنُكَ & هَنَكَ & هَنِكَ muliebria tua, propterea rationabiliter hic ommittitur.

Ceterum hic solum notandum est, quod sicut tria signa principalia positiua, signatos suos indicant casus, nempè dhamma nominatiuum, fatha accusatiuum, & Kesra ceteros, præter vocatiuum: ita tres و ا ى literæ eorum cognatæ, ac vicariæ, in prædictis quinque vel sex nominibus eosdem casus significant, nimirum و nominatiuum. ا accusatiuum, & ى ceteros præter vocatiuum: quippe qui, vt suo dicetur loco, nominatiuo vel accusatiuo gaudet.

اَلْمَتْن   Arabicus textus.   اَلْعَرَبِي

وَأَمَّا ٱلْأَلِفُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي تَثْنِيَةِ ٱلْأَسْمَاءِ خَاصَّةً ۞ وَأَمَّا ٱلنُّونُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي ٱلْفِعْلِ ٱلْمُضَارِعِ إِذَا ٱتَّصَلَ بِهِ ضَمِيرُ تَثْنِيَةٍ أَوْ ضَمِيرُ جَمْعٍ أَوْ ضَمِيرُ ٱلْمُؤَنَّثَةِ ٱلْمُخَاطَبَةِ ۞

اَلتَّرْجَمَة   Latina Interpretatio.   اَلْإِفْرِنْجِيَّة

Aleph autem erit etiam ſignum Rafæ, in duali nominum præcisè. Nun vero erit quoque ſignum Rafæ in verbi modhareo, cum adiunctum fuerit ei ſignum dualis, aut indicium pluralis, aut nota fæminini ſecundæ perſonæ.

اَلشَّرْح   Thomea Expoſitio.   اَلتُّومَاوِي

DVo vltima vicaria Rafæ ſigna hic explicantur, nempe ا, & ن.

Aliph quippe eſt ſignum nominatiui in duali nominum proprie,

propriè, & præcisè, vt à زَيْد singulari, additis ان fit duale زَيْدَان duo Zæidi, vbi | non solum dualitatis formam, verum & Rafæ, vt dictum est, signum refert.

ن verò, inquiunt, vicem motionum, ac tanuin suorum singularium, gerit.

Cum duali hoc formationis iungitur à quibusdam duale aliud significationis, vt كِلَاهُمَا ambo, & كِلْتَاهُمَا ambæ, & اِثْنَان duo, & اِثْنَتَان duæ, quæ cum singularia non habeant, à quibus formentur, dualia tantum, significationis vocantur.

Ipsa ن denique signum Rafæ efficitur in modhareo, quando ibi vel | dualitatis nota, ante eandem ن iungitur, vt يَضْرِبَان verberant duo, & تَضْرِبَان verberatis vos duo.

Vel و pluralis masculini indicium, vt يَضْرِبُون verberant illi, & تَضْرِبُون verberatis vos.

Vel ى secundæ personæ singularis fæminini signum, vt تَضْرِبِين verberas tu fæmina.

In his igitur quinque permanentia ن Rafæ signum gerit pro dhamma.

المتن   Arabicus Textus.   العربي

وللنصب خمس علامات الفتحة والالف والكسرة
والياء وحذف النون ۞ فاما الفتحة فتكون
علامة للنصب في ثلاثة مواضع في الاسم المفرد و
وجمع التكسير وفي الفعل المضارع اذا دخل
عليه ناصب ولم يتصل باخره شي ۞

الترجمة   Latina Interpretatio.   الاوربية

Et Nasbæ quinque ſunt ſigna; fatha, & Aleph, & keſra, & ى Ia, & ſubtractio Nun. At fatha ـ, erit quippe ſignum Nasbæ in tribus locis, in nomine ſingulari, & plurali variationis, & in verbi modhareo, quando aduenerit ei Nasbans, & non fuerit adiunctum in fine eius quidquam.

Thomea

EX quinque dictis, principale Nasbæ signum est fatha, & hoc, inquit, tribus in locis, in nomine singulari, vt رأيت زيدا vidi Zæidum. وعبد الله & Abdallahu, والفتى puerum.

Secundo in plurali variationis, vt

رأيت الزيود والهنود والأسارى والعذارى

Vidi Zæidos, & Hendas, & captiuos, & virgines.

Tertio in modhareo cui à principio adhæret nasbans, vtpote لن &c. Et ad finem ex ijs quatuor ا و ى ن additijs nulla fuerit, vt لن يضرب nequaquam verberat, & لن يخشى non timet, &c.

Arabicus

اَلْعَرَبِيُّ	Arabicus textus.	اَلْمَتْنُ

وَأَمَّا ٱلْأَلِفُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصْبِ فِى ٱلْأَسْمَاءِ ٱلْخَمْسَةِ نَحْوُ رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ ۞ وَأَمَّا ٱلْكَسْرَةُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصْبِ فِى جَمْعِ ٱلْمُؤَنَّثِ ٱلسَّالِمِ ۞ وَأَمَّا ٱلْيَاءُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصْبِ فِى ٱلتَّثْنِيَةِ وَٱلْجَمْعِ ۞ وَأَمَّا حَذْفُ ٱلنُّونِ فَيَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصْبِ فِى ٱلْأَفْعَالِ ٱلَّتِى رَفْعُهَا بِثَبَاتِ ٱلنُّونِ ۞

اَلْإِفْرَنْجِيَّةُ	Latina interpretatio.	اَلتَّرْجَمَةُ

Aleph autem erit quoque ſignum Nasbæ in nominibus quinque, videlicet, vidi patrem tuum, & fratrem tuum, & his ſimilia. kesra verò erit etiam ſignum Nasbæ in plurali fæminino integro. Sed & ى erit quoque ſignum Nasbæ in duali, & plurali. At reiectio ن, erit quippe

pe signum Nasbæ in verbis, quorum Rafa est per stabilitatem, ac constantiam ن.

اَلتّوماوي Thomea expositio. اَلشّرح

Reliqua quatuor Nasbæ signa vicaria fathæ, hìc declarantur. Primumque ا, quæ in supra memoratis quinque nominibus, nempe

رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ وَحَمَاكَ وَفَاكَ وَذَا مَالٍ

Vidi patrem tuum, & fratrem tuum, & socerum tuum, & os tuum, & possessorem opum, Nasbæ signum refert.

Vnde رايت dicitur nasbans; أباك nasbata: & ا nasbæ signum, nempe accusatiui nota.

Secundum est Kesra, vt خَلَقَ اللهُ السَّمٰوَاتِ Creauit Deus cælos, & رَأَيْتُ الهِنْدَاتِ vidi Hendas. In plurali hoc, nasbæ signum, ponitur Kesra, & ratio, quia sicut in plurali masculino integro, tantum duo casuum signa conceduntur, videlicet ون pro nominatiuo, & ين pro reliquis: ita in plurali fæminino integro, tantum تُ & تِ sibi correspondentia conueniunt. Propterea non per fatham, sed præter regulam nasbatur per Kesram, eius hic locum tenentem.

Tertium est ي quæ in duobus locis nasbæ signum constituitur, in duali, vt رَأَيْتُ الزَّيْدَيْنِ vidi duos Zæidos,

& in

& in plurali masculino integro, vt رَأَيْتُ ٱلزَّيْدِينَ Vidi Zæidos multos: vbi nulla est differentia, nisi in positione vocalium: nam ى dualis literam præcedentem fathatam & sequentem semper exigit Kesratam: pluralis verò è contrario.

Quartum est subtractio, siue reiectio ن ab his quinque,

& يَفْعَلُونَ تَفْعَلُونَ & يَفْعَلَانِ تَفْعَلَانِ

تَفْعَلِينَ in quibus sicut permanentia ن Rafæ indicium fuit, vt dictum est, ita nunc sublatio eius, Nasbæ signum extat, vt

لَنْ يَفْعَلَا تَفْعَلَا وَأَنْ يَفْعَلُوا تَفْعَلُوا وَأَنْ تَفْعَلِي

non operantur duo, &c.

Arabicus

المتن **Arabicus Textus.** العربي

وللخفض ثلاث علامات الكسرة والياء والفتحة ۝ فأما الكسرة فتكون علامة للخفض في ثلاثة
مواضع في الاسم المفرد المنصرف وجمع التكسير
المنصرف وجمع المؤنث السالم ۝ وأما الياء
فتكون علامة للخفض في ثلاثة مواضع في الأسماء
الخمسة وفي التثنية والجمع ۝

الترجمة **Latina Interpretatio.** الافرنجية

Et Chafdhæ tria ſunt ſigna, keſra, & ى, & fatha. At keſra eeit quippe ſignum Chafdhæ tribus in locis; in nomine ſingulari declinabili, & in plurali variationis declinabili, & in plurali fæminino integro. Ipſa autem ى erit quoque ſignum Chafdhæ tribus in locis; in nominibus quinque, & in duali, & plurali.

Thomea

Ex tribus, duo tantũ Chafdæ ſigna, in hoc proponuntur explicanda textu: nempe Keſra principale,& ى vicarium. Keſra quippe tribus in locis, inquit, Chafdhæ ſignum reperitur.

Primo, in nomine ſingulari declinabili, ſeu per omnes caſus, & tanuin reuolubile; vt مررت بزيدٍ وعمرٍو appropinquaui Zæido, & Amro. Quæ quidem nomina non dualia, neque pluralia, ſed ſingularia ſunt, atque declinabilia, & reuolubilia per omnes caſus dicuntur, quia de Rhafæ ad Nasbæ caſum, & de Nasbæ ad Chafdæ ſtatum reuoluuntur, tanuinque recipiunt, quod ſecus de irreuolubili accidit.

Secundo in plurali variationis declinabili, ſeu reuolubili, vt مررت برجالٍ وزيودٍ appropinquaui viris, & Zæidis.

Tertio, in plurali fæminino integro (non addidit, منصرف quia hoc ſemper reuolubile eſt) vt مررت بالمؤمنات appropinquaui mulierib.fidelibus: niſi fuerit nomen proprium,quia tunc à quibuſdam fit reuolubile, ideſt cũ tanuin,vt عرفاتٍ proprium nomen loci, & أذرعاتٍ nomen proprium cuiuſdam oppidi Damaſci.

A qui-

A quibusdam verò ratione proprietatis, & fœminini generis fit irreuolubile, ideſt, ſine tanuin, vt عَرَفَاتُ & أَذْرِعَاتُ.

Litera verò ى Chafdhæ ſignum eſt tribus in locis ſimiliter.

Primo in nominibus quinque, vt

مَرَرْتُ بِأَبِيكَ وَأَخِيكَ وَحَمِيكَ وَفِيكَ وَذِى مَالٍ

appropinquaui patri tuo, & fratri tuo, & ſocero tuo, & ori tuo, & poſſeſſori opum.

Secundo, in duali indifferenter, vt

مَرَرْتُ بِالزَّيْدَيْنِ وَالْهِنْدَيْنِ appropinquaui duobus Zæidis, & duabus Hendis.

Tertio, in plurali ſcilicet maſculino integro, vt

مَرَرْتُ بِالزَّيْدِينَ وَالْمُسْلِمِينَ appropinquaui Zæidis, & Mahomedanis.

Arabicus

اَلْمَتْنُ Arabicus Textus. اَلْعَرَبِي

وَأَمَّا ٱلْفَتْحَةُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلْخَفْضِ فِي ٱلْاِسْمِ ٱلَّذِي لَا يَنْصَرِفُ ۞

اَلتَّرْجَمَةُ Latina Interpretatio. اَلْافْرَنْجِيَّةُ

Fatha verò erit quoque signum Chafdæ in nomine, quod non reuoluitur,

اَلشَّرْحُ Thomea Expositio. اَلذُّومَاوِي

Hic tandem ponitur fatha, tertium Chafdhæ signum, pro Kesra, in nominibus irreuolubilibus, idest, non admittentibus tanuin, neque giarrum. Hæc verò non admittentia, seu impedientia الصرف scilicet, per mutationē, seu reuolubilitatem, sunt nouem: quorum septem duas impediendi causas habere necesse est: alia vnam tantum, duarum vice, nempe الجمع & التانيث Hæc autem impedientia sunt.

Primum

Primum أَلْعَلَمِيَّةُ proprietas, ideſt, quando nomen eſt proprium, vt زَيْنَبُ Zæinaba.

Secundum اَلتَّانِيثُ fæminini ratio, ſcilicet, cum nomen eſt fæmininum, vt طَلْحَةُ Talhata.

Tertium وَزْنُ ٱلْفِعْلِ menſuratio verbi, vtpote, quando nomen eius habet formam, ſicut يَزِيدُ Iazidus.

Quartum أَلْعَدْلُ declinatio, ſeu deuiatio, quando ſcilicet nomen à ſua originali forma declinat, vt عُمَرُ Omarus.

Quintum اَلتَّرْكِيبُ compoſitio, videlicet quando vnius rei nomen ex duabus componitur vocibus, vt بَعْلَبَكُّ BaablaKKa.

Sextum أَلْعُجْمَةُ barbaries, ſcilicet cum nomen non Arabicum, ſed alterius eſt idiomatis, vt دَاوُدُ Dauid.

Septimum اَلْأَلِفُ وَالنُّونُ ideſt, quando hæ duæ literæ iunguntur in fine nominis, vt عِمْرَانُ Emranus.

D Octa-

Octauum الْوَصْفُ attributio, aut adiectio, videlicet quando nomen est adiectiuum, vt أَحْمَرُ rubicundus.

Nonum اَلْجَمْعُ pluralitas, idest, cum nomen plurale sic terminatur, vt مَسَاجِدُ templa, & مَصَابِيحُ lucernæ.

Hæc siquidem nouem, tanuin à nomine prohibent, fathamque Chafdhæ loco substituunt, ac nomen cui insunt ad tertium vsque casum irreuolubile faciunt, ideoque illud غَيْرَ الْمُنْصَرِفِ appellant.

Et quoniam ex his, ob quorumdam diuisionem, vndecim constituunt species: primò quæ duas, vltimò quæ vnam impediendi causam habent, subijciemus.

Prima ergo species amplectitur nomina, quibus inest اَلْعَلَمِيَّةُ وَالتَّانِيثُ scilicet proprietas, & fæminini ratio, vt مَرَرْتُ بِفَاطِمَةَ وَزَيْنَبَ وَسَقَرَ appropinquaui Fatamæ, & Zæinabæ, & Sacaræ.

Secunda quibus inest اَلْعَلَمِيَّةُ وَوَزْنُ الْفِعْلِ idest, proprietas, & mensura verbi, vt مَرَرْتُ بِأَحْمَدَ وَيَشْكُرَ وَضَرُبَ appropinquaui Ahmedo, & IascKoro, & Dhorebo.

Tertia quibus inest اَلْعَلَمِيَّةُ وَالْعَدْلُ scilicet proprietas,

tas, & declinatio, vt مَرَرْتُ بِعُمَرَ وَزُفَرَ وَغُلَابَ appropinquaui Omaro, & Zofaro, & Gholabæ: primum ab عَامِر, secundum à زَافِر, & tertium à غَالِبَة originalibus declinat, seu deuiat.

Quarta quibus inest أَلْعَلَمِيَّةُ وَٱلتَّرْكِيبُ scilicet, proprietas, & compositio, vt مَرَرْتُ بِمَعْدِي كَرِبَ وَبَعْلَبَكَّ accessi iuxta Madi Karebam, & BalabaKKam.

Quinta quibus inest أَلْعَلَمِيَّةُ وَٱلْعُجْمَةُ scilicet, proprietas, & barbaries, vt مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ accessi ad Abrahamum, Ishacum, & Iacobum.

Sexta quibus inest أَلْعَلَمِيَّةُ وَٱلْأَلِفُ وَٱلنُّونُ scilicet proprietas, & additio ا & ن, in fine, vt مَرَرْتُ بِعُثْمَانَ وَسُلَيْمَانَ وَشَعْبَانَ accessi ad Othmanum, & Salomonem, & Sciabanum.

Septima quibus inest أَلْوَصْفُ وَٱلْأَلِفُ وَٱلنُّونُ scilicet, attributio, & additio ا & ن, vt مَرَرْتُ بِسَكْرَانَ وَعَطْشَانَ وَجَيْعَانَ accessi ad ebrium, & sitibundum, & famelicum.

Octaua, quibus ineſt أَلْوَصْفُ وَوَزْنُ ٱلْفِعْلِ ideſt, attributio, & dimenſio verbi, vt مَرَرْتُ بِأَفْضَلَ وَأَخْضَرَ وَأَحْمَرَ acceſſi ad præſtantiorem, & viridem, & rubicundum.

Nona, quibus ineſt أَلْوَصْفُ وَٱلْعَدْلُ ſcilicet attributio & declinatio, vt مَرَرْتُ بِأُحَادَ وَمَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ acceſſi ad ſingulos, & binos, & ternos, & quaternos, &c. His omnibus duæ inſunt impediendi cauſæ, vt ex allatis ſatis claret exemplis.

Decima, quibus ineſt أَلِفُ ٱلتَّأْنِيثِ ٱلْمَمْدُودَةُ وَٱلْمَقْصُورَةُ aleph fœminini longa, & breuis, vt مَرَرْتُ بِصَحْرَاءَ وَعَذْرَاءَ وَحُبْلَى وَذِكْرَى acceſſi ad campum, & virginem, & prægnantem, & memoriam.

Vndecima, quibus ineſt صِيغَةُ مُنْتَهَى ٱلْجُمُوعِ ideſt, formatio finis pluralium iuxta menſuram مفاعل, & مفاعيل, vt صَلَّيْتُ فِي مَسَاجِدَ oraui in templis, & قَرَأْتُ فِي مَصَابِحَ legi ad lucernas.

His duobus vltimis, vna tantum duarum vice cauſarum ineſt, ſufficiens quidem ad conſtituendum nomen irreuolubile,

lubile, quia ambo à finis terminatione, causam impediendi reuolubilitatem sumunt.

Sed notandum est, si omnibus his affixum addatur, vel articulus ال, quibus inest applicetur, ad priorem redire statum, nempè giarram suscipere, ac reuolubilia fieri, vt مُرِرْتُ بِعُثْمَانِكُمْ appropinquaui Othomano vestro وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي ٱلْمَسَاجِدِ & vos insistitis in templis.

Pro his quoque impedientibus, aliquæ essent conditiones obseruandæ, quæ ne breuem hanc expositionem ad nimiam trahant prolixitatem, ommittimus, maximè quia ex adductis exemplis à studioso, ac solerti sine difficultate dignosci possunt.

المتن | Arabicus Textus. | العربي

وللجزم علامتان السكون والحذف ۞ فأما السكون فيكون علامة للجزم في الفعل المضارع الصحيح الآخر ۞ وأما الحذف فيكون علامة للجزم في الفعل المضارع المعتل الآخر وفي الأفعال التي رفعها بثبات النون ۞

الترجمة | Latina Interpretatio. | الافرنجية

Et Gezmæ duo ſunt ſigna, quies, & ſubtractio. Quies autem eſt ſignum Gezmæ in verbi modhareo ſani vltima. At ſubtractio erit quippe ſignum Gezmæ in verbi modhareo infirmi vltima: & in verbis, quorum Rafaa eſt per conſtantiam Nun.

Quartus, & vltimus declinationis caſus eſt Gezma, cuius, inquit, duo ſunt ſigna; Quies principale, & ſubtractio vicarium.

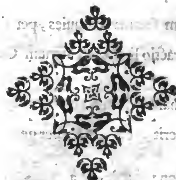
Quies per gezmantis acceſſum, vocalem tollit à Modhareo, & ſubtractio literam.
Ipſa ergo quies ſignum gezmæ eſt in Modhareo, vltima litera ſano, & addititijs non impedito, vt لَمْ يَضْرِبْ non verberauit, vbi لَمْ eſt gezmans, & يَضْرِبْ gezmatum per لَمْ, & ſignum Gezmæ eſt quies, per figuram ْ, deſignata. Sed ſubtractio literæ eſt ſignum Gezmæ in duobus locis.

Primò in Modhareo infirmo, cuius nempè vltima, vna ex واي literis erit, vt à يَدْعُو per gezmantis acceſſum, fit لَمْ يَدْعُ non vocauit, & à يَخْشَى cum aleph breui, fit لَمْ يَخْشَ non timuit, & à يَرْمِي cum ي fit لَمْ يَرْمِ non proiecit, vbique pro Gezmæ ſigno, infirmitatis ſubtractis literis, cognatiſque earum vocalibus, ibi tanquam abſentiæ cuiuſque indicium, permanentibus.

Secundo in verbis, quorum Rafaam permanentia nun designat, & sunt illa quinque supra enumerata, quibus statim atque aduenerit gezmans, subtrahitur Nun, & talis subtractio literæ, gezmæ signum indicat pro soKun, vt

تضربي لم تضربوا يضربوا لم تضربا يضربا لم

Hæc de casuum signis.

Arabicus

۞ فصل ۞

SECTIO.

المعربات قسمان قسم يعرب بالحركات وقسم
يعرب بالحروف فالذي يعرب بالحركات اربعة
انواع الاسم المفرد وجمع التكسير وجمع المونث
السالم والفعل المضارع الذي لم يتصل بآخره شي
وكلها ترفع بالضمة وتنصب بالفتحة وتخفض
بالكسرة وتجزم بالسكون ۞ وخرج عن ذلك
ثلاثة اشيا جمع المونث السالم ينصب
بالكسرة والاسم الذي لا ينصرف يخفض بالفتحة
والفعل المضارع المعتل الآخر يجزم بحذف
آخره ۞

Declinabilia in duplici ſunt diuiſione : quædam declinantur per motiones, & quædam declinantur per literas : quæ igitur declinantur per motiones, quatuor ſunt ſpecierum : Nomẽ ſingulare & plurale variationis, & plurale fœminini integrũ, & verbum modhareum, quod non habuerit adiunctum in fine ſuo quidquam. Omnia autem hæc rafaantur per dhammam, & nasbantur per fatham, & chafdhantur per keſram, & gezmantur per ſokun. Et excepta ab his, tria ſunt : plurale fæmininum integrum (quod) nasbatur per keſram, & nomen quod non reuoluſtur, chafdhatur per fatham; & verbum Modhareum infirmum vltima (quod) gezmatur per ſubtractionem vltimæ ſuæ.

الشرح Thomea expoſitio. التوماوي

CAput hoc, non eadem inſcribitur voce, nempe باب ſicut cetera huius libri capitula, ſed فصل ideſt, diuiſio, ſeu ſectio nuncupatur, quia ad aliam minimè nos inducit pertractandam materiam : verum ad ſe hic omnibus recollectis, quæ de ſingulis caſuum notis, ſparſim in præcedenti tractauerat capite, vnica breui in primis, eorum diuiſione facta, cuncta veluti ſummatim manifeſta, ac vno quaſi perſpicienda intuitu, hac in ſectione, vti in depicta tabu-

la,

la, legentium oculis exponit, atque perstringit. Prolixa igitur, iam dicta, declinationum materia, per tot casuum signa diffusa, vnica diuisione concluditur, nempe declinabilia, vel motionibus declinari, vel literis: quæ enim motionibus, seu signis vocalibus declinantur, quatuor sunt; & quæ literis consonantibus, quatuor similiter.

Octo igitur declinabilium species in summa, ex hac breui diuisione colliguntur.

Quatuor primæ, ex his per quæ declinatur, quatuor quoq. suorum casuum signa, sibi constituunt, nempe dhammam, fatham, Kesram, atque soKun.

Quatuor verò vltimæ, ex his, per quas inflectuntur, literis, quatuor etiam sibi, tanquam suorum casuum notas, attribuunt, scilicet و, & ا, & ى, & ن, subtractione non exclusa.

Summa igitur declinabilium, atque signorum octenario numero concluditur, sicut casuum quaternario.

Hac autem præhabita diuisione, hoc in textu, tantum quatuor primas declinabilium species exponit. Quarum prima, inquit, est nomen singulare, vt جَاءَ زَيْدٌ venit Zæidus, رَأَيْتُ زَيْدًا vidi Zæidum, مَرَرْتُ بِزَيْدٍ appropinquaui Zæido.

Secunda est plurale variatum, vt جَاءَ ٱلرِّجَالُ venerūt viri, رَأَيْتُ ٱلرِّجَالَ vidi viros, مَرَرْتُ بِٱلرِّجَالِ appropinquaui viris.

Tertia, plurale sanum fæminini, vt جَاءَتْ ٱلْهِنْدَاتُ venerunt

nerunt Hendæ, رَأَيْتُ الْهِنْدَاتِ vidi Hendas, مَرَرْتُ بِالْهِنْدَاتِ accessi ad Hendas.

Quarta, verbum Modhareum addititijs finalibus expoliatum, vt يَضْرِبُ verberat, لَنْ يَضْرِبَ non verberabit, لَمْ يَضْرِبْ non verberauit.

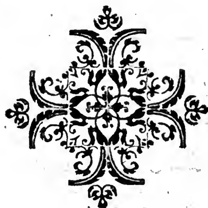
Quatuor itaque hæ species, inquit, constanter, per dhammam rafaantur, per fatham nasbantur, per Kesram chafdhantur, & per soKun gezmantur regulariter.

Tribus exceptis, nempe plurali fæminino integro, quod irregulariter per Kesram nasbatur, vt رَأَيْتُ الْهِنْدَاتِ vidi Hendas; quod quidem regulariter per fatham esset nasbandum, vt رَأَيْتُ الْهِنْدَاتَ, sed ob rationem supra assignatam, hoc illi minimè conceditur.

Secundo, nomine irreuolubile, quod per fatham irregulariter chafdhatur, vt مَرَرْتُ بِأَحْمَدَ وَمَسَاجِدَ accessi ad Ahmedum, & templa, cum per Kesram iuxta regulam chafdari deberet, sed nequit ob supra dicta impedientia:

Tertio

Tertio, excipitur verbum Modhareum infirmum vltima, quod non gezmatur ſecundum regulam per ſoKun ـْ, ſed per ſubtractionem literæ, vt لَمْ يَغْزُ non pugnat, لَمْ يَخْشَ non timet, لَمْ يَرْمِ non proijcit, quia nimirum hæ literæ ob earum infirmitatem, iam quieſcunt, ſed adueniente gezmante, in ſui indicium, eas inſuper & ſubtrahi neceſſe eſt.

المتن   Arabicus textus.   العربي

والذي يعرب بالحروف اربعة انواع التثنية و
جمع المذكر السالم والاسماء الخمسة والافعال
الخمسة وهي يفعلان وتفعلان ويفعلون
وتفعلون وتفعلين ۞ فاما التثنية فترفع بالالف
وتنصب وتخفض بالياء ۞ واما جمع المذكر
السالم فيرفع بالواو وينصب ويخفض بالياء ۞
واما الاسماء الخمسة فترفع بالواو وتنصب بالالف
وتخفض بالياء ۞ واما الافعال الخمسة فترفع
بالنون وتنصب وتجزم بحذفها ۞

الترجمة   Latina Interpretatio.   الافرنجية

Et quæ declinantur per literas, quatuor ſunt ſpecierum: Duale, & Plurale maſculinum inte-

grum

grum, & Nomina quinque, & Verba quinque ـ : quæ ſunt, operantur duo, operamini duo, & operantur illi, & operamini vos, & operaris tu (fæmina) At Duale rafaatur quippe per ا, & nasbatur, & chafdhatur per ى. Sed plurale maſculinum integrum rafaatur per و, & nasbatur, & chafdhatur per ى. Nomina autem quinque rafaantur per و, & nasbantur per ا, & chafdhantur per ى. Sed & Verba quinque rafaantur per ن, & nasbantur, & gezmantur per ſubtractionem ـ eius.

الثوماوي   Thomea Expoſitio.   الشرح

VLtimas quatuor declinationum ſpecies, quæ literis motionum vicarijs declinantur, breuiter hic explicat: quarum prima, inquit, eſt duale, quod quidem per ا vice dhammæ rafaatur, vt جاء الزيدان venerunt duo Zæidi: & per ى vice fathæ ſimul nasbatur, vt رأيت الزيدين vidi duos Zæidos: atque chafdhatur vice Keſræ, vt مررت بالزيدين tranſiui prope duos Zæidos.

Secunda eſt plurale maſculinum integrum, quod per و vice dhammæ rafaatur, vt جاء الزيدون venerunt Zæidi: & per ى vice fathæ ſimul nasbatur, vt

vidi

رَأَيْتُ ٱلزَّيْدِينَ vidi Zæidos : atque giarratur vice Kesræ, vt مَرَرْتُ بِٱلزَّيْدِينَ accessi ad Zæidos.

Tertia, sunt nomina quinque, quæ per و quoque rafaantur, vt

جَاءَ أَبُوكَ وَأَخُوكَ وَحَمُوكَ وَفُوكَ وَذُومَالٍ

venit pater tuus, frater tuus, &c. Et nasbantur per ا, vt

رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ vidi patrem tuum, & fratrem tuum, &c. Et per ى chafdhantur, vt مَرَرْتُ بِأَبِيكَ وَأَخِيكَ accessi prope patrem tuum, & fratrem tuum, &c.

Quarta species, quæ & octaua in ordine ponitur, ex verbis quinque est, quæ simplici consistentia ن vice dhammæ rafaantur, vt

يَفْعَلَانِ تَفْعَلَانِ يَفْعَلُونَ تَفْعَلُونَ تَفْعَلِينَ

operantur duo, &c. Et subtractione eius vice fathæ, nasbantur, & eadem vice soKun gezmantur, vt

لَنْ يَفْعَلَا لَمْ تَفْعَلَا لَنْ يَفْعَلُوا لَمْ تَفْعَلُوا لَنْ تَفْعَلِي

وَلَمْ تَفْعَلِي non operantur duo, non estis operati vos duo, &c.

Patet igitur breuiter octo esse Declinabiliuum, seu declinationum species apud Arabes : octo quoque earum signa positiua casuum, nempe ـبُ dhammam, fatham,

بَ fatham, بِ Kesram, بْ soKun, & واين priuatiuum vnum, harum scilicet quatuor literarum subtractionem ـر.

Et casus earum quatuor tantum, proprijs etiam nominibus expressos, nempe Rafaam nominatiuum agentem ـر, Nasbam accusatiuum patientem, Chafdham, seu Giarram, genitiuum, datiuum, ablatiuum exprimentem, & Gezmam Arabibus peculiarem, nulloque nostrorum correspondentem, qui quidem casus primis illis, & quatuor vltimis declinationibus, omnem declinabilitatis formam per sua signa tribuunt.

Quare hic attendas velim, ne horum nomina; cum ـر vocalium nominibus confundas, vt quidam faciunt, vocalium arbitrantes esse casuum nomina, & è conuerso, quod falsum est.

المتن Arabicus Textus العربي

۞ باب الأفعال ۞

CAPVT VERBORVM.

الأفعال ثلاثة ماض ومضارع وأمر نحو ضرب و
يضرب واضرب فالماضي مفتوح الآخر أبدا والأمر
مجزوم الآخر أبدا والمضارع ما كان في أوله إحدى
الزوائد الأربع يجمعها قولك أنيت وهو مرفوع
أبدا حتى يدخل عليه ناصب أو جازم ۞

الترجمة Latina interpretatio. الافرنجية

Verba ſunt tria, Præteritum, Præſens, ſeu Futurum, & Imperatiuum; vt verberauit, & verberabit, & verbera. Præteritum autem eſt fathatum vltima ſemper, & Imperatiuum eſt gezmatum

tum vltima semper ; & Præsens, seu Futurum est id, in cuius principio vna est, superabundantium quatuor, quas comprehendit dictum tuum انيت & est rafaatum semper, quousque ingrediatur ipsum nasbans, aut gezmans.

اَلتُّومَاوِي Thomea expositio. اَلشَّرحُ

Cvm nomen & verbum Modhareum apud Arabes simul declinentur, casibus eorum, & cum declinationibus, casuum quoque signis, quoad etymologiam in superioribus iam explicatis: in sequentibus verò præfatorum applicat regulas, ac earum exprimit vsus: & quæ tandem ad syntaxin spectant, ordine prosequitur.

Et primò à verbo, quo diuiso, & ea quæ declinantur accepta parte, eius rafaantia, nasbantia, ac gezmantia in hoc capite, breuibus assignat.

Deinde nominum rafaata, nasbata, ac chafdhata, eodem ordine, per diuersa huius libri capitula explicans, vsque in finem operis protenditur.

Verbum inquit itaque triplex est, Præteritū, cuius vltima tertiæ personæ litera perpetuò fathata est, vt ضَرَبَ verberauit.

Et Modhareum, quod in حَالٍ præsentem, in اِسْتِقْبَالٍ futurum partitur, vt يَضْرِبُ verberat, siue verberabit.

Et Imperatiuum, cuius quoque vltima gezmata semper

 est,

est, vt اضرب verbera; primo & vltimo tanquam indeclinabilibus relictis: secundum, nempe Modhareum, tanquam sui propositi scopum illico assumit, ac quatuor sibi pro signo, seruilibus literis nempe انيت personas distinguentibus, ad sui principium adiectis, ipsum more nominis declinari ac inflecti asserit.

Propterea المضارع idest, consimilis, nomen obtinuit, quod scilicet in aliquib. nomini conformetur, ac assimiletur: cuius quidem similitudinis ratio in tribus maximè consistit.

Primò, in conformitate eius cum nomine agentis in motu vocalium, & quiete, ac in ipsamet significatione, vt يضرب verberat, & ضارب verberans est, vtrobique prima est cum fatha, secunda quiescens, tertia cum Kesra, & vltima in casu Rafaæ, & sæpissimè vnum pro altero vsurpatur.

Secundò, in similitudine eius cum eodem in indifferentia, & proprietate: nam sicut ضارب sine articulo, indifferens est & vagum, nec ad aliquem restringitur: & cum articulo statim restringitur, & vni signatæ personæ fit proprium: ita يضرب sine س, aut سوف indifferens est ad tempus præsens, & futurum: sed si horum vnum illi addatur, vt سيضرب statim ad futurum determinatur.

Tertiò

Tertio, in affinitate eius cum eodem nomine in susceptione literæ ل initio prædicati, cum particula إن suum præcesserit subiectum, sicut إِنَّ زَيْدًا لَضَارِبٌ verè Zæidus est verberans, ita dicere poteris إِنَّ زَيْدًا لَيَضْرِبُ vtique Zæidus verberat.

Propter has ergo verbi Modhareì cum nomine affinitates, veluti nomen apud Arabes declinatur: & ex se primitus rafaatum est semper, donec nasbans, aut gezmans illi aduenerit, vt يَضْرِبُ cuius quidem rafaantia, vt communis fert opinio, non est nisi horum absentia: eius verò nasbantia, ac gezmantia, in sequenti textu distinctè numerantur. Cætera de verbis, suo loco diffusius.

العربي　　Arabicus Textus.　　المتن

فَالنَّوَاصِبُ عَشَرَةٌ وَهِيَ أَنْ وَلَنْ وَإِذًا وَكَيْ وَلَامُ كَيْ وَلَامُ ٱلْجُحُودِ وَحَتَّى وَٱلْجَوَابُ بِٱلْفَاءِ وَٱلْوَاوِ وَأَوْ ۞

الاوربية　　Latina Interpretatio.　　الترجمة

Nasbantia verò sunt decem, & ipsa sunt: quod, & ne-

& nequaquam, & benè, & vt, & ل vt, & ل negationis, & donec vt, & responsio per ف &, & per و ac, & per او nisi.

الشرح Thomea Expositio. التوماوى

Hae decem particulæ præcisè verbum Modhareum nasbantes, in duplici sunt differentia. Aliæ per se nasbant, & istæ sunt quatuor primæ. Aliæ per أن post eas subintellectum, & istæ sunt sex vltimæ.

Prima igitur illarum est أَنْ cum fatha, particula quidem nasbans, infinitiua, & cum alijs etiam adiungi potest, quæ suo fungitur officio, siue infinitum eius fuerit rafaatum, vt à يعجبني أن تقوم placet mihi quod surgas, fit per infinitum يعجبني قيامك placet mihi surgere tuum: aut fuerit nasbatum, vt à رغبت أن تقوم summopere optaui quod surgas, fit per infinitum رغبت قيامك optaui surgere, vel surrectionem tuam. Aut fuerit chafdhatum, vt عجبت من أن تقوم admiratus sum quod surgas, reuoluitur per infinitum عجبت من قيامك obstupui de surrectione tua.

Secunda

Secunda est لَنْ particula nasbans, negationis, & futuri, vt لَنْ نَبْرَحَ nequaquam recedemus, & لَنْ أَضْرِبَ nullatenus verberabo : nam & nasbat, & omnimodam futuri actus negationem adducit, vt satis claret.

Tertia est إِذًا vel إِذَنْ vtraque forma vsitatur, diciturque particula nasbans, responsionis, & satisfactionis, tribus seruatis conditionibus.

I. Quod ipsa, huius & similis exhibitionis, vt أَنَا أَزُورُكَ غَدًا ego visitabo te manè, sit immediata responsio, scilicet إِذًا أُكْرِمَكَ optimè, ego honorabo te.

II. Quòd sit initio responsionis, nam non nasbat, scilicet أَنَا إِذًا أُكْرِمُكَ ego benè honorabo te, quia أَنَا ipsam præcedens, impedit.

Et III. Quòd verbum ipsam subsequens, sit futurum, nam non nasbat إِذًا أَظُنُّكَ كَاذِبًا ergo, opinor te mendacem, quia præsens est, sibique sit immediatum, quia inter ea nihil intercedere potest, nisi particula لَا, vt supposita priori interrogatione, respondeatur, إِذَنْ لَا أُهِينَكَ igitur non spernam te : & iuramentum, vt إِذًا وَاللهِ أُحْسِنَ إِلَيْكَ age, per Deum, benefaciam tibi.

Quarta est كَيْ particula, inquiunt, infinitiua: quæ quidem non nasbat per se Modhareum, nisi cum illi ل causæ manifestum, vt لِكَيْ vel subintellectum, vt كَيْ præcesserit, ac particula negatiua لا successerit, vt لِكَيْلَا ne: exemplum primi, لِكَيْلَا تَأْسَوْا vt non æmulemini; vbi subtractio ن à تَأْسَوا signum est nasbæ. Exemplum secundi كَيْلَا يَكُونَ ne fiat. Hæ quatuor, vt dictum est, per se nasbant.

Quinta est ل ipsius كَيْ & hæc est prima illlarum, quæ virtute ان post se subintellectæ nasbant, & dicitur ل causalis giarrata, Modhareum nasbans, vt جِئْتُكَ لِأَزُورَكَ veni ad te, vt te visitem: & reiecta ل dici potest جِئْتُكَ كَيْ أَزُورَكَ in eodem sensu. Quamobrem لَامُ كَيْ dicta est, quia eius vice in oratione succedere potest, & resoluitur per ان, vt جِئْتُكَ لِأَنْ أَزُورَكَ in eadem significatione.

Sexta est ل negationis, quæ Modhareum nasbat, dum ei

ei مَا كَانَ , aut لَمْ يَكُنْ præmittitur, à quibus etiam negationis nomen ſumit, vt مَا كَانَ ٱللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ non fuit Deus vt affligeret eos: & لَمْ يَكُنِ ٱللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ non extitit Deus, vt parceret illis, ideſt, Dei voluntas non fuit, vt affligeret, & parceret: & ſimiliter per أَنْ reſoluitur لِأَنْ يَغْفِرَ لَهُمْ & cetera.

Septima eſt حَتَّى quæ futurum nasbat tantum, ſiue tanquam particula contractionis termini, vt حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى quouſque reuertetur ad nos Moyſes: ſiue tanquam particula cauſalis, vt أَسْلِمْ حَتَّى تَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ crede, vt ingrediaris Paradiſum: quæ & per أَنْ reſoluitur أَنْ تَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ &c.

Octaua eſt فَ reſponſiua & cauſalis, quæ Modhareum nasbat per أَنْ poſt ſe ſubintellectam, duabus ſeruatis conditionibus.

I. Quod ipſa فَ ſit ſubſequentium decem orationum, quæ ſibi præmittuntur, reſponſio.

II. Quòd præmiſſæ ſint cauſa ſequentium ipſam. Decem præmittendæ orationes hæ ſunt.

I.

I. لِلْأَمْرِ imperij, ideſt, imperatiua, vt

زُرْنِي فَأُكْرِمَكَ viſita me, quoniam honorabo te.

II. لِلدُّعَاءِ deprecationis, ideſt deprecatiua, vt

اِغْفِرْ لِي يَا رَبِّ فَأَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ parce mihi ò Domine, profectò ingrediar Paradiſum.

III. لِلنَّهْيِ prohibitionis, ideſt prohibitiua, vt

لَا تُخَاصِمْ زَيْدًا فَيَغْضَبَ ne increpes Zæidum, quia indignabitur.

IV. لِلدُّعَاءِ فِي ٱلنَّهْيِ deprecationis prohibitiua, vt

لَا تُؤَاخِذْنِي فَأَهْلِكَ ne de me quæſo vlciſcaris, quia peribo.

V. لِلْاِسْتِفْهَامِ interrogationis, vt

هَلْ زَيْدٌ فِي ٱلدَّارِ فَأَمْضِيَ إِلَيْهِ nunquid Zæidus eſt in domo, quia adibo illum.

VI. لِلتَّمَنِّي optationis, vt لَيْتَ لِي مَالًا فَأَحُجَّ مِنْهُ vtinam haberem pecuniam, quia peregrinationem inſtituerem ex ea.

VII.

VII. لِلتَّرَجِّي spei, vt

لَعَلَّ زَيْدًا قَادِمٌ فَأُحْسِنَ إِلَيْهِ fortasse Zæidus aduèniens est, profecto benefaciam illi.

VIII. لِلتَّحْضِيضِ incitationis, vt

هَلَّا أَكْرَمْتَ زَيْدًا فَيَشْكُرَ Nunquid non honorasti Zæidum! equidem gratias aget.

IX. لِلْعَرْضِ supplicationis, seu demulsionis, vt

أَلَا تَنْزِلُ عِنْدَنَا فَتُصِيبَ خَيْرًا Eia, non descendes ad nos, inuenies quidem bonum.

X. لِلنَّفْيِ negationis, vt لَا يُقْضَى عَلَى زَيْدٍ فَيَمُوتَ Non iudicabitur Zæidus, quia morietur: idest, Non condemnabitur ad mortem, quia morietur.

Nona est و responsionis; & simultatis, nasbans Modhareum, dum illorum decem, sicut ف, sit responsio, & præcedentium, ac sequentium simultatem indicet: nam inter hæc nulla differentia est, nisi quòd ف causalitatem sequentium, و verò simultatem indicat. Ideo illis eisdem exemplis ف vti possemus in و, suo seruato sensu, ac و copulatiuum, pro إن causali posita.

Decima

Decima est أَوْ exceptionis, & terminationis, nasbans, vt ceteræ, Modhareum, virtute ان subintellectæ, vt لَأَقْتُلَنَّ ٱلْكَافِرَ أَوْ يُسْلِمَ Certè occidam infidelem, aut credet. Et لَأَلْزَمَنَّكَ أَوْ تُعْطِيَنِي حَقِّي Cogam te certè, aut dabis mihi quod meum est. Hæc sunt decem nasbantia Modhareum tantum.

Arabicus

اَلْمَتْنُ Arabicus textus. اَلْعَرَبِيُّ

وَالْجَوَازِمُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ وَهِيَ لَمْ وَلَمَّا وَأَلَمْ وَأَلَمَّا وَ
لَامُ الْأَمْرِ وَالدُّعَاءِ وَلَا فِي النَّهْيِ وَالدُّعَاءِ وَإِنْ
وَمَا وَمَنْ وَمَهْمَا وَإِذْمَا وَأَيٌّ وَمَتَى وَأَيَّانَ وَأَيْنَ وَ
أَنَّى وَحَيْثُمَا وَكَيْفَمَا وَإِذَا فِي الشِّعْرِ ۞

اَلتَّرْجَمَةُ Latina interpretatio. اَلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Et gezmantia ſunt decem & octo, & ipſa ſunt: Non, & Minime, & An non, & Nunquid non, & ل imperij & deprecationis, & Ne in prohibitione & rogatione, & Si, & Quod, & Qui, & Quotieſcunque, & Quum, & Quicunque, & Quando, & Quandocunque, & Vbi, & Vbicunque, & Quocunque, & Quomodo, & Cùm, in carmine.

Thomea

PArticulæ verbum Modhareum gezmantes, decem & octo ſunt, quæ in duplici diſtribuuntur claſſe: quædam enim vnum verbum tantum gezmant, & hæ ſunt primæ ſex: quædam verò duo ſimul, & hæ ſunt reliquæ duodecim, quæ ſuis ſingulæ ſingulis fient exemplis manifeſtæ.

Prima in ordine iam præmiſſo eſt لَمْ particula quidem negans, & vnum gezmans verbum, nempe futurum, cuius quoque ſenſum ſtatim in præteritum vertit, vt لَمْ يَلِدِ ٱلْعَاقِرُ Non genuit ſterilis.

Secunda eſt [illegible] prorſus vt لَمْ negans, gezmans, & v[illegible] vt [illegible] Non volauit aſinus.

[illegible] hamza interrogatio- [illegible] egatio negationis fiat [illegible] أَلَمْ Nunquid non [illegible] cretum tuum?

أَلَمَّا أَحْسِنْ إِلَيْكَ [illegible]

[illegible] لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ Expen- [illegible]: & لِ deprecationis, vt

Quæſo

لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ Quæso iudicet super nos Dominus tuus.

Sexta & لَا prohibitionis, vt لَا تَقْتُلْ Ne occidas: & لَا rogationis, vt لَا تُؤَاخِذْنَا Ne quæso vindictam sumas de nobis.

Hæ sex vnum siquidem verbum gezmant, sequentes verò duodecim duo simul, nempe primum conditionis :& retributionis seu responsionis vltimum, si vtrumque est futurum, vtrumque gezmant: quæ quidem dictiones, omnes conditionales sunt ac gezmantes: quarum prima, & in ordine

Septima est إِنْ particula conditionalis, gezmans Modhareum prolatione, idest actu, per soKun, vt إِنْ تَضْرِبْنِي أَضْرِبْكَ Si verberabis me, verberabo te: & præteritum loco, idest vice seu pronomina, eo quòd soKū ibi actu esse nō potest, & ad oppositū fensū eiusdē preteriti vertit in futurum, vt إِنْ قَامَ زَيْدٌ قُمْتُ Si surrexerit Zæidus, surgam.

Octaua est مَا dictio rei expressiua, vt مَا تَعْمَلْ أَعْمَلْ Quod facies, faciam.

Nona est مَنْ dictio personæ indicatiua, vt مَنْ يُحْسِنْ إِلَيْكَ أُحْسِنْ إِلَيْهِ Qui, vel quis benefecerit tibi, benefaciam ei.

Decim

Decima est مَهْمَا dictio temporis indeterminati, vt مَهْمَا تَخْرُجْ أَخْرُجْ Quotiescunque, vel quocunque tempore egredieris, egrediar: etiam rei & interrogationis particula.

Vndecima est إِذْمَا particula temporis determinati, vt إِذْمَا تَفْعَلْ أَفْعَلْ Quum operaberis, operabor.

Duodecima est أَيّ dictio qualitatiua, aliquando personæ, aliquando aliis conueniens, vt أَيُّهُمْ يُكْرِمْنِي أُكْرِمْهُ Quisquis, vel quicunque horum me honore afficiet, honorabo eum: & أَيَّ ٱلدَّوَابِّ تَرْكَبْ أَرْكَبْ Quale iumentorum equitabis, equitabo.

Decima tertia est مَتَى dictio temporis determinati, vt مَتَى تَرْجِعْ أَرْجِعْ Quando redibis, redibo.

Decima quarta est أَيَّانَ dictio temporis indeterminati, vt فَأَيَّانَ مَا تَعْدِلْ بِهِ ٱلرِّيحُ يَنْزِلْ Quandocunq. inclinabit eam ventus, cadet, idest, Quocunque momento inclinabit ventus ipsam arborem, cadet quod in ea inuenietur.

Deci-

Decima quinta est أَيْنَ dictio loci determinati, vt أَيْنَ تَمْرِرْ أَمْرِرْ Vbi, vel quò ibis, ibo: & أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ Vbicunque fueritis, apprehendet vos mors.

Decima sexta est أَنَّى dictio loci indeterminati, vt أَنَّى تَأْكُلْ آكُلْ Vbicunque edes, edam.

Decima septima est حَيْثُمَا dictio quoque loci indeterminati, vt حَيْثُمَا تَذْهَبْ أَذْهَبْ Quocunque perges, pergam.

Decima octaua est كَيْفَمَا dictio modi, seu status rei, vt كَيْفَمَا تَجْلِسْ أَجْلِسْ Quomodo, vel qualiter sedebis, sedebo.

Et إِذَا supernumeraria in versu, est dictio conditionalis, & gezmans duo verba, sicut supradicta, vt إِذَا تُصِبْكَ خَصَاصَةٌ فَتَحَمَّلْ Cum aduenerit tibi fames vehemens, suffer.

De his suo loco diffusius in libro centum casus agentium: hæcque de rafaantibus, & gezmantibus verbum Modhareum sufficiant.

۞ بَابُ مَرْفُوعَاتِ ٱلْأَسْمَاءِ ۞

Caput Rafaatorum Nominum.

ٱلْمَتْنُ Arabicus Textus. ٱلْعَرَبِيُّ

ٱلْمَرْفُوعَاتُ سَبْعَةٌ وَهِيَ ٱلْفَاعِلُ وَٱلْمَفْعُولُ ٱلَّذِي لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ وَٱلْمُبْتَدَأُ وَخَبَرُهُ وَٱسْمُ كَانَ وَأَخَوَاتِهَا وَخَبَرُ إِنَّ وَأَخَوَاتِهَا وَٱلتَّابِعُ لِلْمَرْفُوعِ وَهُوَ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءٍ ٱلنَّعْتُ وَٱلْعَطْفُ وَٱلتَّوْكِيدُ وَٱلْبَدَلُ ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ Latina Interpretatio. ٱلْأَفْرَنْجِيَّةُ

Rafaata sunt septem, & ea sunt: Agens, & Patiens, cuius non nominatur agens, & Incæptum, & nuncium eius, & nomen verbi كان, & sororum eius, & Nuncium ان, & sororum eius; & sequens rafaa-

rafaatum, quod est quadruplex: Adiectio, & Copulatio, & Roboratio, & Commutatio.

الدوماوي Thomea Expositio. الشرح

CAsus agentibus in verbo Modhareo, iam explicatis: in sequentibus nomina, tam in nominatiuo agente, quàm in accusatiuo patiente, & cæteris casibus obliquis constituta enumerat.

Et primò rafaata, scilicet in nominatiuo eleuata, quæ septem sunt, hic explicat: quorum primum est Agens, vt قام زيد Surrexit Zæidus.

Secundum Patiens, vt ضرب زيد Verberatus est Zæidus.

Tertium, & quartum Incæptum, & nuncium eius, scilicet, suppositum & appositum, seu subiectũ & prædicatum, vt زيد قائم Zæidus est stans.

Quintum nomen, seu subiectum verbi كان, & sociorum eius, vt كان زيد قائما Fuit Zæidus stans, vbi زيد in nominatiuo ponitur.

Sextum Nuncium, seu prædicatum dictionis ان, & sororum eius, vt ان زيدا قائم Vtique Zæidus est surgens.

Et septimum est sequens ipsa rafaata, quod quidem quadruplex est, scilicet Adiectiuum, quod conforme vocant vt جاء زيد العاقل Venit Zæidus intelligens.

 Et Co-

Et Copulatum, vt جاء زيد وعمرو Venit Zæidus & Amrus.

Et Roboratum, vt جاء زيد نفسه Venit Zæidus ipsemet.

Et Commutatum, vt جاء زيد أخوك Venit Zæidus, frater tuus: quia errauit in loquendo, & pro Zæido dixit corrigendo, & commutando, Venit frater tuus. De quibus fusius (quia sua singulis per ordinem capita distribuit Author) in sequentibus dicemus.

۞ بَابُ ٱلْفَاعِلِ ۞

CAPVT AGENTIS.

ٱلْمَتْنُ | Arabicus textus. | ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْفَاعِلُ هُوَ ٱلْإِسْمُ ٱلْمَرْفُوعُ ٱلْمَذْكُورُ قَبْلَهُ فِعْلُهُ وَهُوَ عَلَى قِسْمَيْنِ ظَاهِرٍ وَمُضْمَرٍ فَٱلظَّاهِرُ نَحْوُ قَوْلِكَ قَامَ زَيْدٌ وَيَقُومُ زَيْدٌ وَقَامَ ٱلزَّيْدَانِ وَيَقُومُ ٱلزَّيْدَانِ وَقَامَ ٱلزَّيْدُونَ وَيَقُومُ ٱلزَّيْدُونَ وَقَامَ أَخُوكَ وَيَقُومُ أَخُوكَ ۞ وَٱلْمُضْمَرُ نَحْوُ قَوْلِكَ ضَرَبْتُ وَضَرَبْنَا وَضَرَبْتَ وَضَرَبْتِ وَضَرَبْتُمَا وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُنَّ وَضَرَبَ وَضَرَبَتْ وَضَرَبَا وَضَرَبْتَا وَضَرَبُوا وَضَرَبْنَ ۞

Quarta eſt كَيْ paticula, inquiunt, infinitiua: quæ quidem non nasbat per ſe Modhareum, niſi cum illi ل cauſæ manifeſtum, vt لِكَيْ vel ſubintellectum, vt كَيْ præceſſerit, ac particula negatiua لا ſucceſſerit, vt لِكَيْلَا ne: exemplum primi, لِكَيْلَا تَأْسَوْا vt non æmulemini; vbi ſubtractio ن à تَأْسوا ſignum eſt nasbæ. Exemplum ſecundi كَيْلَا يَكُونَ ne fiat. Hæ quatuor, vt dictum eſt, per ſe nasbant.

Quinta eſt ل ipſius كَيْ & hæc eſt prima illlarum, quæ virtute ان poſt ſe ſubintellectæ nasbant, & dicitur ل cauſalis giarrata, Modhareum nasbans, vt جِئْتُكَ لِأَزُورَكَ veni ad te, vt te viſitem: & reiecta ل dici poteſt جِئْتُكَ كَيْ أَزُورَكَ in eodem ſenſu. Quamobrem لَامُ كَيْ dicta eſt, quia eius vice in oratione ſuccedere poteſt, & reſoluitur per ان, vt جِئْتُكَ لِأَنْ أَزُورَكَ in eadem ſignificatione.

Sexta eſt ل negationis, quæ Modhareum nasbat, dum ei

ei مَاكَانَ , aut لَمْ يَكُونْ præmittitur, à quibus etiam negationis nomen sumit, vt مَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ non fuit Deus vt affligeret eos: & لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ non extitit Deus, vt parceret illis, idest, Dei voluntas non fuit, vt affligeret, & parceret: & similiter per أن resoluitur لِأَنْ يَغْفِرَ لَهُمْ & cetera.

Septima est حَتَّى quæ futurum nasbat tantum, siue tanquam particula contractionis termini, vt حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى quousque reuertetur ad nos Moyses: siue tanquam particula causalis, vt أَسْلِمْ حَتَّى تَدْخُلَ الْجَنَّةَ crede, vt ingrediaris Paradisum: quæ & per أن resoluitur أَنْ تَدْخُلَ الْجَنَّةَ &c.

Octaua est فَ responsiua & causalis, quæ Modhareum nasbat per أن post se subintellectam, duabus seruatis conditionibus.

I. Quod ipsa فَ sit subsequentium decem orationum, quæ sibi præmittuntur, responsio.

II. Quòd præmissæ sint causa sequentium ipsam. Decem præmittendæ orationes hæ sunt.

I.

I. لِلْأَمْرِ imperij, ideſt, imperatiua, vt

زُرْنِي فَأُكْرِمَكَ viſita me, quoniam honorabo te.

II. لِلدُّعَاءِ deprecationis, ideſt deprecatiua, vt

اِغْفِرْ لِي يَا رَبِّ فَأَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ parce mihi ò Domine, profectò ingrediar Paradiſum.

III. لِلنَّهْيِ prohibitionis, ideſt prohibitiua, vt

لَا تُخَاصِمْ زَيْدًا فَيَغْضَبَ ne increpes Zæidum, quia indignabitur.

IV. لِلدُّعَاءِ فِي ٱلنَّهْيِ deprecationis prohibitiua, vt

لَا تُؤَاخِذْنِي فَأَهْلِكَ ne de me quæſo vlciſcaris, quia peribo.

V. لِلاِسْتِفْهَامِ interrogationis, vt

هَلْ زَيْدٌ فِي ٱلدَّارِ فَأَمْضِيَ إِلَيْهِ nunquid Zæidus eſt in domo, quia adibo illum.

VI. لِلتَّمَنِّي optationis, vt لَيْتَ لِي مَالًا فَأَحُجَّ مِنْهُ vtinam haberem pecuniam, quia peregrinationem inſtituerem ex ea.

VII.

VII. لِلتَّرَجِّي spei, vt

لَعَلَّ زَيْدًا قَادِمٌ فَأُحْسِنَ إِلَيْهِ fortaſſe Zæidus aduẽniens eſt, profectò benefaciam illi.

VIII. لِلتَّحْضِيضِ incitationis, vt

هَلَّا أَكْرَمْتَ زَيْدًا فَيَشْكُرُ Nunquid non honoraſti Zæidum! equidem gratias aget.

IX. لِلْعَرْضِ ſupplicationis, ſeu demulſionis, vt

أَلَا تَنْزِلُ عِنْدَنَا فَتُصِيبَ خَيْرًا Eia, non deſcendes ad nos, inuenies quidem bonum.

X. لِلنَّفْيِ negationis, vt لَا يُقْضَى عَلَى زَيْدٍ فَيَمُوتَ Non iudicabitur Zæidus, quia morietur: ideſt, Non condemnabitur ad mortem, quia morietur.

Nona eſt و reſponſionis; & ſimultatis, nasbans Modhareum, dum illorum decem, ſicut ف, ſit reſponſio, & præcedentium, ac ſequentium ſimultatem indicet: nam inter hæc nulla differentia eſt, niſi quòd ف cauſalitatem ſequentium, و verò ſimultatem indicat. Ideo illis eiſdem exemplis ف vti poſſemus in و, ſuo ſeruato ſenſu, ac و copulatiuum, pro ان cauſali poſita.

Decima

Decima est أَوْ exceptionis, & terminationis, nasbans, vt ceteræ, Modhareum, virtute ان subintellectæ, vt لَأَقْتُلَنَّ ٱلْكَافِرَ أَوْ يُسْلِمَ Certè occidam infidelem, aut credet. Et لَأَلْزَمَنَّكَ أَوْ تُعْطِيَنِي حَقِّي Cogam te certè, aut dabis mihi quod meum est. Hæc sunt decem nasbantia Modhareum tantum.

ٱلْعَرَبِيُّ Arabicus textus. ٱلْمَتْنُ

وَٱلْجَوَازِمُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ وَهِيَ لَمْ وَلَمَّا وَأَلَمْ وَأَلَمَّا وَ
لَامُ ٱلْأَمْرِ وَٱلدُّعَاءِ وَلَا فِي ٱلنَّهْيِ وَٱلدُّعَاءِ وَإِنْ
وَمَا وَمَنْ وَمَهْمَا وَإِذْمَا وَأَيُّ وَمَتَى وَأَيَّانَ وَأَيْنَ وَ
أَنَّى وَحَيْثُمَا وَكَيْفَمَا وَإِذَا فِي ٱلشِّعْرِ ۞

ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ Latina interpretatio. ٱلتَّرْجَمَةُ

Et gezmantia ſunt decem & octo, & ipſa ſunt: Non, & Minime, & An non, & Nunquid non, & ل imperij & deprecationis, & Ne in prohibitione & rogatione, & Si, & Quod, & Qui, & Quotieſcunque, & Quum, & Quicunque, & Quando, & Quandocunque, & Vbi, & Vbicunque, & Quocunque, & Quomodo, & Cùm, in carmine.

Thomca

PArticulæ verbum Modhareum gezmantes, decem & octo sunt, quæ in duplici distribuuntur classe: quædam enim vnum verbum tantum gezmant, & hæ sunt primæ sex: quædam verò duo simul, & hæ sunt reliquæ duodecim, quæ suis singulæ singulis fient exemplis manifestæ.

Prima in ordine iam præmisso est لَمْ particula quidem negans, & vnum gezmans verbum, nempe futurum, cuius quoque sensum statim in præteritum vertit, vt لَمْ تَلِدِ الْعَاقِرُ Non genuit sterilis.

Secunda est لَمَّا idem prorsus vt لَمْ negans, gezmans, & vertens, vt لَمَّا يَطِرِ الْحِمَارُ Non volauit asinus.

Tertia est أَلَمْ idem quoque, sed hamza interrngationis superaddita in sensu ما, facit vt negatio negationis fiat affirmatio, vt أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ Nunquid non aperuimus tibi pectus tuum, ideſt, secretum tuum?

Quarta est أَلَمَّا idem similiter, vt أَلَمَّا أُحْسِنْ إِلَيْكَ Nunquid non benefeci tibi?

Quinta est ل imperatiui, vt لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ Expendat, seu faciat elæemosinam diues: & ل deprecationis, vt Quæso

لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ Quæſo iudicet ſuper nos Dominus tuus.

Sexta & لَا prohibitionis, vt لَا تَقْتُلْ Ne occidas: & لَا rogationis, vt لَا تُؤَاخِذْنَا Ne quæſo vindictam ſumas de nobis.

Hæ ſex vnum ſiquidem verbum gezmant, ſequentes verò duodecim duo ſimul, nempe primum conditionis :& retributionis ſeu reſponſionis vltimum, ſi vtrumque eſt futurum, vtrumque gezmant: quæ quidem dictiones, omnes conditionales ſunt ac gezmantes: quarum prima, & in ordine

Septima eſt إِنْ particula conditionalis, gezmans Modhareum prolatione, ideſt actu, per ſoKun, vt إِنْ تَضْرِبْنِي أَضْرِبْكَ Si verberabis me, verberabo te: & præteritum loco, ideſt vice ſeu pronontina, eo quòd ſoKũ ibi actu eſſe nõ poteſt, & ad oppoſitũ لَمْ ſenſũ eiuſdẽ pteriti vertit in futurum, vt إِنْ قَامَ زَيْدٌ قُمْتُ Si ſurrexerit Zæidus, ſurgam.

Octaua eſt مَا dictio rei expreſſiua, vt مَا تَعْمَلْ أَعْمَلْ Quod facies, faciam.

Nona eſt مَنْ dictio perſonæ indicatiua, vt مَنْ يُحْسِنْ إِلَيْكَ أُحْسِنْ إِلَيْهِ Qui, vel quis benefecerit tibi, benefaciam ei.

Decima

Decima eſt مَهْمَا dictio temporis indeterminati, vt مَهْمَا تَخْرُجْ أَخْرُجْ Quotieſcunque, vel quocunque tempore egredieris, egrediar: etiam rei & interrogationis particula.

Vndecima eſt اِذْمَا particula temporis determinati, vt اِذْمَا تَفْعَلْ أَفْعَلْ Quum operaberis, operabor.

Duodecima eſt أَيّ dictio qualitatiua, aliquando perſonæ, aliquando aliis conueniens, vt أَيُّهُمْ يُكْرِمْنِي أُكْرِمْهُ Quiſquis, vel quicunque horum me honore afficiet, honorabo eum: & أَيَّ الدَّوَابِّ تَرْكَبْ أَرْكَبْ Quale iumentorum equitabis, equitabo.

Decima tertia eſt مَتَى dictio temporis determinati, vt مَتَى تَرْجِعْ أَرْجِعْ Quando redibis, redibo.

Decima quarta eſt أَيَّانَ dictio temporis indeterminati, vt فَأَيَّانَ مَا تَعْدِلْ بِهِ الرِّيحُ يَنْزِلْ Quandocunq. inclinabit eam ventus, cadet, ideſt, Quocunque momento inclinabit ventus ipſam arborem, cadet quod in ea inuenietur.

Deci-

Decima quinta est أَيْنَ dictio loci determinati, vt أَيْنَ تَمُرْ أَمُرْ Vbi, vel quò ibis, ibo: & أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ Vbicunque fueritis, appræhendet vos mors.

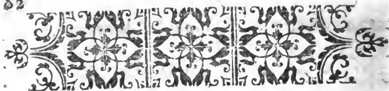
Decima sexta est أَنَّى dictio loci indeterminati, vt أَنَّى تَأْكُلْ آكُلْ Vbicunque edes, edam.

Decima septima est حَيْثُمَا dictio quoque loci indeterminati, vt حَيْثُمَا تَذْهَبْ أَذْهَبْ Quocunque perges, pergam.

Decima octaua est كَيْفَمَا dictio modi, seu status rei, vt كَيْفَمَا تَجْلِسْ أَجْلِسْ Quomodo, vel qualiter sedebis, sedebo.

Et إذَا supernumeraria in versu, est dictio conditionalis, & gezmans duo verba, sicut supradicta, vt إِذَا تُصِبْكَ خَصَاصَةٌ فَتَحَمَّلْ Cum aduenerit tibi fames vehemens, suffer.

De his suo loco diffusius in libro centum casus agentium: hæcque de rafaantibus, & gezmantibus verbum Modhareum sufficiant.

۞ بَابُ مَرْفُوعَاتِ ٱلْأَسْمَاءِ ۞

Caput Rafaatorum Nominum.

ٱلْعَرَبِيُّ	Arabicus Textus.	ٱلْمَتْنُ

أَلْمَرْفُوعَاتُ سَبْعَةٌ وَهِيَ ٱلْفَاعِلُ وَٱلْمَفْعُولُ ٱلَّذِي لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ وَٱلْمُبْتَدَاءُ وَخَبَرُهُ وَٱسْمُ كَانَ وَأَخَوَاتُهَا وَخَبَرُ إِنَّ وَأَخَوَاتُهَا وَٱلتَّابِعُ لِلْمَرْفُوعِ وَهُوَ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ ٱلنَّعْتُ وَٱلْعَطْفُ وَٱلتَّوْكِيدُ وَٱلْبَدَلُ ۞

ٱلْأَفْرَنْجِيَّةُ	Latina Interpretatio.	أَلتَّرْجَمَةُ

Rafaata sunt septem, & ea sunt: Agens, & Patiens, cuius non nominatur agens, & Incæptum, & nuncium eius, & nomen verbi كان, & sororum eius, & Nuncium ان, & sororum eius; & sequens rafaa-

rafaatum, quod est quadruplex: Adiectio, & Copulatio, & Roboratio, & Commutatio.

اَلدُّومَاوِيُّ · Thomea Expositio. اَلشَّرْحُ

CAsus agentibus in verbo Modhareo, iam explicatis: in sequentibus nomina, tam in nominatiuo agente, quam in accusatiuo patiente, & cæteris casibus obliquis constituta enumerat.

Et primò rafaata, scilicet in nominatiuo eleuata, quæ septem sunt, hic explicat: quorum primum est Agens, vt قَامَ زَيْدٌ Surrexit Zæidus.

Secundum Patiens, vt ضُرِبَ زَيْدٌ Verberatus est Zæidus.

Tertium, & quartum Incæptum, & nuncium eius, scilicet, suppositum & appositum, seu subiectū & prædicatum, vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans.

Quintum nomen, seu subiectum verbi كَانَ, & sociorum eius, vt كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا Fuit Zæidus stans, vbi زَيْدٌ in nominatiuo ponitur.

Sextum Nuncium, seu prædicatum dictionis إِنَّ, & sororum eius, vt إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ Vtique Zæidus est surgens.

Et septimum est sequens ipsa rafaata, quod quidem quadruplex est, scilicet Adiectiuum, quod conforme vocant vt جَاءَ زَيْدٌ الْعَاقِلُ Venit Zæidus intelligens.

Et Copulatum, vt جَاءَ زَيْدٌ وَعَمْرٌو Venit Zaidus & Amrus.

Et Roboratum, vt جَاءَ زَيْدٌ بِنَفْسِهِ Venit Zaidus ipſemet.

Et Commutatum, vt جَاءَ زَيْدٌ أَخُوكَ Venit Zaidus, frater tuus: quia errauit in loquendo, & pro Zaido dixit corrigendo, & commutando, Venit frater tuus. De quibus fuſius (quia ſua ſingulis per ordinem capita diſtribuit Author) in ſequentibus dicemus.

۞ بَابُ ٱلْفَاعِلِ ۞

CAPVT AGENTIS.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus textus. — ٱلْعَرَبِيّ

أَلْفَاعِلُ هُوَ ٱلْإِسْمُ ٱلْمَرْفُوعُ ٱلْمَذْكُورُ قَبْلَهُ فِعْلُهُ
وَهُوَ عَلَى قِسْمَيْنِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ فَٱلظَّاهِرُ نَحْوُ
قَوْلِكَ قَامَ زَيْدٌ وَيَقُومُ زَيْدٌ وَقَامَ ٱلزَّيْدَانِ وَيَقُومُ
ٱلزَّيْدَانِ وَقَامَ ٱلزَّيْدُونَ وَيَقُومُ ٱلزَّيْدُونَ وَقَامَ أَخُوكَ
وَيَقُومُ أَخُوكَ ۞ وَٱلْمُضْمَرُ نَحْوُ قَوْلِكَ ضَرَبْتُ وَ
ضَرَبْنَا وَضَرَبْتَ وَضَرَبْتِ وَضَرَبْتُمَا وَضَرَبْتُمْ وَ
ضَرَبْتُنَّ وَضَرَبَ وَضَرَبَتْ وَضَرَبَا وَضَرَبَتَا وَضَرَبُوا
وَضَرَبْنَ ۞

Agens eſt nomen rafaatum; commemoratum habens ante ſe verbum ſuum; quodque duplex eſt; Manifeſtum, & ſubinrelle&tum: Manifeſtum, verbi gratia; Stetit Zæidus, & Stat Zæidus, & Steterunt duo Zæidi, & Stant duo Zæidi, & Steterunt Zæidi, & Stant Zæidi, & Surrexit ad ſtandum frater tuus, & Surgit frater tuus. Et Subintellectum, vt eſt dicere: Verberaui, Verberauimus, & Verberaſti, & Verberaſti fæmin. & Verberaſtis duo, & duæ, & Verberaſtis vos maſc. & Verberaſtis fæmin. & Verberauit maſc. & Verberauit fæm. & Verberauerunt duo, & Verberauerunt duæ, & Verberauerunt illi, & Verberauerunt illæ.

الدوماوى Thomea Expoſitio. الشرح

Deſcribitur hic Agens, & diuiditur, exempliſque manifeſtatur. In deſcriptione enim tria illi attribuuntur.

Primum quòd ſit Nomen, non Verbum, neque Particula.

Secundum quod ſit rafaatum, non nasbatum, neque giarratum.

Tertium, quòd antepoſitum habeat verbum ſuum, non poſtpoſitum: nam ſi poſtpoſitum foret, vt زيدٌ قام Zæidus

dus ſtetit, ſecundum Grammaticos Zæidus non vltra agens, ſed incæptum diceretur, & قَامَ Nuncium, ac veluti زَيدٌ قَائِمٌ exponeretur in declinationis vſu.

Ex diuiſione autem duplex habetur Agens, ſcilicet, Manifeſtum, & eſt quod voce diſtincta, poſt verbum in oratione exprimitur, vt قَامَ زَيدٌ &c. quæ ſatis ex textu ſunt clara. Et ſubintellectum, & eſt quod in verbo recluſum, pronomen agentis coniunctum dicitur, ac per indicium primæ, ſecundæ, aut tertiæ perſonæ innuitur, vt ضَرَبتُ Verberaui ego, &c. quæ patent in litera.

Sed obſeruandum eſt, quod ſicut pro agente manifeſto adduxit exempla de ſingulari, duali, & plurali maſculinis, & vnum ex quinque nominibus defectiuis, tam in præterito, quàm in præſenti, & futuro. Ita poſſunt afferri ſimilia ex fæmininis, vt ſingulare قَامَتْ هِندٌ Stetit Henda, & تَقُومُ هِندٌ Stat Henda. Et duale قَامَتْ ٱلْهِندَانِ & تَقُومُ ٱلْهِندَانِ. Et plurali, vt قَامَتْ ٱلْهِندَاتُ & تَقُومُ ٱلْهِندَاتُ. Et ex plurali variationis, vt قَامَتْ ٱلْهُنُودُ Steterunt Hendæ, & تَقُومُ ٱلْهُنُودُ & قَامَ ٱلرِّجَالُ Steterunt viri, & يَقُومُ ٱلرِّجَالُ &

Stetit

قَامَ ٱلْقَوْمُ Stetit populus ; & يَقُومُ ٱلْقَوْمُ &c. In his quidem omnibus Agens eſt manifeſtum.

At aduertendum eſt hìc etiam tam زيد , quàm هند , cum ſint nomina propria , in ſingulari nòn recipere articulum ال , ſed ſtatimatque duali , aut plurali numero augentur , communia fiunt , & ideo articulum liberè recipiunt , vt ab exemplis erudimur.

Similiter attendendum eſt , quòd ſicut ex præterito duodecim agentis indicia collegit , ita ex Modhareo totidem poſſunt colligi , vt أَضْرِبُ Ego verbero , يَضْرِبُ Ille verberat , &c.

Hæc autem tandem dicta ſunt de Agente ſubintellecto coniuncto : ſed de Agente ſubintellecto diſiuncto , quod quidem euenit poſt إِلَّا , aut إِنَّمَا dicitur , vt

مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنَا Non verberauit niſi ego : &

مَا ضَرَبَ إِلَّا نَحْنُ Non verberauit niſi nos : &

مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتَ Non verberauit niſi tu , &

مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتِ , & مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتُمَا , &

مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتُنَّ , & مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتُمْ , &

ما

& ، مَا ضَرَبَ اِلَّا هِيَ & ؛ مَا ضَرَبَ اِلَّا هُوَ
& ، مَا ضَرَبَ اِلَّا هُمْ & ، مَا ضَرَبَ اِلَّا هُمَا
. مَا ضَرَبَ اِلَّا هُنَّ

Similiter dices اِنَّمَا ضَرَبَ اَنَا Non verberauit nisi ego, & اِنَّمَا ضَرَبَ نَحْنُ Non verberauit nisi nos, &c.

Hæc in præterito, at in Modhareo, vt مَا يَضْرِبُ اِلَّا اَنَا Non verberat nisi ego, & اِنَّمَا يَضْرِبُ اَنَا Non est qui verberat nisi ego, &c.

Et in imperatiuo non est nisi agens subintellectum coniunctum, vt اِضْرِبْ Verbera tu, & اِضْرِبَا Verberate duo, & اِضْرِبُوا Verberate vos, & اِضْرِبِي Verbera tu fæm. & اِضْرِبَا Verberate duæ, & اِضْرِبْنَ Verberate fæm. Hæc de Agente.

Arabicus

۞ باب المفعول الذى لم يسم فاعله ۞

CAPVT PATIENTIS,

Cuius non eſt nominatum Agens.

المتن — Arabicus Textus — العربى

وهو الاسم المرفوع الذى لم يذكر معه فاعله فان
كان الفعل ماضيا ضم اوله وكسر ما قبل اخره
وان كان مضارعا ضم اوله وفتح ما قبل اخره وهو
على قسمين ظاهر ومضمر فالظاهر نحو قولك
ضرب زيد ويضرب عمرو واكرم زيد ويكرم
عمرو والمضمر نحو قولك ضربت وضربنا و
ضربت وضربت وما اشبه ذلك ۞

Latina

الأفرنجية Latina Interpretatio. الترجمة

Eſt autem id, nomen raſaatum, cum quo non eſt commemoratum ſuum Agens: Si enim verbum fuerit præteritum, dhammata erit prima eius, & keſrata quæ ante vltimam eius eſt. Et ſi fuerit futurum, erit affecta dhamma prima eius, & fathata, quæ ante vltimam eius. Quod & duplex eſt, Manifeſtum, & Subintellectum. Manifeſtum enim, vt cùm dicis., Verberatus eſt Zæidus, & Verberatur Amrus. & Honoratus eſt Zæidus, & Honoratur Amrus. Subintellectum, vt verbi gratia, Verberatus fui, Verberati fuimus, Verberatus fuiſti, & Verberata fuit, & his ſimilia.

الدوماوي Thomea Expoſitio. الشرح

INter raſaata nomina, ſecundum obtinet locum illud patiens; cuius, inquit, Agens non nominatur: nam verbum, dum in oratione ſuo priuatur Agente, ſtatim loco eius conſtituit patiens, eique ſuas tribuit conditiones, nempe eſſe raſaatum, & eidem verbo poſtpoſitum, vt ضرب زيد Verberatus eſt Zæidus, cuius originale eſt ضرب عمرو زيدا, ſed quia Agens, nempe عمرو fuit occulta-

cultatum, ideo loco eius زيد substitutum est: sed nihilominus semper apparet patiens, licet Agentis induat similitudinem: nam si verbum duos regat patientes, vt أَعْطَى زَيْدًا دِرْهَمًا Dedit Zaido nummos, semper primus, ac nobilior in nominatiuo effertur; secundus verò in accusatiuo sicuti erat relinquitur, vt أُعْطِيَ زَيْدٌ دِرْهَمًا vbi ex secundi, status arguitur primi. Consequenter pro horum intelligentia, formam verbi passiui in prima & penultima radicis litera, spectandam, tam in præterito, quàm in Modhareo verbi sani, per vocalium notas actualiter assignat, vt ضُرِبَ Verberatus est, أُكْرِمَ Honoratus est, دُحْرِجَ Reuolutus est, &c. dhammata prima, & penultima Kesrata in præterito: & يُضْرَبُ Verberatur, يُكْرَمُ Honoratur, يُدَحْرَجُ Reuoluitur: dhammata prima, & penultima fathata in Modhareo. Et in verbis infirmis virtualiter, vt قِيلَ Dictum est, بِيعَ Venditum est, شُدَّ Roboratum est, in præterito: at in Modhareo, vt يُقَالُ, & يُبَاعُ, & يُشَدُّ nec de eius imperatiuo fit mentio, quia passiui formam abhorret.

Per ordinem igitur, quãdo in oratione occultatur Agens, vicem eius primo supplet Patiens, vt dictum est.

Et si

Et si Patiens quoque ibi non fuerit, vicem ipsius Agentis supplebit infinitum, vt ضُرِبَ ضَرْبٌ شَدِيدٌ Verberatum est verberatione vehementi,

Et si hoc non aderit, circunstantia temporis pro eo subintrabit, vt صِيمَ يَوْمُ ٱلسَّبْتِ Ieiunandum est die Sabbati.

Et si hæc quoque defecerit, surget vice eius loci circunstantia, vt جُلِسَ مَكَانُكَ Occupatus fuit locus tuus.

Et si hæc tandem deerit, aderit denique supplens vicem Agentis, giarrans & giarratum. vt غُضِبَ عَلَى زَيْدٍ Indignatus est contra Zæidum, vbi على زيد dicitur rafaatum محلا loco, non signo, quia على giarrans est, & زيد giarratum.

Patiens autem istud, tanquam agentis substitutum, non solum eandem sibi diuisionem facit, nempe esse aliud manifestum, aliudué subintellectum: sed & omnia, quæ sub hac diuisione de agente ibi actiuè dicta sunt, hìc de se passiuè vult dici, vt de singulari in verbo puro ضُرِبَ وَيُضْرَبُ زَيْدٌ, & in addito, vt أُكْرِمَ وَيُكْرَمُ عَمْرٌو, & de duali, & plurali, vt ضُرِبَ وَيُضْرَبُ ٱلزَّيْدَانِ وَٱلزَّيْدُونَ

& in

& in defectiuo, vt ضُرِبَ وَيُضْرَبُ أَخُوكَ, & in singulari fæminino, vt ضُرِبَتْ وَتُضْرَبُ هِنْدٌ, & in duali, & plurali, vt ضُرِبَتْ وَتُضْرَبُ الْهِنْدَانِ وَالْهِنْدَاتُ & in plurali masculino variato, vt ضُرِبَ وَيُضْرَبُ الرِّجَالُ, & in plurali fæminino variato, vt ضُرِبَتْ وَتُضْرَبُ الْهُنُودُ. Hæc de Patiente manifesto.

Patiens autem subintellectum, ipsum quoque est duplex, videlicet, coniunctum, & disiunctum. Coniunctum, vt ضُرِبْتُ Verberatus fui, ضُرِبْنَا Verberati fuimus, ضُرِبْتَ Verberatus fuisti, ضُرِبْتِ Verberata fuisti, ضُرِبْتُمَا Verberati fuistis duo, vel duæ, ضُرِبْتُمْ Verberati fuistis, ضُرِبْتُنَّ Verberatæ fuistis, ضُرِبَ Verberatus fuit, ضُرِبَتْ Verberata fuit, ضُرِبَا Verberati fuerunt duo, ضُرِبَتَا Verberatæ fuerunt duæ, ضُرِبُوا Verberati fuerunt, ضُرِبْنَ Verberatæ fuerunt,

Disiun-

Disiunctum verò, vt مَا ضُرِبَ إِلَّا أَنَا Non verberatus fuit nisi ego, مَا ضُرِبَ إِلَّا نَحْنُ Non verberatus fuit nisi nos, مَا ضُرِبَ إِلَّا أَنْتَ Non verberatus fuit nisi tu &c. Vel إِنَّمَا ضُرِبَ أَنَا Non verberatus fuit nisi ego, إِنَّمَا ضُرِبَ نَحْنُ Non fuit verberatus nisi nos, إِنَّمَا ضُرِبَ أَنْتَ Non fuit verberatus nisi tu, &c.

Patet igitur qualiter Patiens istud vicem agẽtis suppleat, ac primo inter rafaata collocatum, quomodo proinde sequentes eius conditiones recipiat.

Caput

۞ بَابُ ٱلْمُبْتَدَاءِ وَٱلْخَبَرِ ۞

Caput Incæpti, & Nuncij.

ٱلْمَتْنُ ٱلْعَرَبِيُّ — Arabicus Textus.

ٱلْمُبْتَدَاءُ هُوَ ٱلْاِسْمُ ٱلْمَرْفُوعُ ٱلْعَارِى عَنِ ٱلْعَوَامِلِ ٱللَّفْظِيَّةِ وَٱلْخَبَرُ هُوَ ٱلْاِسْمُ ٱلْمَرْفُوعُ ٱلْمُسْنَدُ إِلَيْهِ نَحْوُ قَوْلِكَ زَيْدٌ قَائِمٌ وَٱلزَّيْدَانِ قَائِمَانِ وَٱلزَّيْدُونَ قَائِمُونَ ۞ وَٱلْمُبْتَدَاءُ قِسْمَانِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ فَٱلظَّاهِرُ مَا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ وَٱلْمُضْمَرُ ٱثْنَا عَشَرَ وَهِىَ أَنَا وَنَحْنُ وَأَنْتَ وَأَنْتِ وَأَنْتُمَا وَأَنْتُمْ وَأَنْتُنَّ وَهُوَ وَهِىَ وَهُمَا وَهُمْ وَهُنَّ نَحْوُ قَوْلِكَ أَنَا قَائِمٌ وَنَحْنُ قَائِمُونَ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ ۞ وَٱلْخَبَرُ قِسْمَانِ

Incæptum

مُفْرَدٌ وَغَيْرُ مُفْرَدٍ فَالْمُفْرَدُ نَحْوَ قَوْلِكَ زَيْدٌ قَائِمٌ ۞
وَغَيْرُ الْمُفْرَدِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ الْجَارُّ وَالْمَجْرُورُ وَالظَّرْفُ
وَالْفِعْلُ مَعَ فَاعِلِهِ وَالْمُبْتَدَأُ مَعَ خَبَرِهِ نَحْوَ قَوْلِكَ
زَيْدٌ فِي الدَّارِ وَزَيْدٌ عِنْدَكَ وَزَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ وَزَيْدٌ
جَارِيَتُهُ ذَاهِبَةٌ ۞

الترجمة — Latina Interpretatio — الافرنجية

Incæptum eſt nomen rafaatum, nudum à regentibus pronunciatiuis; & Nuncium eſt nomen rafaatum ei innixum: verbi gratia Zæidus (eſt) ſtans, & duo Zeidi (ſunt) ſtantes, & Zæidi (ſunt) ſtantes. Incæptum autem eſt duplex, Manifeſtum, & Immanifeſtum; Manifeſtum enim eſt id, cuius præceſſit mentio. Immanifeſta verò ſunt duodecim, vtputa: ego, & nos, & tu, & tu fœm. & vos duo vel duæ, & vos, & vos fæm. ille, & illa, & illi duo vel duæ, & illi, & illæ: vt cùm dicis; ego ſum ſtans, & nos ſumus ſtantes, & quod aſſimilatum eſt his. At Nuncium eſt duplex, Simplex, & non Simplex. Simplex enim eſt, verbi gratia, Zæidus eſt ſtans: & non Simplex, eſt quadruplex: Giarrans, & Giarratum, & Circumſtantia, & Verbum cum agente ſuo, & In-

cæptum cum Nuncio suo: vt cùm dicis; Zæidus est in domo, & Zæidus est apud te, & Zeidus stetit pater eius, & Zæidus ancilla eius est abiens.

أَلدُّوماوِيّ Thomea expositio. أَلشَّرح

INcæptum & Nuncium, tertium & quartum rafaatorum nominum occupant locum, & nihil aliud sonant quàm suppositum & appositum, vel subiectum, & prædicatum. Dicitur autem Incæptum, seu Inchoatum passiuè, quia eo absolutè incipitur, & initium fandi sumitur ab Oratore: Nuncium verò in neutro, quia est, quod de eo enunciatur, ac dicitur: vtriusque describit naturam, sed minus appositè illam ipsius Nuncij inquiunt Expositores. Incæptum ergo perpetuò nomen esse censetur, non verbum, neque particula: rafaatum semper, non nasbatum, neque chafdhatum: nudum à regentibus, seu casus agentibus prolatiuis, ad differentiam agentis & nominis كان ac fororum eius, quæ expressa exigunt suorum agentia casuum, nempe Verbum.

Hoc autem Incæptum nomen vel est expressum in Oratione, vt زيدٌ قائمٌ Zæidus est stans: vel est interpretatum, vt أن تصوموا خيرٌ لكم Quòd ieiunetis bonum est vobis: nam تصوموا quod est verbum, interpretatur nomen, & vt inchoatum exponitur hoc modo, صيامكم خيرٌ لكم Ieiunium vestrum bonum est vobis.

Sed

Sed sciendum est, quòd Incæptum, licèt regulariter in Oratione suo anteponatur Nuncio, quandoque tamen idem manens permissiuè postponi potest, vt قَائِمٌ زَيْدٌ Stans est Zæidus, & عَاقِلٌ أَنْتَ Prudens es tu, & فِي ٱلدَّارِ عَمْرٌو In domo est Amrus, vbi Incæptum prolatione quidem est postpositum, sed sensu verè antepositum.

Sed quandoque necessariò postponitur, vt post sequentes interrogationis voces, nimirum أَيْنَ ٱلْكَرِيمُ ٱلْمُنْعِمُ Vbi nam est generosus beneficus? & كَيْفَ ٱلْمَرِيضُ Quomodo se habet infirmus? & مَتَى ٱلْمُنْصَرِفُ Quando est ille abiens? vbi Incæptum idem manens necessariò postponitur, & dictiones istæ أَيْنَ, & كَيْفَ, & مَتَى Nuncij munus, & eiusdem Incæpti locum assumunt.

Quandoque verò & postponitur, & variatur, vtpote si interrogatiua أ, vel negatiua مَا, aut لَيْسَ prædicato singulari, sequente subiecto dualis vel pluralis numeri, præponantur: exempli gratia أَقَائِمٌ ٱلزَّيْدَانِ Nunquid stantes sunt duo Zæidi? & مَا قَائِمٌ ٱلزَّيْدُونَ Non sunt stantes Zæidi, & لَيْسَ مَضْرُوبٌ ٱلرَّجُلَانِ Non sunt verbe-

verberati duo viri, &c. vbi tam أقائم, quàm ما قائم, &

ليس مضروب quæ erant Nuncia, antepoſita ſtatim fiunt Inçæpta, ac præfata dualia & pluralia ſubſtantiua tanquam Nuncia regunt, ac rafant: quod ſecus accidit, ſi vtraque in numero concordant, nam illico ad priſtinum redeunt ſtatum, & ſi Incæptum ſit poſtpoſitum, vt أَقَائِمَانِ ٱلزَّيْدَانِ Num ſtantes ſunt duo Zæidi? &c.

Quando autem Incæptum & Nuncium in تعريف, & تنكير coæquantur, libera eſt permutatio: qualecunque enim præmiſcris erit Incæptum, & qualecunque poſtpoſueris Nuncium, vt زَيْدٌ صَدِيقُكَ Zæidus eſt amicus tuus, & خَيْرٌ مِنْ زَيْدٍ Melior eſt Zæido, &c.

Quando denique Nuncium fuerit complexum nominale, vt زَيْدٌ أَخُوهُ حَكِيمٌ Zæidus frater ſuus eſt ſapiens: vel verbale cum nomine, non cum pronomine, ſiue ſimplex fuerit, vt عَمْرٌو جَاءَ ٱبْنُهُ Amrus venit filius eius: ſiue compoſitum, vt زَيْدٌ إِنْ جَاءَنِي مُعَلِّمُهُ أُكْرِمْهُ Zæidus ſi venerit ad me, magiſter eius, honorabo eum: tunc nullo modo Incæptum poſtponi poteſt, ſed ſemper præponitur, vt ex allatis claret exemplis.

Nuncium

Nuncium verò, inquit, similiter est nomen rafaatum ـ, ac ipsi Incæpto inhærens: vel potius Nuncium est pars completiua orationis ipsi Incæpto iuncta, vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans: Zæidus enim dicitur Incæptum, ac rafaatum per ipsam incæptionem, & stans, Nuncium eius, sed rafaatum per ipsum Incæptum, à quo sustentatur: & الزَّيْدَانِ قَائِمَانِ Duo Zæidi sunt stantes, & الزَّيْدُونَ قَائِمُونَ Zæidi sunt stantes, & plurale variationis الزُّيُودُ قِيَامٌ Zæidi sunt stantes: & هِنْدٌ قَائِمَةٌ Henda est stans, & هِنْدَانِ قَائِمَتَانِ Duæ Hendæ sunt stantes, & الهِنْدَاتُ قَائِمَاتٌ Hendæ sunt stantes: & plurale variationis الهُنُودُ قِيَامٌ Hendæ sunt stantes.

Incæptum autem est duplex, Manifestum, & Immanifestum: Manifestum namque iam præcessit explicatio in ـ exemplis, scilicet زيد قايم, & الزيدان قايمان, & الزيدون قايمون, &c. Sed Immanifesti disiuncti duodecim sunt partes, videlicet duodecim Pronominum personalium voces, vt أَنَا قَائِمٌ Ego sum stans, & نَحْنُ قَائِمُونَ Nos sumus stantes, & أَنْتَ قَائِمٌ Tu es

ſtans, & أَنْتِ قَائِمَةٌ fæmin. Tu es ſtans, & أَنْتُمَا قَائِمَانِ Vos duo vel duæ eſtis ſtantes, & أَنْتُمْ قَائِمُونَ Vos eſtis ſtantes, & أَنْتُنَّ قَائِمَاتٌ fæm. Vos eſtis ſtantes, & هُوَ قَائِمٌ Ipſe eſt ſtans, هِيَ قَائِمَةٌ Ipſa eſt ſtans, & هُمَا قَائِمَانِ Ambo vel ambæ ſunt ſtantes. هُمْ قَائِمُونَ Ipſi ſunt ſtantes, & هُنَّ قَائِمَاتٌ Ipſæ ſunt ſtantes.

Nuncium ſimiliter eſt duplex, ſimplex, & non ſimplex. Simplex enim hic, vel ſingulare, non accipitur, vt contra duale & plurale diſtinguitur, ſed vt complexo opponitur, vel ei ſimili: nam Nuncium vel ſingulare eſt, ideſt Simplex, vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus eſt ſtans, & الزَّيْدَانِ قَائِمَانِ Duo Zæidi ſunt ſtantes, & الزَّيْدُونَ قَائِمُونَ Zæidi ſunt ſtantes, &c.

Vel non Simplex, ideſt compoſitum, ſeu complexum perfectum, aut ei ſimile: quod quidem quadruplex eſt, vt ex litera patet.

Dicitur autem complexum, quia ex verbo vel ex nomine expreſſo integratur: & hoc eſt duplex, verbale, vt

زَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ Zæidus ſurrexit pater eius, & nominale,

vt زَيْدٌ جَارِيَتُهُ ذَاهِبَةٌ Zæidus famula ipſius eſt abiens.

Vtrobique enim Zæidus eſt incæptum, & totum quod ſequitur Nuncium complexum, in prima namque oratiõne, quia per verbum incipit, vtpote, Surrexit pater eius, dicitur verbale: & in ſecunda, quia per nomen, videlicet, Famula ipſius eſt abiens, appellatur nominale.

Sed ſi ex tribus conſtat incæptis, & nuncio, vt

زَيْدٌ أَبُوهُ غُلَامُهُ مُنْطَلِقٌ Zæidus eſt cuius pater ſeruus eius eſt abiens: ſecundum, & tertium reſpectu nuncij, ſcilicet منطلق dicuntur incæpta, ſed reſpectu primi, ſcilicet زيد nuncia, quatenus vnà cum منطلق faciunt vnum nuncium complexum.

Ei verò ſimile etiam eſt duplex, vel giarratum, vt

زَيْدٌ فِي ٱلدَّارِ Zæidus eſt in domo.

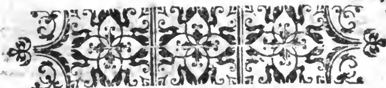
Vel loci circumſtantia affectum, vt زَيْدٌ عِنْدَكَ Zæidus apud te: in quibus Zæidus ſimiliter eſt incæptum. & tam فى الدار quàm عندك nuncium complexum ſimile perfecto, appellatur: quia neceſſario per ſubintel-

 lectam

lectam verbalem copulam integrari præſumitur, vt زَيْدٌ كَائِنٌ فِي ٱلدَّارِ Zæidus exiſtens eſt in domo, vel زَيْدٌ مُسْتَقِرٌّ عِنْدَكَ Zæidus eſt exiſtens apud te. Hæc de Incæpto, & Nuncio.

Caput

بَابُ ٱلْعَوَامِلِ ٱلدَّاخِلَةِ عَلَى ٱلْمُبْتَدَاءِ وَٱلْخَبَرِ ۞

CAPVT AGENTIVM CASVS, Ingredientium Incæptum & Nuncium.

ٱلْمَتْنُ ٱلْعَرَبِيُّ Arabicus Textus.

وَهِيَ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءٍ كَانَ وَأَخَوَاتُهَا وَإِنَّ وَأَخَوَاتُهَا وَظَنَنْتُ وَأَخَوَاتُهَا ۞

فَأَمَّا كَانَ وَأَخَوَاتُهَا فَإِنَّهَا تَرْفَعُ ٱلْإِسْمَ وَتَنْصِبُ ٱلْخَبَرَ وَهِيَ كَانَ وَأَمْسَى وَأَصْبَحَ وَأَضْحَى وَظَلَّ وَبَاتَ وَصَارَ وَلَيْسَ وَمَا زَالَ وَمَا ٱنْفَكَّ وَمَا فَتِئَ وَمَا بَرِحَ وَمَا دَامَ وَمَا تَصَرَّفَ مِنْهَا نَحْوَ كَانَ وَيَكُونُ وَكُنْ وَأَصْبَحَ

عمرو

وَبْصَبِحُ وَأَصْبِحْ تَقُولُ كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا وَلَيْسَ عَمْرٌو شَاخِصًا وَمَا أَشْبَهُ ذَلِكَ ۞

وَأَمَّا إِنَّ وَأَخَوَاتُهَا فَإِنَّهَا تَنْصِبُ ٱلْإِسْمَ وَتَرْفَعُ ٱلْخَبَرَ وَهِيَ إِنَّ وَأَنَّ وَلَكِنَّ وَكَأَنَّ وَلَيْتَ وَلَعَلَّ تَقُولُ إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ وَلَيْتَ عَمْرًا شَاخِصٌ وَمَعْنَى إِنَّ وَأَنَّ لِلتَّوْكِيدِ وَلَكِنَّ لِلْإِسْتِدْرَاكِ وَكَأَنَّ لِلتَّشْبِيهِ وَلَيْتَ لِلتَّمَنِّي وَلَعَلَّ لِلتَّرَجِّي وَلِلتَّوَقُّعِ ۞

وَأَمَّا ظَنَنْتُ وَأَخَوَاتُهَا فَإِنَّهَا تَنْصِبُ ٱلْمُبْتَدَأَ وَٱلْخَبَرَ عَلَى أَنَّهُمَا مَفْعُولَانِ لَهَا وَهِيَ ظَنَنْتُ وَحَسِبْتُ وَخِلْتُ وَزَعَمْتُ وَرَأَيْتُ وَعَلِمْتُ وَوَجَدْتُّ وَٱتَّخَذْتُ وَجَعَلْتُ وَسَمِعْتُ تَقُولُ ظَنَنْتُ زَيْدًا مُنْطَلِقًا وَخِلْتُ عَمْرًا شَاخِصًا وَمَا أَشْبَهُ ذَلِكَ ۞

Latina

Et ea sunt tria, كان Fuit, & sorores eius; & إن Sanè, & sorores eius; & ظننت Arbitratus sum, & sorores eius.

كان autem, & eius sorores, ipsæ equidem rafant nomen, & nasbant nuncium; & eæ sunt, Fuit, & Vesperi seu Serò fuit, & Manè seu Citò fuit, & Tempestiuè fuit, & Die mansit, & Pernoctauit, & Factus est, & Non fuit, Perdurauit, & مابرح, & مافتئ, & ماانفك Non desijt esse, & Quandiu fuit, & quidquid inflectitur ex ijs; vt Fuit, & Erit, & Esto, & Citò fuit, & Citò erit, & Citò esto. Dices; Fuit Zæidus stans, & Non fuit Amrus abiens, & his similia.

أن verò, & sorores eius, ipsæ enim nasbant nomen, & rafant nuncium; & eæ sunt Etenim, & Quòd, & Sed, & Sicut, & Vtinam, & Fortassis. Dices: Etenim Zæidus est stans, & Vtinam Amrus proficiscatur. At إن, & أن sunt corroborationis, & لكن retentionis, & كأن similitudinis, & ليت optationis, & لعل spei (particulæ.)

At

At ظننت & ſorores eius, ipſæ namque naſbant Incæptum, & Nuncium, eò quòd ambo ſunt patientia eis: & ſunt, Arbitratus ſum, & Exiſtimaui, & Imaginatus ſum, & Opinatus ſum, & Vidi, & Cognoui, & Inueni, & Appræhendi, & Statui, & Audiui. Dices; Arbitratus ſum Zæidum ambulantem, & Imaginatus ſum Amrum abeuntem; &c.

الدوماوى Thomea Expoſitio. الشرح

Caput hoc de Agentibus caſus, in Incæpto & Nuncio præcipuè inſcribitur: quæ quidem ad tria, vt ex litera patet, ſummatim reducuntur.

Sed obſeruandum eſt, quòd Agentiā ipſa in duplici ſunt differentia, alia Senſiflua, alia Prolatiua.

Prolatiua enim ſunt verbum, vel ei ſimile, ſeu particula, de quibus ſuo loco diffusè.

Senſiflua verò Modharei, vel Incæpti dicuntur, quæ nimirum ex proprio vtriuſque ſenſu, abſque alio adminiculo, in caſu nominatiuo primitus ſe conſtituunt, vt يضرب & زيد قائم &c. Sed ſi addatur verbum, vel ei ſimile, vt hoc loco contingit, non amplius Incæptum, ſed nomen vocatur, quia non iam ſenſifluo, ſed prolàto Agente ſeu Regente vtitur, vt ex textu claret.

Primum igitur horum trium, verba, tredecim præcipuè complectitur, quæ deficientia dicuntur, eò quòd ſignificatio eorum, licet tempus indicet, operationem tamen quæ ſenſum reddit perfectum, nequaquam innuunt, veluti

Verbe-

ضَرَبَ زَيْدٌ Verberauit Zaidus, pro eo quòd ضرب est verbum perfectum, non tantum tempus præteritum, verum & operationem in eo factam exprimit. Sed imperfectum, vt كَانَ زَيْدٌ Fuit Zaidus, licèt tempus præteritum indicet, quid tamen in eo factum sit non manifestat: Ideoque ipsum cum suis hic enumeratis similibus deficiens appellant. Hinc vt sensum perfectum constituant, eis Nuncium, quod actionis vicem gerit, superaddunt, vt كَانَ زَيْدٌ عَالِمًا Fuit Zaidus sapiens.

Ex his autem tredecim, quæ nomen rafaant, & Nuncium nasbant: octo prima simplicia dicuntur, quatuor verò sequentia in principio negatione sunt affecta, & vltimum, ما infinitiua temporali additum.

Primum simplicium ponitur كَانَ, cuius duo præcipuè sunt sensus, vnus sempiternitatis in Deo, vt كَانَ اللّٰهُ Fuit Deus, idest, semper extitit: & euiternitatis, seu stabilitatis in aliquibus creaturis, vt كَانَ ٱلنُّورُ Fuit lux, idest, creata persistit: & euentus, vt كَانَ ٱلْمَطَرُ Fuit pluuia, idest, accidit seu euenit. Et sic in hoc primo sensu, quatenus كَانَ est verbum substantiuum, quod indicat esse rei, siue existentiam vel euentum; appellatur verbum perfectum: quatenus verò facit connexionem inter subiectum, & prædicatum, vel inter ea verbalem copulam exercet, semper verbum deficiens dicitur, vt كَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا idest, Deus est sapientissimus, &c.

Simili

Simili quoque modo امسى , & اصبح , & أضحى perfecta veniunt, quando videlicet cum eis propria intenduntur momenta, scilicet Serò, Mane, Dies, Fuit. Defectiua verò & ipsa ad modum nunc dictum.

Secundus verò sensus est transitionis, seu fluxionis, vt

كَانَ ٱلشَّيْخُ شَابًا Senex fuit iuuenis,

كَانَ ٱلْأَمِيرُ رَاكِبًا Fuit princeps equitans, &

يَكُونُ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا Est Apostolus testis, &

كُنْ عَالِمًا Esto sapiens.

Secundum est امسى, quod quidem, inquiunt, est ad denominandum enunciatum, de quo per Nuncium in Vespere, vel Serò, idest ad denominandum subiectum tale per prædicatum, in assignato tempore tali, vt

أَمْسَى زَيْدٌ غَنِيًّا Serò Zaidus fuit diues., &

يُمْسِي زَيْدٌ مَاشِيًا Vespere Zaidus est ambulans, &

أَمْسِ كَاتِبًا Serò esto scriba.

Tertium est اصبح, denominatque subiectum mediante prædicato tale esse, Manè, siue Citò, vt

أَصْبَحَ ٱلْبَرْدُ شَدِيدًا Mane fuit frigus vehemens, &

Citò

يُصْبِحُ زَيْدٌ عَالِمًا Citò est Zæidus sapiens, & أَصْبِحْ عَاقِلًا Citò esto prudens.

Quartum est أضحى denominans suppositum tale per appositum suum, In die, siue Post solis ortum, aut Tempestiuè, vt أَضْحَى ٱلْفَقِيهُ وَرِعًا Tempestiuè literatus fuit castus, & يُضْحِي ٱلْأَمِيرُ رَاكِبًا Post Solis ortum princeps est equitans, & أَضْحِ مُصَلِّيًا Hora tertia esto orans.

Quintum ظلّ idem denominat tota die, siue in decursu diei, vt ظَلَّ بَكْرٌ مُقِيمًا Tota die fuit Bacrus erectus, & يَظَلُّ عَمْرٌو صَائِمًا Transit diem Amrus ieiunus, & اِظْلَلْ فَرْحَانًا Esto die tota hilaris.

Sextum بات idem denominat, Noctu, vel Pernoctando, vt بَاتَ زَيْدٌ سَاهِرًا Pernoctauit Zæidus vigilans, & يَبِيتُ مُحَمَّدٌ سَكْرَانًا Tota nocte Mohammedes

est ebrius, & بِتْ عُرْيَانًا Pernocta nudus.

Septimum est صَارَ, quod quidem mutabilitatem subiecti de vno ad alium statum denotat per noui prædicati accessum, quod in illo priori statu de ipso non dicebatur, vt صَارَ ٱلْعَجِينُ خُبْزًا Pasta facta est panis, & يَصِيرُ ٱلطِّينُ خَزَفًا Lutum fit lagena, idest, transit in lagenam, & صِرْ تَائِبًا Esto, vel fias pœnitens. Hinc differentia maxima est inter كَانَ, & صَارَ, quia hoc mutabilitatem, vt plurimum in præsenti, & illud stabilitatem designat in præterito: nam benè dicis كَانَ ٱللهُ عَلِيمًا Fuit Deus sapientissimus, non autem صَارَ ٱللهُ عَلِيمًا Factus est Deus sapientissimus: indicaret namque in aliquo priori statu Deum sapientissimum non fuisse, deinde factum esse, quod factum est.

Octauum est لَيْسَ, quod negationem communiter significat, sicut enim apud Arabes reperitur كَانَ verbum substantiuum, quod rem esse indicat, ita inuenitur لَيْسَ verbum negatiuum, quod rem non esse indifferenter denotat, vt لَيْسَ ٱلْعَالَمُ خَالِقًا Non fuit mundus creator, & لَيْسَ أَبُوكَ ذَاهِبًا Non fuit pater tuus abiēs.

Caret

Caret quoque Modhareo, Imfinitiuo, & Imperatiuo: eius tantum Præteritum reperitur apud Arabes sic, vt

لَيْسُوا	لَيْسَا	لَيْسَ	masc.
Non fuerunt.	Non fuerunt duo.	Non fuit ille.	
لَسْنَ	لَيْسَتَا	لَيْسَتْ	fæm.
Non fuerunt illæ,	Non fuerũt duæ.	Non fuit illa.	
لَسْتُمْ	لَسْتُمَا	لَسْتَ	masc.
Non fuistis.	Non fuistis duo.	Non fuisti.	
لَسْتُنَّ	لَسْتُمَا	لَسْتِ	fæm.
Non fuistis.	Non fuistis duæ.	Non fuisti.	
	لَسْنَا	لَسْتُ	com.
	Non fuimus.	Non fui.	

Communis Grammaticorum opinio circa hanc vocem ليس est, quòd connexionem orationis in præsenti tempore neget, vt لَيْسَ زَيْدٌ قَائِمًا Non est Zæidus stans, ideſt, nunc. Sed doctiſſimus Sybaueihas, inquit, indifferenter negare: quandoque in præsenti, vt dictum est, quandoque in futuro, vt الايوم ياتيهم ليس مصروفا عنهم quandoque verò in præterito, vt ليس خلق الله مثله Quando autem negat in præsenti, eius quoque Nuncio ap-

 poni

Poni solet præpositio ب & hoc ad ipsam corroborandam negationem, vt لَيْسَ عُثْمَانُ بِفَاضِلٍ Nequaquam Othmanus est virtute præditus, & لَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ Nequaquam Deus est indigens, idest, nullius indiget, seipso contentus est, sibique ipsi sufficit.

Diuisio secunda eorum quatuor est, quæ negatione in principio sunt affecta, quæ quidem cum ex propria impositione quandam cessationem, ac negationem importent, & negatio negationis sit valida affirmatio. Per hæc siquidem verba, non nisi stabilitas quædam, ac solida duratio eius quæ per prædicatum de subiecto dicitur, insinuatur: qua negatione sublata, verba non defectiua, sed perfecta fiunt, vt in ordine.

Nonum est مازال Non cessauit, idest Perstitit, Fuit semper, Perpetuauit, dicitur مَازَالَ زَيْدٌ غَنِيًّا Fuit semper Zaidus diues: & مَازَالَ عَمْرٌو مَسْرُورًا Perstitit Amrus hilaris, & وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ Et persistent dissentientes. In Modhareo namque si cum و iuxta communem modum formaretur, verbum deficiens non foret, sed perfectum: non enim dicere potes لا يزول زيد اميرا sed benè dices لَا يَزَالُ زَيْدٌ أَمِيرًا Permanet Zaidus Princeps. Huius autem, ac sequentium quatuor imperatiuum, Arabibus non est in vsu, quia inauditum.

Decimum

Decimum est ما انفك idem, vt

مَا أَنفَكَّ عَمْرٌو كَرِيمًا Perstitit Amrus honorabilis, vel liberalis, لَا يَنْفَكُّ خَالِدٌ جَالِسًا Permanet Chaledus sedens: huius verò sensus principalis est انفصل Separatus est.

Vndecimum est ما فتئ idem, vt مَا فَتِئَ بَكْرٌ قَارِئًا Permansit Bacrus legens, & لَا يَفْتَأُ سُلَيْمَانُ جَوَادًا Perstat Salomon munificus, bonus.

Duodecimum est ما برح idem, vt

مَا بَرِحَ مُوسَى صَالِحًا Perstitit Moyses bonus, & لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ Perseueramus, in eo consistentes. Huiusuè sensus originalis est زال è loco.

Decimum tertium, & vltimum est ما دام hæc particula ما, hic non est negatiua, vt dictum est, sed infinitiua & temporalis, idest, Quandiu, vel Dum, vt

لَا أَفْعَلُ ذَاكَ مَا دَامَ زَيْدٌ مُقِيمًا Non faciam hoc, dum fuerit Zæidus erectus, ideſt مُدَّةَ دَوَامِهِ مُقِيمًا Spacio durationis

rationis, quo fuerit erectus: nam مدّة spacium temporis, vel loci significat, & دوام est مصدر, idest infinitum, & لا أكلّمك مادام عمرو حزينا Non alloquar te quandiu fuerit Amrus tristis. Hoc quoque solummodo in præterito cum particula ما vsurpatur, qua reiecta, non amplius deficiens, sed verbum perfectum redit.

Obseruandum est tandem, quòd sicut in verbis perfectis licet patientem præponere verbo, & agenti, vt زيدا ضربت Zæidum verberaui, & درهما أعطيت Pecuniam dedi. Ita in primis deficientium octo, antepositio Nuncij, tanquam Patientis ipsi verbo, & Agenti conceditur, vt قاضيا كان زيد Iudex fuit Zæidus, & صالحا صار عمرو Bonus factus est Amrus, & واقفا أضحى السائل Stans fuit hora tertia precator.

Et conceditur quoque præmissio appositi suo nomini, tanquam Nuncij suo Incæpto, vt كان حقا علينا نصر المؤمنين Fuit certa nobis victoria Fidelium, & صار حكيما الجاهل Factus est sapiens ignorans. Ex quibus exemplis colligitur, quòd Patiens quandoque præponitur nomini tantum, quandoque nomini & verbo simul.

Hæc denique sunt tredecim verba deficientia, nomen rafaan-

rafaantia, & Nuncium nasbantia, tam in præterito & Modhareo, quàm in imperatiuo, prænotatis exceptis: ideoque in litera dicitur, & quidquid ex ijs iuflectitur, scilicet eodem quoque modo constituitur, vt visum est.

Secundum autem Agentium casus in Incæpto & Nuncio, sex complectitur particulas, quæ quidem omnes nasbant nomen, & rafaant Nuncium, & verbo assimilatæ dicuntur, eò quòd quasdam cum verbo similitudines seruant.

Prima namque earum, quia tribus vel quatuor literis integrantur, sicut verba.

Secunda, quia vltimam literam, sicut ipsa verba, præteriti extremam, habent semper fathatam.

Tertia, quia more verborum, nasbatum, & rafaatum, idest passum, & agens adsciscunt.

Quarta, quia in fine, vti verba, admittunt affixa, vt إِنِّي quod ego, & إِنَّنَا quod nos, & إِنَّكَ quod tu, & إِنَّكِ quod tu, fæm. & إِنَّكُمَا quod vos ambo, & إِنَّكُمْ quod vos, &c.

Quarum prima est إِنَّ cum Kesra sub hamza, & fatha super nun tescdid roborata, quæ quandam certificationis, & corroborationis vim orationi præstat: cuius quoque principium ferè semper occupat, vt إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ Vtiq. Zæidus est stans. Sed aliquando etiam medium.

Primò in processu sermonis, vt قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللهِ Dixit profectò, quòd ego sum seruus Dei.

Secundo, in responsione iuramenti, vt si quis benè lo-

quenti sic respondeat وَٱللّٰهِ إِنَّكَ عَاقِلٌ Per Deum sanè tu es prudens.

Tertiò, vice modi, vt جَاءَ زَيْدٌ وَإِنَّ ٱلشَّمْسَ طَالِعَةٌ Venit Zæidus, & vtique est Sol oriens; idest, Venit Zæidus, vtique sub Solis luce ambulando.

Quartò, quando post ipsam particulam sequitur ل, vt عَلِمْتُ إِنَّكَ لَذَاهِبٌ Cognoui te vtique abeuntem.

Quintò sub conditionali; & potest vtroque modo, scilicet, vel Kesrata, vel fathata venire, vt مَنْ يَأْتِنِي فَإِنِّي أُكْرِمُهُ Quisquis venerit ad me, profectò honorabo eum.

Sextò, cum Nuncio, particula giarrante, affecto, vt عَرَفْتُ إِنَّ فِي ٱلدَّارِ زَيْدًا Sciui quidem in domo esse Zæidum: in quo tantum casu, & cum ظَرْف videlicet, circumstantia loci vel temporis; suum potest Incæptum præcedere, vt إِنَّ عِنْدَ عَامِرٍ جَمَالًا Vtique apud Amerum est decor; alias nunquam: nam dicere non licet إِنَّ قَائِمٌ زَيْدًا &c.

Secunda particula est أَنَّ cum fatha super hamza, & super nun geminata, quæ semper orationem roborat, sensum infinitum indicat, nomen ac nuncium præcedit, siue rafaatum; siue nasbatum, aut giarratum fuerit.

Exemplum

Exemplum primi, vt بلغني أنك قائم Peruenit ad me, te quidem esse stantem.

Secundi, vt رأيت أنك قائم Vidi profectò te esse stantem.

Tertij, vt عجبت من أنك قائم Admiratus sum te sanè esse stantem. Quæ sic resoluuntur.

Primò بلغني قيامك Peruenit ad me statio, siue stare tuum.

Secundò رأيت قيامك Vidi stationem, vel stare tuum.

Tertiò عجبت من قيامك Admiratus sum de statione tua.

Tertia est لكن retentionis particula, vt cum in oratione aliquid affirmatur, vel negatur, à suspensione retinet mentem, explicans quod suspectum erat, vt زيد قائم لكن عمرا جالس Zæidus est stans, & Amrus sedet, & ما جاءني عمرو لكن زيد حاضر Non venit ad me Amrus, sed Zæidus adest.

Quarta est كأن cum fatha super hamza, & super nun geminata, quæ particula similitudinis dicitur, quia cui adiungitur, quandam cum re altera similitudinem habere indicat,

cat, vt كَأَنَّ زَيْدًا أَسَدٌ Veluti Zæidus ſit leo: & eius originalis ſenſus eſt, إِنَّ زَيْدًا كَأَسَدٍ Vtique Zæidus eſt ſicut leo: ſed elegantiæ gratia, vſu, vt prius apud Arabes venit.

Quinta eſt لَيْتَ optationis indifferenter rei deſideratæ, tam poſſibilis, quàm impoſſibilis. Primæ, vt لَيْتَ ٱلْحَبِيبَ قَادِمٌ Vtinam dilectus præcedat. Secundæ, vt لَيْتَ زَيْدًا يَطِيرُ Vtinam Zæidus volet.

Sexta eſt لَعَلَّ ſpei, tam rei quæ ſperatur, quàm quæ timetur. Primæ, vt لَعَلَّ ٱلْحَبِيبَ رَاجِعٌ Fortaſſe dilectus eſt rediens. Secundæ, vt لَعَلَّ أَبَاكَ كَافِرٌ Forſitan pater tuus eſt infidelis: & dicitur etiam لَعَنَّ, & عَلَّ in eadem ſignificatione, ſed elegantior eſt لَعَلَّ Sed ſi ijs particulis addatur مَا redundans, dictorum caſuum omninò tollit influxum: Dices enim إِنَّمَا زَيْدٌ قَائِمٌ Vtique Zæidus eſt ſtans, & لَكِنَّمَا عَمْرٌو جَالِسٌ Sed Amrus eſt ſedens, & كَأَنَّمَا خَالِدٌ أَسَدٌ Quaſi

Chaledus

Chaledus sit leo, & لَعَلَّمَا أَخُوكَ ذَاهِبٌ Fortasse frater tuus est abiens, & لَيْتَمَا أَبُوكَ حَاضِرٌ Vtinam pater tuus sit præsens. Et in hac vltima tantum, secundum Sybaueihæ opinionem prædictorum casuum permittitur influxus: licèt secundum Cufenses in alijs quoque particulis concedatur.

Alleuiantur autem tres particulæ primæ, per reiectionem tesdid, & assumptionem soKun: & hoc vt verbali complexo etiam deseruiant, quia grauatæ, solis nominibus famulantur.

Tertium Agentium casus in Incæpto & Nuncio, quod in hoc capite explicandum proponitur, est ظَنَنْتُ cum suis similibus, quæ verba cordium dicuntur, quia eorum actus à mente, siue à corde exeuntes ad duo transeunt patientia. Vnde sciendum est, verba in duplici esse differentia.

Alia intransitiua, quorum scilicet actus remanent in agente, vt جَلَسَ زَيْدٌ Sedit Zæidus, & ذَهَبَ عَمْرٌو Abijt Amrus.

Et transitiua alia, videlicet quorum actus transeunt in passum, & hoc quadrifarium accidit.

Primò quatenus ipse actus transit ad passum vnum, vt ضَرَبَ زَيْدٌ عَمْرًا Percussit Zæidus Amrum, & يَشْرَبُ بَكْرٌ الْمَاءَ Bibit BaKrus aquam.

Secundò ad duo patientia, quorum secundum aliud est à primo, vt أَعْطَيْتُ زَيْدًا دِرْهَمًا Dedi Zæido pecuniam,

cuniam, & سقى زيد محمدا خمرا Potauit Zaidus Mohammedem vino.

Tertiò ad duo similiter, quorum tamen secundum est idem quod primum, vel idem significat, vt ظننت زيدا عاقلا Putaui Zaidum prudentem.

Quarto tandem, quatenus ad tria se transfert patientia, vt أريتكم زيدا قاعدا Videre vos feci, vel Ostendi vobis Zaidum sedentem.

Sed duobus primis relictis, tertij tantum modi hic ad propositum fit mentio in litera, cuius & decem numerantur verba, cordium dicta: quæ quidem in tres partes à Grammaticis diuiduntur.

In prima enim ponuntur verba الظن والشك scilicet opinionis, & dubitationis, quæ sunt quatuor, videlicet ظن وحسب وخال وزعم.

In secunda, verba العلم واليقين scilicet scientiæ, & certitudinis, quæ sunt tria, videlicet علم ورأى ووجد.

In tertia verò, verba التحويل والتصيير scilicet, translationis, & transmutationis, quæ sunt

Quorum

اتخذ وجعل أو صير . Quorum exempla per ordinem ſunt hæc.

PRIMAE PARTIS.

ظننت زيدا كريما ۞

Putaui Zæidum liberalem.

حسبت بكرا بخيلا ۞

Exiſtimaui BaKrum auarum.

خلت الهلال لائحا ۞

Opinatus ſum nouilunium ſplendidum.

زعمتني شيخا ولست بشيخ ۞

Reputaſti me ſenem; & non ſum ſenex.

SECVNDAE PARTIS.

رأيت الله أكبر كل شيء ۞

Perſpexi, ideſt, Cognoui Deum omnium maximum

علمت المسيح صادقا ۞

Cognoui Chriſtum veridicum.

وجدت العلم نافعا ۞

Reperi ſcientiam vtilem.

TER-

اتخذ الله ابراهيم خليلا ۞
Suscepit Deus Abrahamum amicum.
جعل الله الانسان وكيلا او
Constituit Deus hominem Vicarium, vel
صير المعلم الطين ابريقا ۞
Fecit Magister ex luto lagenam rostratam.

Ex ijs autem quæ duo nasbant patientia, vltimum ponitur سمع eò quòd sit controuersia inter Grammaticos, an hoc efficiat, vel non: Alpharesi inquit, quod duo vtique nasbat, vt سمعت النبي يقول Audisti Prophetam dicere, vel قايلا dicentem. Sed opinio magis probabilis tenet, quod vnum tantum nasbet passum. Verbal vero quæ tria nasbant, hæc sunt

اعلم واری وابنا واخبر وخبر وحدث &c.

Aliqua tandem, de his cordium verbis obseruat Almasbah in sua explicatione, quæ nec auctor hic, nec eius expositores faciunt.

Primum, quod verbum زعم quandoque actum dubitandi, quandoque sciendi, indicat: ideoque ipsum medium in-

inter primæ & secundæ partis verba collocat.

Secundum, quod tria primæ partis verba infallibiliter transeunt ad duo patientia: sed tria secundæ cum زعم quaudoque ad duo, quandoque ad vnum.

Ad duo, inquam, quando scientiam rei per adiectum simul faciunt, vt in exemplis claret.

Ad vnum verò, quando illa non sic, sed per se faciunt, vt رَأَيْتُ زَيْدًا Vidi Zæidum, idest بَصُرْتُهُ, & عَلِمْتُ أَخَاكَ Cognoui fratrem tuum, idest عَرَفْتُهُ & وَجَدْتُ الأَمِيرَ Inueni principem, idest صَادَفْتُهُ & زَعَمْتُ قَوْلًا Affirmaui sententiam, idest قُلْتُ & dixi.

Tertium, quod obseruat, est quod horum verborum tres sunt proprietates.

Prima dicitur امتناع الاقتصار idest, Prohibitio diminutionis, nimirũ alicuius ex duobus patientibus; eò quòd vt verba cordium sunt, & ambo illa exigunt, & nasbaut: sed alia ratione, vt visum est, remotio alicuius permittitur, & quandoque amborum, cum videlicet sensum reddunt perfectum, vt ظَنَنْتُ فِي الدَّارِ Cogitaui in domo, vel de domo: Extatque commune Arabum dictum, videlicet مَنْ يَسْمَعْ يَخَلْ Qui audit cessat, idest, Qui consentit cedit verò, vt apud nos dicitur, qui tacet consentire videtur dicto verò, vel falso.

Secunda Proprietas est الغاء idest, priuatio, vel terminatio regendi horum verborum illa duo nomina in accusatiuo: & hac tantummodo, quando verba, vel interponuntur nominibus, vt زَيْدٌ ظَنَنْتُ مُنْطَلِقٌ Zæidus (putaui) abiens. Vel postponuntur, vt عَمْرٌو جَالِسٌ عَلِمْتُ Amrus sedens, cognoui. Nam si anteponerentur, certum est, quod ambo essent in accusatiuo, vt dictũ est, quia illis, tanquã patientia essent subiecta: sic ergo ob interpositionẽ illã, & postpositionẽ remanent in nominatiuo, quia verba ibi, quasi difuncta, & regendi influxu destituta, nomina ipsa, quoad prolationem, & sensum, tãquã verũ Incæptum & Nunciũ, relinquunt in Rafaa.

Tertia est التَّعْلِيق idest, suspensio regendi horũ, videlicet verborum, illa eadem nomina in accusatiuo, sed solũmodo quo ad prolationẽ, non quo ad sensũ, et hoc, vel ob ل inchoatiuã, vel أ interrogatiuã, nominibus præfixas post verba: Exemplũ primi عَلِمْتُ لَزَيْدٌ مُنْطَلِقٌ sciui enim Zæidũ abeuntẽ, vel Zæidus abiens. Exemplũ secundi عَلِمْتُ أَزَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرٌو Sciui, nũ Zæidus apud te sit, an Amrus? Illa igitur duo nomina a verbis depẽdent quo ad sensum, tanquã patientia eius, non tamen quoad prolationem, quia non in Nasba ponuntur, sed in Rafaa.

Doctissimus autem Razhi duas ponit differentias inter الغاء & التعليق, prima iã tacta est, quod priuatio regendi vtrunque tollit influxũ, scilicet prolatile, & sensifluum

fluum. At ſuſpenſio ſolummodo prolatile. Secunda differentia, quod priuatio, eſt aliquid اختيارى ideſt, contingens, vel elegibile, & ſuſpenſio eſt quid ضرورى ideſt, neceſſarium, &c.

Non erat hic proprius ظننت locus, cum Rafaatorum ſit peculiaris, ſed inter Nasbata potius ponendum erat. Nihilominus Author, quia ſupra, caput inſtituerat de Agentibus caſus ſuper Incæpto, & Nuncio, inter quæ ظننت cum ſororibus inuenitur: Ideo, & de ipſo hic rationabiliter tractat.

Caput

۞ بَابُ ٱلنَّعْتِ ۞

CAPVT APPOSITI.

ٱلْمَتْنُ ٱلْعَرَبِيُّ — Arabicus Textus.

أَلنَّعْتُ تَابِعٌ لِلْمَنْعُوتِ فِي رَفْعِهِ وَنَصْبِهِ وَخَفْضِهِ
وَتَعْرِيفِهِ وَتَنْكِيرِهِ تَقُولُ قَامَ زَيْدٌ ٱلْعَاقِلُ وَ
رَأَيْتُ زَيْدًا ٱلْعَاقِلَ وَمَرَرْتُ بِزَيْدٍ ٱلْعَاقِلِ ۞
وَٱلْمَعْرِفَةُ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ ٱلْاِسْمُ ٱلْمُضْمَرُ نَحْوُ أَنَا وَأَنْتَ
وَٱلْاِسْمُ ٱلْعَلَمُ نَحْوُ زَيْدٌ وَمَكَّةُ وَٱلْاِسْمُ ٱلْمُبْهَمُ نَحْوُ
هٰذَا وَهٰذِهِ وَهٰؤُلَاءِ وَٱلْاِسْمُ ٱلَّذِي فِيهِ ٱلْأَلِفُ وَٱللَّامُ
نَحْوُ ٱلرَّجُلُ وَٱلْغُلَامُ وَمَا أُضِيفَ إِلَىٰ وَاحِدٍ مِنْ هٰذِهِ
ٱلْأَرْبَعَةِ ۞ وَٱلنَّكِرَةُ كُلُّ ٱسْمٍ شَائِعٍ فِي جِنْسِهِ
لَا

لا يختص به واحد دون أخر وبقريبه كلما صح
دخول الألف واللام عليه نحو الرجل والفرس ۞

الافرنجية Latina Interpretatio. الترجمة

Appositum sequens est suppositum in Rafaa eius, & Nasba eius, & Chafdha eius, & Specialitate eius, & generalitate eius. Dices, Surrexit Zæidus prudens, & Vidi Zæidum prudentem, & Appropinquaui Zæido prudenti. Et Speciale quintuplex est: Pronomen personale, vt Ego, & Tu. Et nomen proprium, vt Zæidus, & Mecca. Et Pronomen demonstratiuum, vt Hic, & Hæc, & Illi, vel Illæ. Et Nomen in quo est articulus ال, vt Talis vir, & Talis seruus. Et quod refertur ad vnum ex his quatuor. At generale est omne nomen commune in genere suo, quo propriè non designatur vnum sine altero: & breuiter, est omne id, cui conuenit ingressus articuli ال, vt talis vir, talis equus.

الدوماوي Thomea Expositio. الشرح

Rafaatorum ad plenum iam tradita notitia, quatuor illa sequentia nunc explicat. Quorum primum est Appositum, seu Adiectiuum cum suo concordans Supposito,

sito, vel substantiuo: quod quidem breuiter describit, sicut ex litera patet.

Vnde primò obseruandum est, quòd Appositum est quadruplex.

Primum فعل operationis, vt اَلْقَائِمُ Stans, & اَلْقَاعِدُ Sedens.

Secundum حلية conditionis, vt اَلطَّوِيلُ Longus, & اَلأَسْوَدُ Niger.

Tertium عزيزة honoris, vt اَلْكَرِيمُ Honorabilis, Liberalis, & اَلْعَاقِلُ Prudens.

Quartũ نسبة بياء applicationis per ى & denominationis, vt اَلْمَكِّىُّ Mecchensis, & اَلسَّمَاوِىُّ Cælestis: & his similia.

Secundò verò notandum, quòd quodlibet horum duplex est apud Arabes, scilicet vel Appositum حقيقى reale, vel سببى causale.

Primum, inquiunt, recurrit ad illud cui inest, scilicet Spectat ad illud, cui verè apponitur, & in quo sustentatur, vt جَاءَ زَيْدٌ اَلْعَاقِلُ Venit Zæidus prudens.

Secun-

Secundum verò recurrit ad aliud, cui videtur apponi, vt جاء زيد العاقل أبوه Venit Zæidus, prudens pater eius; vbi prudens, quod eſt Appoſitum, non ad Zæidum refertur, cuius ſequitur caſum & ſtatum: ſed ad aliud, nempe ad patrem eius, qui & prudens dicitur, & cauſa eſt à qua dependet.

Vtrique igitur Appoſito conuenit illa deſcriptio textus, quæ & in aliquibus cum illa Incæpti congruit, quia tam reale, quàm cauſale ſuum ſequitur ſuppoſitum.

Primò in caſu, ſcilicet Rafaa nominatiuo, Nasba accuſatiuo, & Chafdha genitiuo, datiuo, & ablatiuo: quorum exempla ſatis ex ſe in litera patent.

Secundò in ſtatu, nempe Specialitate & Generalitate eius: quia Appoſitum concordat etiam cum ſuo Suppoſito in ſpecialitate, nimirum ſi Suppoſitum eſt nomen ſpeciale, & Appoſitum quoque tale debet eſſe, vt جاء عمرو العالم Venit Amrus qui eſt ſapiens, nam ſapiens cum articulo ال factum eſt nomen ſpeciale, & concordat cum Amro, quod item nomen ſpeciale eſt & proprium. Et ſimiliter in Generalitate, vt جاء رجل عالم Venit vir ſapiens: vbi tam vir, quàm ſapiens ſunt nomina communia, & generalia: nam hæc nomina معرفة, & نكره vulgariter ſonant notum, & ignotum: ſed doctrinaliter, vt nuper expoſuimus.

Poſt hos verò duos concordandi modos, duoſque alios afferunt Expoſitores, ſcilicet in numero, & genere, quos quidem vlterius & Appoſito reali ſolummodo conuenire autumant.

In his autem quatuor, ſcilicet Caſu, Statu, Numero, & Genere, decem inquiunt reperiri, in quibus Appoſitum cum ſuo concordat Suppoſito, nempe in triplici caſu, ſcilicet Rafaa, Nasba, & Chaſdha. In duplici nominis ſtatu, ſcilicet Specialitate, & Generalitate. In triplici numero. ſcilicet ſingulari, duali, & plurali. Et in duplici genere, maſculino ſcilicet, & fœminino.

Adeò quòd ſi Suppoſitum, vel Subſtantiuum in aliquo dictorum trium caſuum aduenerit, in eodem quoque ſuum Appoſitum, vel Adiectiuum ſuccedet. Et ſi illud ſpeciale, vel generale fuerit, & hoc etiam. Et ſi idem extiterit ſingulare, vel duale, vel plurale, & Appoſitum pariter erit tale. Ac tandem ſi illud fuerit maſculinum vel fœmininum, & hoc idem debet eſſe. Quorum omnium, vt latius pateant, hìc per ordinem ſubijciemus exempla.

Exempla Appoſiti realis concordantis cum ſuo Suppoſito.

In triplici caſu, ſcilicet

Rafaa.

جَاءَ زَيْدٌ الْعَاقِلُ

Venit Zæidus prudens.

Nasba.

رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَاقِلَ

Vidi Zæidum prudentem.

Chaſdha.

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ الْعَاقِلِ

Appropinquaui Zæido prudenti.

In

In duplici ſtatu, ſcilicet

Speciali.

قَامَ زَيْدٌ ٱلْعَالِمُ

Surrexit Zæidus ſciens.

Generali.

قَامَ رَجُلٌ عَالِمٌ

Surrexit vir ſciens.

In triplici numero, ſcilicet

Singulari.

جَاءَ زَيْدٌ ٱلْعَاقِلُ

Venit Zæidus prudens.

Duali.

جَاءَ ٱلزَّيْدَانِ ٱلْعَاقِلَانِ

Venerunt duo Zæidi prudentes.

Plurali.

جَاءَ ٱلزَّيْدُونَ ٱلْعَاقِلُونَ

Venerunt Zæidi prudentes.

In duplici genere, ſcilicet

Maſculino.

جَاءَ زَيْدٌ ٱلْعَالِمُ

Venit Zæidus ſciens.

Fœminino.

جَاءَتْ هِنْدٌ ٱلْعَالِمَةُ

Venit Henda ſciens.

Poſſunt & per tres caſus reliqua tria etiam declinari.

Exemplum de duplici ſtatu.

Primo. قَامَ زَيْدٌ ٱلْعَالِمُ

Surrexit Zæidus ſciens.

رَأَيْتُ زَيْدًا ٱلْعَالِمَ

Vidi Zæidum ſcientem.

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ ٱلْعَالِمِ

Appropinquaui Zæido ſcienti.

Secundo. قَامَ رَجُلٌ عَالِمٌ   رَأَيْتُ رَجُلًا عَالِمًا

Surrexit vir ſciens. Vidi virum ſcientem.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ عَالِمٍ

Appropinquaui viro ſcienti.

De triplici numero.

Sing. huius exempla vt ſupra قَامَ زَيْدٌ ٱلْعَالِمُ &c.

Duali.

جَاءَ ٱلزَّيْدَانِ ٱلْعَاقِلَانِ

Venerunt duo Zæidi prudentes.

رَأَيْتُ ٱلزَّيْدَيْنِ ٱلْعَاقِلَيْنِ

Vidi duos Zæidos prudentes.

مَرَرْتُ بِٱلزَّيْدَيْنِ ٱلْعَاقِلَيْنِ

Appropinquaui duobus Zæidis prudentibus.

Plurali.

جَاءَ ٱلزَّيْدُونَ ٱلْعَاقِلُونَ

Venerunt Zæidi prudentes.

Vidi

رَأَيْتُ ٱلزَّيْدِينَ ٱلْعَاقِلِينَ

Vidi Zæidos prudentes.

مَرَرْتُ بِٱلزَّيْدِينَ ٱلْعَاقِلِينَ

Appropinquaui Zæidis prudentibus.

De duplici genere.

Masc. huius exempla vt supra قَامَ زَيْدٌ ٱلْعَالِمُ &c.

Fæminino.

رَأَيْتُ هِنْدًا ٱلْعَاقِلَةَ جَاءَتْ هِنْدٌ ٱلْعَاقِلَةُ

Vidi Hendam prudentem. Venit Henda prudens.

مَرَرْتُ بِهِنْدٍ ٱلْعَاقِلَةِ

Appropinquaui Hendæ prudenti.

Ita quoque quæ duplicis sunt status, per triplicem numerum, & duplex genus inflecti possunt, & è conuerso cetera ad inuicem declinari: quæ breuitatis gratia, studioso omittimus percurrenda lectori. Hæc, inquam, sunt Appositi realis concordantiæ, quod quidem quum suo adijciatur Supposito, & in ipso sustentetur, pronomenque occultum quod ad ipsummet Suppositum refertur in nominatiuo constituat, liberè per quatuor modos concordandi diffunditur, ac reale dicitur: quia cum dicimus

جَاءَنِي رَجُلٌ عَاقِلٌ est ac si diceremus

جَاءَنِي رَجُلٌ عَاقِلٌ هُوَ Venit ad me vir prudens ipse:

 vbi

vbi هو est pronomen occultum & subintellectum, quod ad ipsum suppositum refertur.

Sed Appositum causale, vt dictum est, quia non ita cum suo cohæret Supposito, duos tantum primos concordandi modos obtinet, scilicet in casu & statu: quorum exempla sunt hæc, per triplicem casum.

In singularibus masculinis cum specialitate.

جَاءَ زَيْدٌ ٱلْقَائِمُ أَبُوهُ

Venit Zæidus, stans pater eius.

رَأَيْتُ زَيْدًا ٱلْقَائِمَ أَبُوهُ

Vidi Zæidum, stantem pater eius.

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ ٱلْقَائِمِ أَبُوهُ

Appropinquaui Zæido, stanti pater eius.

In eisdem cum generalitate.

قَامَ رَجُلٌ عَاقِلٌ أَبُوهُ

Surrexit vir prudens pater eius.

رَأَيْتُ رَجُلًا عَاقِلًا أَبُوهُ

Vidi virum prudentem pater eius.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ عَاقِلٍ أَبُوهُ

Appropinquaui viro prudenti pater eius.

In

In dualibus maſculinis cum ſpecialitate.

جَاءَ ٱلزَّيْدَانِ ٱلْقَائِمُ أَبَوَاهُمَا

Venerunt duo Zæidi ſtantes. eorum patres.

رَأَيْتُ ٱلزَّيْدَيْنِ ٱلْقَائِمُ أَبَوَاهُمَا

Vidi duos Zæidos, ſtantes patres eorum.

مَرَرْتُ بِٱلزَّيْدَيْنِ ٱلْقَائِمُ أَبَوَاهُمَا

Aopropinquaui duobus Zæidis ſtantibus patres corum.

In eiſdem cum generalitate.

جَاءَ رَجُلَانِ قَائِمٌ أَبَوَاهُمَا vel قَائِمَةٌ أُمُّهُمَا

Venerunt duo viri ſtantes patres eorũ, vel ſtans mater eorũ

رَأَيْتُ رَجُلَيْنِ قَائِمًا أَبَوَاهُمَا

Vidi duos viros ſtantes patres eorum.

مَرَرْتُ بِرَجُلَيْنِ قَائِمٍ أَبَوَاهُمَا

Acceſſi ad duos viros ſtantes patres eorum.

In pluraribus maſculinis cum ſpecialitate.

جَاءَ ٱلرِّجَالُ ٱلْقَائِمُ آبَاؤُهُمْ

Venerunt viri ſtantes patres eorum.

Vidi

رَأَيْتُ ٱلرِّجَالَ ٱلْقَائِمُ أَبَاؤُهُمْ

Vidi viros ſtantes patres eorum.

مَرَرْتُ بِٱلرِّجَالِ ٱلْقَائِمِ أَبَاؤُهُمْ

Acceſſi ad viros ſtantes patres eorum.

In eiſdem cum generalitate.

جَاءَ رِجَالٌ قَائِمٌ أَبَاؤُهُمْ

Venerunt viri ſtantes patres eorum .

رَأَيْتُ رِجَالًا قَائِمًا أَبَاؤُهُمْ

Vidi viros ſtantes patres eorum .

مَرَرْتُ بِرِجَالٍ قَائِمٍ أَبَاؤُهُمْ

Acceſſi ad viros ſtantes patres eorum.

In ſingularibus fæmininis cum ſpecialitate.

جَاءَتْ هِنْدٌ ٱلْقَائِمُ أَبُوهَا

Venit Henda, ſtans pater eius.

رَأَيْتُ هِنْدًا ٱلْقَائِمُ أَبُوهَا

Vidi Hendam, ſtantem pater eius.

Appro-

مَرَرْتُ بِهِنْدٍ ٱلْقَائِمِ أَبُوهَا

Appropinquaui Hendæ, ſtanti pater eius.

In eiſdem cum generalitate.

جَاءَتْ ٱمْرَأَةٌ قَائِمٌ أَبُوهَا

Venit mulier, ſtans pater eius.

رَأَيْتُ ٱمْرَأَةً قَائِمًا أَبُوهَا

Vidi mulierem ſtantem pater eius.

مَرَرْتُ بِٱمْرَأَةٍ قَائِمٍ أَبُوهَا

Appropinquaui mulieri, ſtanti pater eius.

In dualibus fæmininis cum ſpecialitate.

جَاءَتِ ٱلْهِنْدَانِ ٱلْقَائِمُ أَبَوَاهُمَا

Venerunt duo Hendæ ſtantes patres earum.

رَأَيْتُ ٱلْهِنْدَيْنِ ٱلْقَائِمَ أَبَوَاهُمَا

Vidi duas Hendas, ſtantes patres earum.

مَرَرْتُ بِٱلْهِنْدَيْنِ ٱلْقَائِمِ أَبَوَاهُمَا

Appropinquaui duabus Hendis, ſtantibus patres earum.

In

In eiſdem cum generalitate.

جَاءَتْ اَمْرَأَتَانِ قَائِمٌ اَبَوَاهُمَا

Venerunt duæ mulieres, ſtantes patres earum.

رَأَيْتُ اَمْرَأَتَيْنِ قَائِمًا اَبَوَاهُمَا

Vidi duas mulieres, ſtantes patres earum.

مَرَرْتُ بِامْرَأَتَيْنِ قَائِمٍ اَبَوَاهُمَا

Appropinquaui duabus mulieribus ſtantibus patres earum.

In pluralibus fæmininis cum ſpecialitate,

جَاءَتْ اَلْهِنْدَاتُ اَلْقَائِمُ آبَاؤُهُنَّ

Venerunt Hendæ ſtantes patres earum.

رَأَيْتُ اَلْهِنْدَاتِ اَلْقَائِمَ آبَاؤُهُنَّ

Vidi Hendas, ſtantes patres earum.

مَرَرْتُ بِالْهِنْدَاتِ اَلْقَائِمِ آبَاؤُهُنَّ

Appropinquaui Hendis, ſtantibus patres earum.

In eiſdem cum generalitate.

جَاءَتْ نِسَاءٌ قَائِمٌ آبَاؤُهُنَّ

Venerunt mulieres, ſtantes patres earum.

Vidi

رَأَيْتُ نِسَاءً قَائِمًا آبَاؤُهُنَّ

Vidi mulieres, ſtantes patres earum.

مَرَرْتُ بِنِسَاءٍ قَائِمٍ آبَاؤُهُنَّ

Tranſiui prope mulieres, ſtantes patres earum.

In quibus exemplis obſerua, quòd Appoſitum tantummodo, cum ſuo Suppoſito præcedenti concordat in caſu, & ſtatu, non in numero & genere, quia vbique tam القائم, quàm العاقل, quæ ſunt Appoſita cauſalia, quamuis habeant Suppoſitum dualis, vel pluralis numeri, maſculini generis aut fæminini, cum ipſo tamen in his non concordāt, vt per exempla ſatis claret. Quia etſi Appoſitum cauſale, cum dicto Suppoſito præcedenti quoad vocem ſeu caſum concordare videatur, non tamen quoad realitatem & dependentiam: ſed cum ſubſequenti, ſcilicet cum ابو, vel أمّ, quod Suppoſitum eſt in quo ſuſtentatur, & cauſa à qua dependet, & ob quam cauſale dicitur, concordat.

Hæc itaque ſic fiunt, cum Appoſitum cauſale eſt nomen Agentis: cum autem fuerit nomen Patientis, vel denominatiuum ſimile, licet ipſum & iuxta nunc præſcriptam ſibi regulam, cum ſuo ſubſequenti connectere, vt جَاءَ رَجُلٌ مَضْرُوبٌ أَخُوهُ Venit vir, verberatus frater eius: & cum præcedenti quoque iungi poteſt, iuxta iam primò dictam realis regulam: adeò quòd à ſubſequenti, ad quod referebatur, non ſubſtentetur vt in Suppoſito, nec ab ipſo amplius dependeat, vt à cauſa: ſed totaliter à præcedenti

cedenti, vel eius occulto pronomine: & tunc Suppositum vel Substantiuum subsequens ponitur, aut in casu Nasba,

velut تمييز vt

جَاءَ زَيْدٌ ٱلْمَضْرُوبُ ٱلْعَبْدَ.

Venit Zæidus verberatus seruo, &

جَاءَ رَجُلٌ مَضْرُوبٌ عَبْدًا

Venit vir verberatus seruo.

Aut in Chafdha, velut مضاف vt

جَاءَ زَيْدٌ ٱلْمَضْرُوبُ ٱلْعَبْدِ

Venit Zæidus verberatus serui, &

جَاءَ رَجُلٌ حَسَنُ ٱلْوَجْهِ

Venit vir pulcher faciei, vel facie.

Et ita de reliquis dices, nempe ٱلْعَبْدُ, vel

جَاءَ ٱلزَّيْدَانِ ٱلْمَضْرُوبَانِ ٱلْعَبْدَ .. &c.

Adeò quòd omnibus modis concordare potest hoc causale Appositum, in quibus & reale, nempe in genere, numero, casu, & statu: & sic huius cum illius incidit regula Appositi.

Et quia Auctor in descriptione Appositi, de nominis specialitate & generalitate meminerat: hinc statim quotuplex sit nomen speciale, & quid generale exprimit: quæ omnia

omnia ex litera satis clarent. Sed sciendum nobis est, quod speciale secundum Ebenelhàgeb, & Scerehelmasbah, sic describitur.

أَلْمَعَارِفَةُ مَا وُضِعَ لِيَدُلَّ عَلَى شَيْءٍ بِعَيْنِهِ تَخْصِيصًا أَوْ جِنْسًا Speciale est id, cui impositum est significare rem per se ipsam, idest præcisam indiuidualiter aut generaliter, idest indiuiduali appellatione aut generali. Et hoc est qnintuplex.

Primum ab Arabibus dicitur أَلْمُضْمَرُ immanifestum, quod nos pronomen personale appellamus, quia non est nomen manifestum rei, sed aliud pro eo substitutum. Et est secundum Grammaticos

مَا وُضِعَ لِمُتَكَلِّمٍ أَوْ مُخَاطَبٍ أَوْ غَائِبٍ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ scilicet, Id quod impositum est alloquenti, aut colloquenti, vel absenti: idest primæ, aut secundæ, vel tertiæ personæ, cuius præcessit mentio.

EXEMPLA.

Primæ personæ.		Secundæ singularis.	
أَنَا,	& نَحْنُ	أَنْتَ,	& أَنْتِ
Ego,	Nos.	Tu,	Tu fæm.
Secundæ dualis.		Secundæ pluralis.	
أَنْتُمَا		أَنْتُمْ,	& أَنْتُنَّ
Vos duo, vel duæ.		Vos,	Vos fæm.

Ipse,

Tertiæ perſonæ. Dualis.

هُوَ , & هِيَ هُمَا

Ipſe, Ipſa. Ipſi duo, vel duæ.

Pluralis.

هُمْ , & هُنَّ

Ipſi, Ipſæ.

Dices enim أَنَا قَائِمٌ Ego ſum ſtans, & أَنْتَ قَائِمٌ Tu es ſtans, & هُوَ قَائِمٌ Ipſe eſt ſtans, & نَحْنُ قَائِمُونَ Nos ſumus ſtantes.

Secundum vocatur أَلْعَلَمُ ideſt nomen proprium, quod ita deſcribitur.

هُوَ مَا وُضِعَ لِشَيْءٍ بِعَيْنِهِ غَيْرَ مُتَنَاوِلٍ مَا أَشْبَهَهُ

ſcilicet, Eſt id, quod impoſitum eſt rei per ipſum deſignatæ incommunicabili (alteri) ſibi ſimili, nimirum ſecundũ illã impoſitionem. Quod quidem vel eſt proprium indiuidui rationalis, vt زَيْدٌ Zaidus, & هِنْدٌ Henda: aut irrationalis, quod eſt tam loci, vt عَدَنُ Heden, & مَكَّةُ Mecca, quàm alterius rei, vt جَيْحُونُ Gihon Nilus, & أَذَارُ Martius.

Vel eſt proprium generis, ſiue ſit animalis; vt proprium

حضاجر proprium Damulæ, seu Doreadis, & اسامة proprium leonis: siue sit significationis, vt سبحان, & بره &c. Dices enim زَيْدٌ فَاضِلٌ Zæidus est virtute prædìtus, & رومية سريعة Roma præclara, vel nobilis, &c.

Vnde nomen proprium in duas diuisum est species, in مرتجل primitiuum, quod à nullo deriuat, vt غَطَفَان proprium viri nomen, vel vt alijs placet, familiæ. Et in منقول deriuatiuum vel translatum, quod scilicet ab alio, vel مفرد simplici, vel مركب composito deriuat.

A simplici quidem, aut à nomine generis primum quod deriuat dicitur غالب idest, pollens seu proprium vt plurimum ob valoris ac præstantiæ omen ab eo desumptum, & ipsi cui sit proprium, impositum, vt جعفر Giapharus, nomen proprium viri, quod quidem primò ad significandum riuum vel torrentem fuerat impositum, deinde hominis particularis proprium factum est.

Pari quoque modo de appellatiuo Leonis, Columbæ, Margaritæ, Agathæ, ac similibus ad propria deductis nomina, intelligas.

Aut à verbi præterito deriuat, vt شمّر Sciammarus equi

equi proprium, à verbo سَمَرَ Eleuauit pedem, celer fuit, & ضُرُوبٌ Dzhorebus, à ضُرِبَ Percussus fuit.

Aut à modhareo, vt يَزِيدُ Iazidus, sic à præsente verbi زَادَ Auxit, in boni auspicium desumptum, quasi يَزِيدُ ٱلْمَالُ adaugeat diuitias, & يَشْكُرُ Iascorus à يَشْكُرُ Gratias agit.

Aut ab imperatiuo, vt إِصْمِتْ Esmet, nomen proprium Deserti, ab imperatiuo أُصْمُتْ Ausculta, occasione cuiusdam per ipsum transeuntis viri, sic appellati, quippe qui, ibi quadam audita voce, statim stetit, & ait socio suo أُصْمُتْ Inclina aurem: sicque mutato dhamma in Kesram, hoc tamquam sibi proprium retinuit nomen, vsque in hodiernum diem.

Nomen verò proprium, quod ab alio composito sumitur, aut illud est إِسْنَادِيٌّ enunciatiuum, seu complexum, vt تَأَبَّطَ شَرًّا idest, Sumpsit sub axilla malum, vel gladium, inde postea translatum, vsu venit ad proprium viri nomen constituendum.

Aut est إِضَافِيٌّ relatiuum seu regiminis, vt عَبْدُ ٱللّٰهِ Seruus

Seruus Dei, quod & proprium viri nomem hodie vsitatissimum est Orientalibus. Aut his similia, vt ثَعْلَبُكَ &c.

Idem nomen proprium iterum subdiuiditur in duas species, in كُنْيَةٌ cognomen, & est مَا صُدِّرَ بِأَبٍ أَوْ أُمٍّ quod inchoatur per patrem, aut matrem, in laudem semper eo cognominati, vt أَبُو بَكْرٍ Pater BaKri, & أَبُو النُّورِ Pater lucis, cognomina particularium virorum, & أُمُّ كُلْثُومٍ Mater Kolthumæ, & أُمُّ الْخَيْرِ Mater boni, cognomina propria mulierum.

Vsu etiam inoleuit apud Orientales proprio relicto nomine, Patres & Matres primogenitorum nominibus cum earundem appositione vocum appellari, vt si filius primogenitus vocetur يُوسُفُ Iosephi, pater cognominatur أَبُو يُوسُفَ Pater Iosephi, & mater similiter أُمُّ يُوسُفَ Mater Iosephi dicitur.

Secundò in لَقَبٌ agnomen partitur, & est مَا أَشْعَرَ بِمَدْحٍ أَوْ ذَمٍّ quod indicat, vel imponitur in

 laudem

laudem vel vituperium ſcilicet alicuius perſonæ, vt شَمْسُ الدِّين Sol fidei, & زَيْنُ الْعَابِدِين Ornamētum piorum, & فَخْرُ الدِّين Decor fidei, & مُحْمُود laudatus, &c. Et è contrario in vituperium, vt أَنْفُ النَّاقَة Naſus camelæ, & بَطَّة Anas, vti agnomen in vituperium viri ſumitur, à ventris magnitudine, & paruitate corporis, quaſi ipſum inſtar anatræ haberet: ſic & قُفَّة ſcilicet, Arbor languida, vel arrida: hoc quoque agnomine ad alicuius inutilitatem inſinuandam, quaſi in eius dedecus vtuntur. Summatim ergo Proprium diuiditur in Nomen, ſiue illud ſit primitiuum, ſiue deriuatiuum, & in Cognomen & Agnomen.

Tertium الْمُبْهَم indeterminatum, ſeu indifferens appellatur, eò quòd non ſolum ad أَسْمَاءِ الْإِشَارَة videlicet, Nomina demonſtrationis, & ad الْمَوْصُولَات adiuncta, ideſt ad relatiua, eſt nomen commune: verum & multò magis, quia ipſa ex propria impoſitione, ſuis etiam omnibus demonſtratis & relatis, indifferentia ſunt, tam animatis quàm inanimatis, tam rationalibus quàm irrationalibus, tam communibus quàm particularibus. Dicis enim هٰذَا حيوان, & جَمَاد, & رَجُل, & فَرَس, & زَيد: Similiter حيوان الَّذِي, &c. Quæ & ſi fuerint

rint generalia, specifica quidem fiunt per hæc demonstrationis, & relatiua pronomina: licèt de his vltimis mentionem nullam faciat Author in textu, ob hanc tamen causam ab omnibus Grammaticis, iure intra numerum quinque ـ المعرفات specialium nominum ponuntur, quia sub hoc communi nomine المبهم & ipsa comprehenduntur.

Primum ergo, hoc est, Pronomen demonstratiuum, sic describitur هُوَ مَا دَلَّ عَلَى مُشَارٍ الَيْهِ Est quod indicat signatum cui, nimirum cui fit applicatio ipsius signi demonstratiui, vt هٰذَا فَاضِلٌ Hic est virtute præditus: Et signa hæc sunt.

Singulare.	Duale.
Masc. هٰذَا	& هٰذَانِ, vel هٰذَيْنِ
Hic.	Hi duo, vel hos duos, orum, bus.
Fæm. هٰذِهِ	& هٰتَانِ, vel هٰتَيْنِ
Hæc.	Hæ duæ, vel has duas, arum, bus.

Commun. plural. هٰؤُلَاءِ Illi, & illæ, &c.

Secundum verò اَلْمَوْصُولُ idest, Adiunctum, seu relatiuum, apud الحريرى ita describitur,

الْمَوْصُولُ مَا افْتَقَرَ إِلَى صِلَةٍ وَعَائِدٍ Relatiuum ـ

 suple,

ſuple, Qui, quæ, quod, eſt illud quod indiget adiunctione, & regreſſu, vt لَقِيتُ مَنْ ضَرَبْتَهُ Inueni quem verberaſti, ideſt illum virum, quem verberaſti, & اَلَّذِى قَامَ أَبُوهُ حَاضِرٌ Ille cuius ſurrexit pater, præſens eſt: اَلذى dicitur relatiuum, ſeu nomen relati, ſpecificati per adiunctionem huius ſummæ قَامَ أَبُوهُ quæ dicitur صِلَةٌ ipſius اَلذى. Et ipſa hæc ſunt, اَلَّذِى Qui, & اَلَّتِى Quæ, & مَا Quod, Quid: & مَنْ Quis, qui, quæ, & أَيٌّ Qualiſcumque, quilibet, &c.

Quartum eſt اَلْمُعَرَّفُ بِالْأَلِفِ وَاللَّامِ ſpecificatum per ال, ideſt, cui à principio adiungitur articulus ال, vt اَلرَّجُلُ Vir ille, & اَلْمُعَلِّمُ Magiſter ille inter colloquentes noti, & اَلرَّسُولُ Ille Apoſtolus, vulgò, l'Apoſtolo, quem nos probè Diuum Paulum, Muslemani verò Mohamedem falsò intelligunt. Quod vt ad præſens ſpectat duplex cenſetur nomen ſpecificum.

I. dicitur ſpecificum لِلْجِنْسِ generis rei, vt اَلرَّجُلُ خَيْرٌ مِنَ الْمَرْأَةِ Vir melior eſt fæmina, ideſt, Sexus

xus virilis in genere melior sexu fæmineo : ita

اَلْفَرَسُ خَيْرٌ مِنَ ٱلْحِمَارِ Equus melior est asino.

II. verò dicitur specificum لِلْعَهْدِ conuentionis, seu conditionis ex mutua rei propositæ notitia, vt

جَاءَ ٱلْحَكِيمُ Venit medicus, seu Doctor, idest ille medicus mihi, ac tibi notus. Et describitur sic

اَلْمُعَرَّفُ بِٱلْأَلِفِ وَٱللَّامِ مَا أَفَادَتْ فِيهِ خُصُوصًا

يُخَصِّصُ Nomen specificatum per articulum ال, est illud quod maximè conducit ad notitiam indiuidui, idest per quod propriè habemus notitiam de indiuiduo, & persona.

Quintum denique est اَلْمُضَافُ إِلَى أَحَدِهَا Relatum, seu Annexum ad aliquod horum scilicet supradictorum quatuor nimirum, quintum est nomen, نَكِرَة generale, quod cũ adiunctum fuerit vni ex his, statim fit مَعْرِفَة speciale, & hoc, regimine sensifluo, non prolatili, quod non nisi cum leuibus prolatu fit, vt in primo & tertio ex sequentibus exemplis patet.

Exemplum primi, scilicet de annexo cum pronomine personali, vt غُلَامُكَ حَاضِرٌ Seruus tuus est præsens.

Exemplum secundi cum nomine proprio, vt

غلام زيد حاضر Seruus Zæidi est præsens.

Exemplum tertij cum pronomine demonstratiuo, vt غلام هذا حاضر Seruus istius adest.

Exemplum quarti cum specificato per articulum, vt غلام المعلم حاضر Seruus magistri adest.

Obseruant hìc Expositores, quòd Author duo inter specialia nomina enumeranda omisit, nempe relatiua, de quibus nos supra suo loco diximus: &

النكرة المقصودة idest, Nomen generale intentum, in vocatione alicuius, quod etiam speciale est, vt يا رجل O vir, idest voco virum, quem licèt non videam, tamen intentu singulariter agnosco: quæ quidem duo ob hanc causam omisisse arbitror, quia eis non sit annexio, sicut quatuor primis nunc dictis.

Nomine speciali diffusè & exactè iam explicato, nunc النكرة generale, seu appellatiuum quid sit, breuibus exponit per duas descriptiones, quæ quo ad literam satis in textu patent.

Sed obseruandum est secundum Ebenelhâgeb, quòd nomen generale est illud, quod impositum est ad significandum non rem vnam præcisè, sed omnes indifferenter, quæ sui generis sunt.

Propterea benè Author inquit, quòd nomen generale est omne nomen commune in genere suo, vt hoc nomen حيوان est commune in genere animalium, ideoque omnibus & singulis conuenit animantibus, adeò quòd vni

non

non appropriatur fine altero. Ita & hoc شَجَرَة est commune in genere arborum, omnibus arboribus. Et hoc similiter رَجُلٌ Vir, est commune omnibus hominibus masculis, adultis, ratione vtentibus: adeò quòd nullus sit in genere virorum, quin illi hoc appellatiuum seu commune conueniat nomen.

Alia verò descriptio, eius proxima est hæc, nempe, Nomen generale est omne nomen, quòd initio sui, articulum ال admittit, vt رجل, & فرس &c. quæ articulum ال il, recipiunt, vt الرجل & الفرس, &c.

Vnde generalia nomina, inquiunt, sunt, vt شَيْءٌ res, & جَوْهَرٌ substantia, & جِسْمٌ corpus, & حَيَوَانٌ animal, & إِنْسَانٌ homo, & رَجُلٌ vir, & ذَكَرٌ masculus, &c.

Alio quoque modo illud Expositores describunt, vt اَلنَّكِرَةُ مَا تَقْبَلُ دُخُولَ رُبَّ عَلَيْهَا Nomen generale est quod recipit in se accessum رُبَّ idest, Fortassis, vt رُبَّ رَجُلٌ جَاءَنِي Fortasse vir veniet ad me. Et aliis etiam modis, qui cum his incidunt.

Caput

۞ بَابُ ٱلْعَطْفِ ۞
CAPVT CONIVNCTIONIS.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

وَحُرُوفُ ٱلْعَطْفِ عَشَرَةٌ وَهِيَ ٱلْوَاوُ وَٱلْفَاءُ وَثُمَّ وَأَوْ وَأَمْ
وَإِمَّا وَبَلْ وَلَا وَلٰكِنْ وَحَتَّى فِي بَعْضِ ٱلْمَوَاضِعِ
فَإِنْ عَطَفْتَ بِهَا عَلَى مَرْفُوعٍ رَفَعْتَ أَوْ عَلَى مَنْصُوبٍ
نَصَبْتَ أَوْ عَلَى مَخْفُوضٍ خَفَضْتَ أَوْ عَلَى مَجْزُومٍ
جَزَمْتَ تَقُولُ قَامَ زَيْدٌ وَعَمْرٌو وَرَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا
وَمَرَرْتُ بِزَيْدٍ وَعَمْرٍو ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ — Latina interpretatio. — ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Et particulæ coniunctionis ſunt decem,
nem-

nempe و Et, Ac, ف Etiam, & ثم Tum, Dein, & او Aut, Siue, & ام An, Verùm, & اما Vel, Seu, & بل Sed, Immò, & لا Non, & لكن sed, & حتى Vſque, Vltimatè, in quibuſdam locis. Si igitur coniunxeris (aliquid) per has; cum rafaato (illud) rafaabis. Aut cum nasbato, afficies nasba; aut cum chafdhato, chafdhabis; aut cum gezmato, gezma efficies. Dices: Stetit Zæidus, & Amrus; & Vidi Zæidum, & Amrum; & Appropinquaui Zæido & Amro.

الدوماوى Thomea Expoſitio. الشرح

PRima ſequentium rafaata, ſatis diffusè iam explicata ſpecie, nunc ſecundam, ſcilicet connexionis, in hoc capite aſſumit explicandam, quæ quidem ab Expoſitoribus in عطف البيان والنسق ſcilicet, Connexionem manifeſtationis, & compoſitionis diuiditur.

Primæ nulla fit mentio in textu, quæ tamen ab alijs Grammaticis ſic deſcribitur

هوا اسم غير صفة يجرى مجرى التفسير

idest, Connexio manifeſtationis eſt nomen, vel nominis, ſine attributione, currentis curſu explicationis; vt

Venit

جَاءَنِي أَبُو عَبْدِ ٱللّٰهِ زَيْدٌ Venit ad me pater Abdillai, Zæidus: vbi hoc nomen Zæidus, quod manifestatiuum connexum, seu adiectum dicitur, explicat totum agnomen antecedens, scilicet أبو عبد الله Et vice versa, vt

جَاءَنِي زَيْدٌ أَبُو عَبْدِ ٱللّٰهِ Venit ad me Zæidus pater serui Dei: vbi hoc agnomen, Pater serui Dei, factum est connexum explicatiuum ipsius زيد: Et hoc accidit, quando ipsum agnomen magis notum est, quàm nomen proprium alicuius.

Vnde in hac manifestationis connexione, duplex conditio requiritur.

Prima, quòd secundum nomen, scilicet adiunctum, sit magis notum quàm primum, cui iungitur.

Secunda, quod in quatuor concordent.

Primò, in generalitate & specialitate, quamuis hoc parum vsitetur, tamen authoritas adest, vt

مِن شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ Ex arbore benedicta oliua.

Secundò in casibus Rafaa, Nasba, & Giarra, vt

جَاءَنِي أَبُو بَكْرٍ عَمْرٌو Venit ad me pater BaKri, Amrus:

& رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ عَمْرًا Vidi patrem BaKri Amrum,

& مَرَرْتُ بِأَبِي بَكْرٍ عَمْرٍو Appropinquaui patri BaKri, Amro.

Tertiò

Tertiò in ſingulari , duali , & plurali .

Quartò in maſculino , & fœminino , quorum exempla tu ipſe ex concordantijs , ſuperiori capite explicatis , poteris formare . Aduertens tandem , quòd potiſſima manifeſtationis connexio ex nomine proprio fit .

Secunda eſt connexio compoſitionis , quæ ſic deſcribitur

هُوَ ٱلتَّابِعُ ٱلْمُشَارِكُ لِمَا قَبْلَهُ فِي إِعْرَابِهِ وَيَتَوَسَّطُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَتْبُوعِهِ أَحَدُ ٱلْحُرُوفِ ٱلْعَشَرَةِ

Eſt conſequens participans cum re præcedenti in caſibus ſuis , & medians inter ipſum , & rem quam ſequitur aliqua particularum decem : quippe quæ in litera iam ſunt enumeratæ , & ab Expoſitoribus in duas claſſes diuiduntur .

Aliæ enim , inquiunt , ſunt quæ participant in ſenſu , & caſu : & aliæ quæ in caſu tantum .

Primæ etenim claſſis ſunt ſeptem , ſecundæ verò reliquæ tres .

Prima participantium in ſenſu , & caſu eſt وَ , particula ſanè indeterminatæ copulationis , connectens antecedens cum conſequenti , nullo inter ea ſeruato ordine , vt

جَاءَنِي زَيْدٌ وَعَمْرٌو Venerunt ad me Zæidus , & Amrus :

Amrus enim dicitur connexum per وَ cum Zæido in actu veniendi ; ſiue autem venerit ante , ſiue ſimul , aut poſt non refert , dummodo venerit . Ideoque ſuum antecedens , nempe Zæidum , in caſibus etiam ſequitur , vt

رَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا Vidi Zæidum , & Amrum : &

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ وَعَمْرٍو Appropinquaui Zæido , & Amro .

Secunda

Secunda *est* particula ف copulatiua, & ipsa: sed determinatæ copulationis, nempè cum ordine posteritatis immediatæ, vt جاءني زيد فعمرو Venit ad me Zæidus itemque Amrus, idest post ipsũ immediatè venit & Amrus: ita & in cæteris casibus, vt رأيت زيدا فعمرا Vidi Zæidum itemque Amrum, & similiter, مررت بزيد فعمرو, &c.

Adeò quòd succedens, immediatè suum sequatur antecedens, vt inquiunt Arabes sine مهلة mora, & sine تراخ interuallo, vt طلع الفجر فابيض الافق Suborta est aurora, statimque albicatum est cælum.

Tertia est ثم dictio similiter copulatiua, sed vltra ordinem posterioritatis, interuallum quoque indicans, & distantiam, vt جاءني زيد ثم عمرو Venit ad me Zæidus, deinde Amrus: & ita in alijs in quibus concordant casibus, vt رأيت زيدا ثم عمرا, & similiter

مررت بزيد ثم عمرو Adeò quod semper ab actu antecedentis, & sui copulati consequentis intercedat مهلة mora aliqua, vt غاب زيد ثم حضر Absens fuit Zæidus, deinde præsens.

Quarta

Quarta est أو particula quidem disiunctiua: sed quandoque cum dubitatione aut ambiguitate: quandoque cum postpositione, aut assecutione.

Exemplum primi, quando post euentum rei accidit, vt جاءني زيدٌ أو عمرو Venit ad me Zæidus, aut Amrus: & رأيت زيدا أو عمرا Vidi Zæidum, aut Amrum: & مررت بزيدٍ أو عمرو Appropinquaui Zæido, vel Amro. In his orationibus illa disiunctiua أو dubitationem facit tam loquenti, quàm audienti, si ambo ignorauerint ex duobus quisnam venerit: si autem loquenti notum fuerit, tamen hoc protulerit ad certiorem rei notitiam, ambiguitatem tantummodo inducit.

Exemplum secundi, quando post petitionem euenit, vt خذ هذا أو ذاك Accipe hoc aut illud: & similiter تزوج هندا أو أختها Duc in vxorem Hendam, aut sororem eius. In his verò postpositionem facit vnius, cum vtriusque consequutio esse nequeat: si vnum amplectitur, alterum relinquere necesse est.

Sed cum dicis اقرأ فقها أو نحوا Lege doctrinam legis, aut grammaticam.

Hìc ipsa أو vtriusque assecutionem non negat: adeò quòd & lectionem legis, cum grammaticæ lectione coniungere quis facillimè poterit, vt apud Arabes satis claret cum grammaticaliter verba legis exponunt.

Quinta

equi proprium, à verbo سَمَرَ Eleuauit pedem, celer fuit, & ضُرَيب Dzhorebus, à ضُرِبَ Percussus fuit.

Aut à modhareo, vt يَزِيد Iazidus, sic à præsente verbi زَادَ Auxit, in boni auspicium desumptum, quasi يَزِيدُ ٱلْمَالُ adaugeat diuitias, & يَشْكُر Iascorus à يَشْكُر Gratias agit.

Aut ab imperatiuo, vt إِصْمِتْ Esmet, nomen proprium Deserti, ab imperatiuo أُصْمُتْ Ausculta, occasione cuiusdam per ipsum transeuntis viri, sic appellati, quippe qui, ibi quadam audita voce, statim stetit, & ait socio suo أُصْمُتْ Inclina aurem: sicque mutato dhamma in Kesram, hoc tamquam sibi proprium retinuit nomen, vsque in hodiernum diem.

Nomen verò proprium, quod ab alio composito sumitur, aut illud est إِسْنَادِي enunciatiuum, seu complexum, vt تَأَبَّطَ شَرًّا idest, Sumpsit sub axilla malum, vel gladium, inde postea translatum, vsu venit ad proprium viri nomen constituendum.

Aut est إِضَافِي relatiuum seu regiminis, vt عَبْدُ ٱللّٰه

Seruus

Seruus Dei, quod & proprium viri nomem hodie vsitatissimum est Orientalibus. Aut his similia, vt ثَعْلَبُكَ &c.

Idem nomen proprium iterum subdiuiditur in duas species, in كُنْيَة cognomen, & est مَاصُدِّرَ بِأَبٍ أَوْ أُمٍّ quod inchoatur per patrem, aut matrem, in laudem semper eo cognominati, vt أَبُو بَكْرٍ Pater BaKri, & أَبُو النُّورِ Pater lucis, cognomina particularium virorum, & أُمُّ كُلْثُومٍ Mater Kolthumæ, & أُمُّ الْخَيْرِ Mater boni, cognomina propria mulierum.

Vsu etiam inoleuit apud Orientales proprio relicto nomine, Patres & Matres primogenitorum nominibus cum earundem appositione vocum appellari, vt si filius primogenitus vocetur يُوسُف Ioseph, pater cognominatur أَبُو يُوسُفَ Pater Iosephi, & mater similiter أُمُّ يُوسُفَ Mater Iosephi dicitur.

Secundò in لَقَب agnomen partitur, & est مَا أَشْعَرَ بِمَدْحٍ أَوْ ذَمٍّ quod indicat, vel imponitur in

laudem vel vituperium scilicet alicuius personæ, vt شَمْسُ ٱلدِّين Sol fidei, & زَيْنُ ٱلْعَابِدِين Ornamētum piorum, & فَخْرُ ٱلدِّين Decor fidei, & مَحْمُود laudatus, &c. Et è contrario in vituperium, vt أَنْفُ ٱلنَّاقَة Nasus camelæ, & بَطَّة Anas, vti agnomen in vituperium viri sumitur, à ventris magnitudine, & paruitate corporis, quasi ipsum instar anatræ haberet: sic & قَفَّة scilicet, Arbor languida, vel arrida: hoc quoque agnomine ad alicuius inutilitatem insinuandam, quasi in eius dedecus vtuntur. Summatim ergo Proprium diuiditur in Nomen, siue illud sit primitiuum, siue deriuatiuum, & in Cognomen & Agnomen.

Tertium ٱلْمُبْهَم indeterminatum, seu indifferens appellatur, eò quòd non solum ad أَسْمَاءُ ٱلْإِشَارَة videlicet, Nomina demonstrationis, & ad ٱلْمَوْصُولَات adiuncta, id est ad relatiua; est nomen commune: verum & multò magis, quia ipsa ex propria impositione, suis etiam omnibus demonstratis & relatis, indifferentia sunt, tam animatis quam inanimatis, tam rationalibus quàm irrationalibus, tam communibus quàm particularibus. Dicis enim هٰذَا حَيَوَان, & جَمَاد, & رَجُل, & فَرَس, & زَيْد: Similiter حَيَوَانُ ٱلَّذِي, &c. Quæ & si fuerint

rint generalia, specifica quidem fiunt per hæc demonstrationis, & relatiua pronomina: licèt de his vltimis mentionem nullam faciat Author in textu, ob hanc tamen causam ab omnibus Grammaticis, iure intra numerum quinque المعرفات specialium nominum ponuntur, quia sub hoc communi nomine المبهم & ipsa comprehenduntur.

Primum ergo, hoc est, Pronomen demonstratiuum, sic describitur هُوَ مَا دَلَّ عَلَى مُشَارٍ إِلَيْهِ Est quod indicat signatum cui, nimirum cui fit applicatio ipsius signi demonstratiui, vt هٰذَا فَاضِلٌ Hic est virtute præditus: Et signa hæc sunt.

	Singulare.	Duale.
Masc.	هٰذَا	& هٰذَانِ, vel هٰذَيْنِ
	Hic.	Hi duo, vel hos duos, orum, bus.
Fæm.	هٰذِهِ	& هٰتَانِ, vel هٰتَيْنِ
	Hæc.	Hæ duæ, vel has duas, arum, bus.

Commun. plural. هٰؤُلَاءِ Illi, & illæ, &c.

Secundum verò أَلْمَوْصُولُ idest, Adiunctum, seu relatiuum, apud الحريري ita describitur,

أَلْمَوْصُولُ مَا افْتَقَرَ إِلَى صِلَةٍ وَعَائِدٍ Relatiuum

 suple,

ſuple, Qui, quæ, quod, eſt illud quod indiget adiunctione, & regreſſu, vt لَقِيتُ مَنْ ضَرَبْتَهُ Inueni quem verberaſti, ideſt illum virum, quem verberaſti, & أَلَّذِي قَامَ أَبُوهُ حَاضِرٌ Ille cuius ſurrexit pater, præſens eſt: الذى dicitur relatiuum, ſeu nomen relati, ſpecificati per adiunctionem huius ſummæ قَامَ أَبُوهُ quæ dicitur صِلَةٌ ipſius الذى. Et ipſa hæc ſunt, أَلَّذِي Qui, & أَلَّتِي Quæ, & مَا Quod, Quid: & مَنْ Quis, qui, quæ, & أَيٌّ Qualiſcumque, quilibet, &c.

Quartum eſt أَلْمُعَرَّفُ بِالْأَلِفِ وَاللَّامِ ſpecificatum per ال, ideſt, cui à principio adiungitur articulus ال, vt أَلرَّجُلُ Vir ille, & أَلْمُعَلِّمُ Magiſter ille inter colloquentes noti, & أَلرَّسُولُ Ille Apoſtolus, vulgò, l'Apoſtolo, quem nos probè Diuum Paulum, Muſlemani verò Mohamedem falsò intelligunt. Quod vt ad præſens ſpectat duplex cenſetur nomen ſpecificum.

I. dicitur ſpecificum لِلْجِنْسِ generis rei, vt أَلرَّجُلُ خَيْرٌ مِنَ الْمَرْأَةِ Vir melior eſt fæmina, ideſt, Se-

xus

xus virilis in genere melior ſexu fœmineo : ita

اَلْفَرَسُ خَيْرٌ مِنَ ٱلْحِمَارِ Equus melior eſt aſino.

II. verò dicitur ſpecificum لِلْعَهْدِ conuentionis, ſeu condictionis ex mutua rei propoſitæ notitia, vt جَاءَ ٱلْحَكِيمُ Venit medicus, ſeu Doctor, ideſt ille medicus mihi, ac tibi notus. Et deſcribitur ſic

اَلْمُعَرَّفُ بِٱلْأَلِفِ وَٱللَّامِ مَا أَفَادَتْ فِيهِ خُصُوصًا بِشَخْصٍ Nomen ſpecificatum per articulum ال, eſt illud quod maximè conducit ad notitiam indiuidui, ideſt per quod propriè habemus notitiam de indiuiduo, & perſona.

Quintum denique eſt اَلْمُضَافُ إِلَى أَحَدِهَا Relatum, ſeu Annexum ad aliquod horum ſcilicet ſupradictorum quatuor nimirum, quintum eſt nomen نكرة generale, quod cũ adiunctum fuerit vni ex his, ſtatim fit معرفة ſpeciale, & hoc, regimine ſenſifluo, non prolatili, quod non niſi cum leuibus prolatu fit, vt in primo & tertio ex ſequentibus exemplis patet.

Exemplum primi, ſcilicet de annexo cum pronomine perſonali, vt غُلَامُكَ حَاضِرٌ Seruus tuus eſt præſens.

Exemplum ſecundi cum nomine proprio, vt

غُلَامُ زَيْدٍ حَاضِرٌ Seruus Zæidi eſt præſens.

Exemplum tertij cum pronomine demonſtratiuo, vt غُلَامُ هٰذَا حَاضِرٌ Seruus iſtius adeſt.

Exemplum quarti cum ſpecificato per articulum, vt غُلَامُ ٱلْمُعَلِّمِ حَاضِرٌ Seruus magiſtri adeſt.

Obſeruant hìc Expoſitores, quòd Author duo inter ſpecialia nomina enumeranda omiſit, nempe relatiua, de quibus nos ſupra ſuo loco diximus: & أَلنَّكِرَةُ ٱلْمَقْصُودَةُ ideſt, Nomen generale intentum in vocatione alicuius, quod etiam ſpeciale eſt, vt يَا رَجُلُ O vir, ideſt voco virum, quem licèt non videam, tamen intentū ſingulariter agnoſco: quæ quidem duo ob hanc cauſam omiſiſſe arbitror, quia eis non fit annexio, ſicut quatuor primis nunc dictis.

Nomine ſpeciali diffusè & exactè iam explicato, nunc النَّكِرَةُ generale, ſeu appellatiuum quid ſit, breuibus exponit per duas deſcriptiones, quæ quo ad literam ſatis in textu patent.

Sed obſeruandum eſt ſecundum Ebenelhâgeb, quòd nomen generale eſt illud, quod impoſitum eſt ad ſignificandum non rem vnam præcisè, ſed omnes indifferenter, quæ ſui generis ſunt.

Propterea benè Author inquit, quòd nomen generale eſt omne nomen commune in genere ſuo, vt hoc nomen حَيَوَانٌ eſt commune in genere animalium, ideoque omnibus & ſingulis conuenit animantibus, adeò quòd vni non

non appropriatur ſine altero. Ita & hoc شَجَرَة eſt commune in genere arborum, omnibus arboribus. Et hoc ſimiliter رَجُلٌ Vir, eſt commune omnibus hominibus maſculis, adultis, ratione vtentibus: adeò quòd nullus ſit in genere virorum, quin illi hoc appellatiuum ſeu commune conueniat nomen.

Alia verò deſcriptio, eius proxima eſt hæc, nempe ..., Nomen generale eſt omne nomen, quòd initio ſui, articulum ال admittit, vt رجل, & فرس &c. quæ articulum ال il, recipiunt, vt الرجل & الفرس, &c.

Vnde generalia nomina, inquiunt, ſunt, vt شيء res, & جَوْهَر ſubſtantia, & جِسْم corpus, & حَيَوَان animal, & إِنْسَان homo, & رَجُل vir, & ذَكَر maſculus, &c.

Alio quoque modo illud Expoſitores deſcribunt, vt اَلنَّكِرَةُ مَا تَقْبَلُ دُخُولَ رُبَّ عَلَيْهَا Nomen generale eſt quod recipit in ſe acceſſum رُبَّ ideſt, Fortaſſis, vt رُبَّ رَجُلٌ جَاءَنِي Fortaſſe vir veniet ad me. Et alijs etiam modis, qui cum his incidunt.

Caput

۞ بَابُ ٱلْعَطْفِ ۞

CAPVT CONIVNCTIONIS.

ٱلْمَتْنُ Arabicus Textus. ٱلْعَرَبِي

وَحُرُوفُ ٱلْعَطْفِ عَشَرَةٌ وَهِيَ ٱلْوَاوُ وَٱلْفَاءُ وَثُمَّ وَأَوْ وَأَمْ وَإِمَّا وَبَلْ وَلَا وَلٰكِنْ وَحَتَّى فِي بَعْضِ ٱلْمَوَاضِعِ فَإِنْ عَطَفْتَ بِهَا عَلَى مَرْفُوعٍ رَفَعْتَ أَوْ عَلَى مَنْصُوبٍ نَصَبْتَ أَوْ عَلَى مَخْفُوضٍ خَفَضْتَ أَوْ عَلَى مَجْزُومٍ جَزَمْتَ تَقُولُ قَامَ زَيْدٌ وَعَمْرٌو وَرَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا وَمَرَرْتُ بِزَيْدٍ وَعَمْرٍو ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ Latina interpretatio. ٱلْإِفْرَنْجِيَّة

Et particulæ coniunctionis sunt decem,

nem-

nempe و Et, Ac, ف Etiam, & ثم Tum,Dein, & او Aut, Siue, & ام An, Verùm, & اما Vel, Seu, & بل Sed, Immò, & لا Non, & لكن sed, & حتى Vſque, Vltimatè, in quibuſdam locis. Si igitur coniunxeris (aliquid) per has; cum rafaato (illud) rafaabis. Aut cum nasbato, afficies nasba; aut cum chafdhato, chafdhabis; aut cum gezmato, gezma efficies. Dices: Stetit Zæidus, & Amrus; & Vidi Zæidum, & Amrum; & Appropinquaui Zæido & Amro.

اَلدُّوماوى Thomea Expoſitio. اَلشَّرح

PRima ſequentium rafaata, ſatis diffusè iam explicata ſpecie, nunc ſecuudam, ſcilicet connexionis, in hoc capite aſſumit explicandam, quæ quidem ab Expoſitoribus in عَطفُ ٱلبَيانِ وَٱلنَّسَقِ ſcilicet, Connexionem manifeſtationis, & compoſitionis diuiditur.

Primæ nulla fit mentio in textu, quæ tamen ab alijs Grammaticis ſic deſcribitur

هُوَ اَسمٌ غَيرُ صِفَةٍ يَجرى مَجرَى ٱلتَّفسِـــــير

idest, Connexio manifeſtationis eſt nomen, vel nominis, ſine attributione, currentis curſu explicationis, vt

Venit

جَانِي أَبُو عَبْدِ ٱللّٰهِ زَيْدٌ Venit ad me pater Abdillai, Zæidus: vbi hoc nomen Zæidus, quod manifestatiuum connexum, seu adiectum dicitur, explicat totum agnomen antecedens, scilicet ابو عبد الله Et vice versa, vt

جَانِي زَيْدٌ أَبُو عَبْدِ ٱللّٰهِ Venit ad me Zæidus pater serui Dei: vbi hoc agnomen, Pater serui Dei, factum est connexum explicatiuum ipsius زيد: Et hoc accidit, quando ipsum agnomen magis notum est, quàm nomen proprium alicuius.

Vnde in hac manifestationis connexione, duplex conditio requiritur.

Prima, quòd secundum nomen, scilicet adiunctum, sit magis notum quàm primum, cui iungitur.

Secunda, quod in quatuor concordent.

Primò, in generalitate & specialitate, quamuis hoc parum vsitetur, tamen authoritas adest, vt

مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ Ex arbore benedicta oliua.

Secundò in casibus Rafaa, Nasba, & Giarra, vt

جَاءَنِي أَبُو بَكْرٍ عَمْرٌو Venit ad me pater BaKri, Amrus: & رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ عَمْرًا Vidi patrem BaKri Amrum, & مَرَرْتُ بِأَبِي بَكْرٍ عَمْرٍو Appropinquaui patri BaKri, Amro.

Tertiò

Tertiò in singulari, duali, & plurali.

Quartò in masculino, & fæminino, quorum exempla tu ipse ex concordantijs, superiori capite explicatis, poteris formare. Aduertens tandem, quòd potissima manifestationis connexio ex nomine proprio fit.

Secunda est connexio compositionis, quæ sic describitur

هُوَ ٱلتَّابِعُ ٱلْمُشَارِكُ لِمَا قَبْلَهُ فِي إِعْرَابِهِ وَيَتَوَسَّطُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَتْبُوعِهِ أَحَدُ ٱلْحُرُوفِ ٱلْعَشَرَةِ

Est consequens participans cum re præcedenti in casibus suis, & medians inter ipsum, & rem quam sequitur aliqua particularum decem: quippe quæ in litera iam sunt enumeratæ, & ab Expositoribus in duas classes diuiduntur.

Aliæ enim, inquiunt, sunt quæ participant in sensu, & casu: & aliæ quæ in casu tantum.

Primæ etenim classis sunt septem, secundæ verò reliquæ tres.

Prima participantium in sensu, & casu est و, particula sanè indeterminatæ copulationis; connectens antecedens cum consequenti, nullo inter ea seruato ordine, vt

جَاءَنِي زَيْدٌ وَعَمْرٌو Venerunt ad me Zæidus, & Amrus:

Amrus enim dicitur connexum per و cum Zæido in actu veniendi; siue autem venerit ante, siue simul, aut post non refert, dummodo venerit. Ideoque suum antecedens, nempe Zæidum, in casibus etiam sequitur, vt

رَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا Vidi Zæidum, & Amrum: &

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ وَعَمْرٍو Appropinquaui Zæido, & Amro.

Secunda

Secunda est particula فَ copulatiua, & ipsa: sed determinatæ copulationis, nempè cum ordine posteritatis immediatæ, vt جَاءَنِي زَيْدٌ فَعَمْرٌو Venit ad me Zæidus itemque Amrus, ideſt post ipsū immediatè venit & Amrus: ita & in cæteris casibus, vt رَأَيْتُ زَيْدًا فَعَمْرًا Vidi Zæidum itemque Amrum, & similiter, مَرَرْتُ بِزَيْدٍ فَعَمْرٍو, &c.

Adeò quòd succedens, immediatè suum sequatur antecedens, vt inquiunt Arabes sine مهلة mora, & sine تراخ internallo, vt طلع الفجر فابيض الافق Suborta est aurora, statimque albicatum est cælum.

Tertia est ثُمَّ dictio similiter copulatiua, sed vltra ordinem posterioritatis, interuallum quoque indicans, & distantiam, vt جَاءَنِي زَيْدٌ ثُمَّ عَمْرٌو Venit ad me Zæidus, deinde Amrus: & ita in alijs in quibus concordant casibus, vt رايت زيدا ثم عمرا, & similiter مررت بزيد ثم عمرو Adeò quod semper ab actu antecedentis, & sui copulati consequentis intercedat مهلة mora aliqua, vt غَابَ زَيْدٌ ثُمَّ حَضَرَ Absens fuit Zæidus, deinde præsens.

Quarta

Quarta eſt أو particula quidem diſiunctiua: ſed quandoque cum dubitatione aut ambiguitate : quandoque cum poſtpoſitione, aut aſſecutione.

Exemplum primi, quando poſt euentum rei accidit, vt جاءني زيد أو عمرو Venit ad me Zæidus, aut Amrus : & رأيت زيدا أو عمرا Vidi Zæidum, aut Amrum : & مررت بزيد أو عمرو Appropinquaui Zæido, vel Amro. In his orationibus illa diſiunctiua أو dubitationem facit tam loquenti, quàm audienti, ſi ambo ignorauerint ex duobus quiſnam venerit: ſi autem loquenti notum fuerit, tamen hoc protulerit ad certiorem rei notitiam, ambiguitatem tantummodo inducit.

Exemplum ſecundi, quando poſt petitionem euenit, vt خذ هذا أو ذاك Accipe hoc aut illud: & ſimiliter تزوج هندا أو أختها Duc in vxorem Hendam, aut ſororem eius. In his verò poſtpoſitionem facit vnius, cum vtriuſque conſequutio eſſe nequeat: ſi vnum amplectitur, alterum relinquere neceſſe eſt.

Sed cum dicis اقرأ فقها أو نحوا Lege doctrinam legis, aut grammaticam.

Hic ipſa أو vtriuſque aſſecutionem non negat: adeò quòd & lectionem legis, cum grammaticæ lectione coniungere quis facillimè poterit, vt apud Arabes ſatis claret cum grammaticaliter verba legis exponunt.

Quinta

Quinta est أم particula communiter de rei certitudine scíscitans, quæ duplex est, متصلة Coniunctiua, & منقطعة Disiunctiua.

Prima aut euenit post أ hamza التسوية æqualitatis, exemplum ab auctoritate, vt

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ Equale est eis, vtrum admonueris eos, an non admonueris eos: vbi illa أ hamza præcedens, æqualis est ipsi أَمْ sequenti in sensu, ideò prima pars totius coniuncti per أم æqualis est cum secunda.

Aut verò accidit post أ hamza qualitatis, in significatione أيّ qualis, cum scíscitatione certitudinis, vt

أَزَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرٌو Nũ Zæidus apud te est, an Amrus: idest, qualis horum duorum virorum certè est apud te? Zæidus, an Amrus? Et sine hamza, vt

فِي ٱلسُّوقِ زَيْدٌ أَمْ فِي ٱلدَّارِ In foro est Zæidus, an in domo? idest, in quo horum duorum locorum est Zæidus? Hæ enim orationes dicuntur coniunctæ per أم respectu primæ partis, quæ vel idem est cum secunda, vel idem quærit: nempe tam أ in prima, quàm أم in secunda orationis parte, vel eiusdem sunt sensus, vel de أيّ ambæ quærunt: quæ ob id etiam cum ceteris concordant & in casibus.

Secun-

Secunda verò, nempe disiunctiua, neutro modo occurrit: sed in sensu بَلْ immo, verum: siue erroris lapsu, aut reminiscentiæ fuerit recursu.

Exemplum primi ex sententia Arabum, vt إِنَّهَا لَإِبِلٌ أَمْ شَاءٌ Equidem Camelus est, verum quid aliud præcedens? Hoc communiter dicunt, cum à longe corpus aliquod intuentur, quod primo aspectu aliud, & aliud apparet.

Exemplum secundi, vt أَزَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرٌو Num Zæidus est apud te, verum Amrus? Vel أَزَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عِنْدَكَ عَمْرٌو Fortasse apud te est Zæidus, verum apud te est Amrus? Omnes enim orationes istæ sunt disiunctiuæ, & interrogatiuæ: nam cum dicebam, Num Zæidus est apud te, putabam illum apud te esse, sed statim recordatus, quòd non ille, sed Amrus apud te est, illicò certitudinis gratia sciscitando subiunxi, Verum apud te est Amrus?

Sexta est إِمَّا cum Kesra sub hamza, in sensu أَوْ particula quidem disiunctiua, & geminata: acciditque post rei euentum aut petitionem.

Primo enim modo & dubitatiuè, & ambiguè fit, vt جَاءَنِي إِمَّا زَيْدٌ وَإِمَّا عَمْرٌو Venit ad me aut Zæidus, aut Amrus. Sic رَأَيْتُ إِمَّا زَيْدًا وَإِمَّا عَمْرًا Vidi aut Zæidum, aut Amrum: & مَرَرْتُ إِمَّا بِزَيْدٍ وَإِمَّا بِعَمْرٍو Ap-

propinquaui aut Zæido, aut Amro. In quibus orationibus non solum disiunctio cum dubitatione loquentis, & audientis, si ambo aduentu cognito, ignorant quisnam venerit: vel ambiguitate solius audientis, si loquens sciat, apertè ostenditur: verum etiam geminatio ipsius إمّا & insuper præfixio و illi quæ in medio est, apparet.

Secundò modo, scilicet post petitionem, cum postpositione, vel assecutione.

Primò, vt تزوّج إمّا هندًا وإمّا أختها Coniungere in matrimonio aut cum Henda, aut cum sorore eius.

Secundò, vt تعلّم إمّا فقهًا وإمّا نحوًا Disce aut legem, aut grammaticam: in prima vnius est necessaria postpositio, in secunda vtriusque assecutio conceditur, quarum insuper concordantiæ dilucidæ satis sunt.

Septima & vltima huius classis est حتى, quæ & in sensu, & casu, sicut iam explicatæ participet, vt particula connexionis, in sensu الغاية terminationis. Nihilominus quia hoc in aliquibus tantum locis, ac quibusdam obseruatis conditionibus accidit, propterea ab Authore vltimo loco ponitur.

Prima autem conditio hæc est, quòd sequens in oratione post ipsam sit pars, vel aliquid ex præcedenti.

Secunda verò quòd sit illi vltimum tū præstantia aut abiectione, tum fortitudine aut debilitate.

Exemplum primi ضربتُ القومَ حتى زيدًا Percussi

populum

populum, vſque ad Zæidum, ideſt vltimatè & Zæidum: non enim valeret ſi diceres جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ حَتَّى ٱلْحِمَارُ Venit ad me populus vſque aſinus: nec vice verſa جَاءَنِي ٱلْحِمَارُ حَتَّى ٱلْقَوْمُ Venit ad me aſinus, vſque & populus, quia in prima aſinus non eſt aliquis de populo, cum ſit animal irrationale, & in ſecunda nec populus eſt aliquid aſini, cum ſit congregatio perſonarum: adeò quòd particula حَتَّى hic nihil connectit, prima igitur requiritur conditio.

Exemplum ſecundi cum præſtantia, vt مَاتَ ٱلنَّاسُ حَتَّى ٱلْأَنْبِيَاءُ Mortui ſunt homines, vſque etiam prophetæ, quippe qui (quaſi diceret) ob præſtantiam ſanctitatis, mori non debebant, & tamen mortui ſunt. Hæc eſt vis huius particulæ.

Similiter cum abiectione, vt زَارَنِي ٱلنَّاسُ حَتَّى ٱلْحَجَّامُونَ Viſitauerunt me homines, quin etiam auari.

At fortitudinem & debilitatem, vnica ſententia ſic complexi ſunt, vt قَهَرْنَاكُمْ حَتَّى ٱلْكُمَاةَ فَأَنْتُمْ تَهَابُونَنَا حَتَّى بَنِينَا ٱلْأَصَاغِرَا Defatigauimus vos, quin etiam fortes, Vos autem terruiſtis nos, vſque etiam filios noſtros paruulos.

Sed aduertendum, quòd hæc particula حَتَّى iuxta rationis

tionis arbitrium, in aliquibus locis est inchoatiua, idest, nominatiui: in aliquibus nasbans, idest, accusatiui: & in alijs giarrans, idest, ceterum casuum, quod quidem vnico vulgato exemplo breuitatis gratia explicabo, vt

أَكَلْتُ ٱلسَّمَكَةَ حَتَّى رَأْسها si ibi راس caput, fuerit in nominatiuo, dicitur inchoatiua, & est sensus, Manducaui piscem, quousque est caput eius. Si verò in accusatiuo, dicitur connexiua, & est ad loci huius propositum, sensusque eius talis, Manducaui piscem, vltimatè caput eius. Si tandem in alijs casibus, particula giarrans dicitur, & intellectus illius est, Manducaui piscem, vsque ad caput eius exclusiuè.

Secundæ classis sunt reliquæ tres, quæ in casu tantum participant, idest quarum copulata pars orationis extrema, in eodem casu concordat cum prima. Harum autem

Prima est بل particula quidem connexionis, sed vnius confirmatiua, & alterius communiter subtractiua partis: connectit enim post responsionem & negationem, & iussionem, & prohibitionem.

Exemplum primi, vt قَامَ زَيْدٌ بَلْ عَمْرٌو est enim responsio dicenti: Quis surrexit? Surrexit (inquit) Zæidus, immo Amrus: error mentis, vel lapsus linguæ correptus per hanc particulam بل subtractiuam primæ, & confirmatiuam secundæ partis totius connexi: ita in alijs casibus, vt رايت زيدًا بل عمرًا Vidi Zæidum, immo Amrum: & مررت بزيد بل عمرو Appropinquaui Zæido, quinimmo Amro,

Exem-

Exemplum secundi, nempe post negationem, vt ما جاءني زيد بل عمرو Non venit ad me Zæidus, sed Amrus: in hac enim erroris correctio nulla est, sed sequentis absoluta confirmatio.

Exemplum tertij, vt اضرب زيدا بل عمرا Verbera Zæidum, immo Amrum.

Exemplum quarti, vt لا تضرب زيدا بل عمرا Ne percutias Zæidum, verum Amrum.

Potest quoque fieri absoluta eiusdem actionis negatio, verbi gratia ما جاءني زيد بل ما جاءني عمرو Non venit ad me Zæidus, immo non venit ad me Amrus.

Et prioris ablegatio actionis, cum posterioris confirmatione, vt ضربت زيدا بل اكرمته Verberaui Zæidum, immo honoraui eum.

Similiter خرج زيد بل دخل خالد Exijt Zæidus, immo ingressus est Chaledus, &c.

Secunda est لا negatiua connexionis particula, negans in sequenti quod iam de præcedenti confirmatum fuit: ideo ante se semper enuntiationem affirmatiuam præexigit; ac post imperium, vocationem, & responsionem ipsa venit.

Exemplum primi, vt اضرب زيدا لا عمرا Verbera Zæidum, non Amrum.

Exemplum ſecundi, vt يَا ابْنَ أَخِي لَا ابْنَ عَمِّي O filium fratris mei, non filium patruelis mei, ideſt, voco filium, &c.

Exemplum tertij, vt قَامَ زَيْدٌ لَا عَمْرٌو Surrexit Zæidus non Amrus: reſponſio quidem eſt dicenti, Quis ſurrexit? Vnde quod de Zæido prius affirmauerat, hoc de Amro per لَا poſtea negauit.

Tertia & vltima eſt لٰكِنْ cum ْ ſoKun ſupra نْ, quæ & ipſa particula connexionis eſt, ac retentionis, ſeu reparationis: conſtanter enim poſt negationem vel prohibitionem venit, ſi quod ipſam ſequitur fuerit ſimplex, non oratio perfecta, vt مَا قَامَ زَيْدٌ لٰكِنْ عَمْرٌو Non ſurrexit Zæidus, ſed Amrus: & لَا تَضْرِبْ زَيْدًا لٰكِنْ عَمْرًا Ne percutias Zæidum, ſed Amrum.

Si verò adiunctum poſt ipſam, fuerit oratio completa, more بَلْ etiam poſt negationem & affirmationem ſuccedere poteſt.

Exemplum primi, vt

مَا جَاءَنِي زَيْدٌ لٰكِنْ عَمْرٌو قَدْ جَاءَ Non venit ad me Zæidus, verum Amrus iam venit.

Exemplum ſecundi, vt

جَاءَنِي زَيْدٌ لٰكِنْ عَمْرٌو لَمْ يَجِئْ Venit ad me Zæidus, ſed Amrus non venit.

Sed

Sed obseruanda hic est differentia, quæ inter لا, & بل & لكن est.

Prima namque præcedente orationis parte iam confirmata, post se venientem semper negat.

At بل è conuerso, præcedente negata, sequentem semper confirmat, dummodo & ipsi non addatur negatio, vt cum dicis جاءني زيد بل عمرو Venit ad me Zæidus immo Amrus: vis enim بل statim enuntiationem aduentus à Zæido tollit, & ad Amrum transfert.

Ipsa verò لكن non sic, cum ex vi suæ naturæ præcedentem non neget, sed illa à particula negationis iam exclusa, sequentem continuò confirmat, vt cum dicis ما قام زيد لكن عمرو Non surrexit Zæidus, sed Amrus; scilicet, surrexit: & ما جاءني زيد لكن عمرو حاضر Non venit ad me Zæidus, sed Amrus adest.

Dicta est autem لكن particula الاستدراك retentionis, quia mentem à falsa retinet suspicione, ne scilicet in contrariam veritati opinionem, quæ ex antecedentibus verbis prouenit, incidat: nam cum audis جاءني زيد Venit ad me Zæidus, statim mens in eam delabitur opinionem, quòd etiam Amrus, qui cum eo erat, venerit: at illico retinetur cum dicitur لكن عمرو لم يجي Sed Amrus non venit.

His igitur particulis connexionis, si quid cum rafaato coniunxeris, illud rafaatum erit: si cum nasbato, nasbatum: si cum chafdhato, chafdhatum: quarum exempla patent in litera. Et si cum gezmato, gezmatum erit: Hoc autem in verbo Modhareo accidit, vt

زَيْدٌ لَمْ يَقُمْ وَيَخْرُجْ Zæidus non surrexit, & (non) exiuit: illa enim particula و copulatiuâ, in eodem casu sequens ponit verbum cum primo. Sicq. de singulis intelligas particulis: nam quemadmodum ex nominibus, per eas facta est connexio, ita & ex verbis fieri potest, vt

يَقُومُ فَيَقْعُدُ زَيْدٌ Surgit, & sedet Zæidus: &

لَنْ يَخْرُجَ ثُمَّ يَقْعُدَ زَيْدٌ Nequaquam egreditur, tum sedet Zæidus, &c.

Attendens finaliter, quòd ex amplitudine harum particularum, tam nominis cum nomine, & pronominis cum pronomine: quàm nominis cum pronomine, & è conuerso, pronominis cum nomine connexio fieri conceditur. Etiam generalis nominis cum generali, & specialis cum speciali, & specialis cum generali, & è contra: immo ex singulari, duali, & plurali, ex masculino & fœminino, ad inuicem quoque in eisdem casibus concordando, per eas connexio fieri potest. Hæc de particulis connexionis dicta sufficiant.

Caput

۞ بَابُ ٱلتَّوْكِيدِ ۞

CAPVT CORROBORATIONIS

ٱلْعَرَبِيّ Arabicus Textus. ٱلْمَتْن

أَلتَّوْكِيدُ تَابِعٌ لِلْمُؤَكَّدِ فِي رَفْعِهِ وَنَصْبِهِ وَخَفْضِهِ وَتَعْرِيفِهِ ۞ وَيَكُونُ بِأَلْفَاظٍ مَعْلُومَةٍ وَهِيَ ٱلنَّفْسُ وَٱلْعَيْنُ وَكُلّ وَأَجْمَع وَتَوَابِعُ أَجْمَعَ وَهِيَ أَكْتَع وَأَبْتَع وَأَبْصَع تَقُولُ قَامَ زَيْدٌ نَفْسُهُ وَرَأَيْتُ ٱلْقَوْمَ كُلَّهُمْ وَمَرَرْتُ بِٱلْقَوْمِ أَجْمَعِينَ ۞

ٱلْإِفْرِنْجِيَّة Latina interpretatio. ٱلتَّرْجَمَة

Corroboratio ſequitur corroboratum in Ra-

faa

faa eius, & Nasba eius, & Chafdha eius, & ſpecialitate eius. Et fit vocibus notis, quæ ſunt: Ipſummet, & Idemmet, & Omne, & Vniuerſum, & ſequentia vniuerſum, quæ ſunt اكتع, & ابتع & ابصع Vniuerſum. Dices, Surrexit Zæidus ipſemet: & Vidi cætum omnem: & Abij prope cætum vniuerſum.

الدوماوي Thomea Expoſitio. الشرح

Haec dictio التوكيد poteſt etiam ſcribi cum ا ſic التاكيد & ſenſus eius eſt المؤكد corroborans, ideſt dictio corroboratiua, & confirmatiua alterius dictionis præcedentis. Et communiter bipartitur in corroborans لفظي prolatile, & معنوي ſenſiſiuum.

Primi nullam facit mentionem Author in textu, quod ſic tamen ab alijs deſcribitur,

هو تكرر اللفظ في الأسماء والأفعال والحروف
Eſt iteratio vocis in nominibus, & verbis, & particulis.

Exemplum primi, ſcilicet in nominibus, vt

جاء المعلم المعلم Venit præceptor præceptor.

Ita

Ita رَأَيْتُ ٱلْمُعَلِّمَ ٱلْمُعَلِّمَ Vidi magiſtrum magiſtrum.

& مَرَرْتُ بِٱلْمُعَلِّمِ بِٱلْمُعَلِّمِ Appropinquaui præceptori præceptori.

Exemplum ſecundi, vt جَاءَ ٱلْمُعَلِّمُ جَاءَ Venit magiſter venit: ita رَأَيْتُ ٱلْمُعَلِّمَ رَأَيْتُ Vidi magiſtrum vidi: & مَرَرْتُ بِٱلْمُعَلِّمِ مَرَرْتُ Abij prope præceptorem abij.

Exemplum tertij, vt لَا لَا أَعْمَلُ Non, non faciam:

& نَعَمْ نَعَمْ أَكْمَلُ Vtique, vtique perficiam: &

إِنَّ إِنَّ ٱلْمُعَلِّمَ قَائِمٌ Certè, certè magiſter ſtat.

Secundum verò, nempe corroborans ſenſifluum, eſt illud quod in textu deſcribitur, ac per certas voces ibi expreſſas conſtituitur. Hocque duplex etiam inuenitur, nempe Reſtrictiuum, & Collectiuum.

Primum per has duas primas formatur voces, ſcilicet, عَيْن & نَفْس

Secundum per reliquas.

Exemplpm primi, vt جَاءَ ٱلْأَمِيرُ نَفْسُهُ Venit princeps ipſemet: niſi enim illa vox نَفْس reſtringeret aduentum

uentum principis ad propriam ipſius perſonam, poterat facile de aliquo alio ipſum repreſentante, intelligi vtpote de literis, de Miſſo, de Exercitu, vel de eius Cohorte, &c.

Dubium ergo ſublatum eſt, & veritas corroborata manet per illam, vel ſimilem dictionem.

Sed obſeruandum, quòd vltra concordantias in textu aſſignatas trium caſuum & ſpecialitatis, exigit etiam corroborans hoc, vt ſingularium, duaiium, & pluralium ſimiliter fiat concordantia.

Exemplum primi, vt جَاءَ ٱلْأَمِيرُ نَفْسُهُ Venit princeps propria perſona: & جَاءَ زَيْدٌ عَيْنُهُ Venit Zæidus ipſemet: Ita رَأَيْتُ زَيْدًا نَفْسَهُ Vidi ipſummet Zæidum: & مَرَرْتُ بِزَيْدٍ عَيْنِهِ Abij prope ipſummet Zæidum.

Et in ſingulari fæminino, vt جَاءَتْ هِنْدٌ نَفْسُهَا Venit Henda ipſamet: & رَأَيْتُ هِنْدًا عَيْنَهَا Vidi Hendam propriam: & مَرَرْتُ بِهِنْدٍ نَفْسِهَا Appropinquaui ipſimet Hendæ.

In duali vtriuſque generis, vt

جَاءَ ٱلزَّيْدَانِ أَنْفُسُهُمَا Venerunt duo Zæidi ipſimet: &

& رَأَيْتُ الزَّيْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا Vidi duos Zæidos eoſdemmet : & مَرَرْتُ بِالزَّيْدَيْنِ أَنْفُسِهِمَا Appropinquaui ipſiſmet ambobus Zæidis : ita جَاءَتِ الْهِنْدَانِ أَنْفُسُهُمَا Venerunt ambæ Hændæ ipſæmet : & رَأَيْتُ الْهِنْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا Vidi ambas Hendas ipſaſmet : & مَرَرْتُ بِالْهِنْدَيْنِ أَنْفُسِهِمَا Appropinquaui ipſiſmet ambabus Hendis.

In plurali vtriuſque generis, vt جَاءَ الزَّيْدُونَ أَنْفُسُهُمْ Venerunt Zæidi ipſimet : & رَأَيْتُ الزَّيْدِينَ أَنْفُسَهُمْ Vidi ipſoſmet Zæidos : & مَرَرْتُ بِالزَّيْدِينَ أَنْفُسِهِمْ Appropinquaui ipſiſmet Zæidis. Ita جَاءَتِ الْهِنْدَاتُ أَنْفُسُهُنَّ Venerunt Hendæ ipſæmet : & رَأَيْتُ الْهِنْدَاتِ أَنْفُسَهُنَّ Vidi ipſaſmet Hendas : & مَرَرْتُ بِالْهِنْدَاتِ أَنْفُسِهِنَّ Appropinquaquaui ipſiſmet Hendis, &c.

Poſſunt quoque ambæ voces ad maiorem expreſſionem in

in vna simul coaptari sententia, vt جاء زيد نفسه عينه Venit Zæidus ipsemet personaliter: & رأيت زيدا نفسه عينه Vidi Zæidum ipsissimum: & مررت بزيد نفسه عينه Appropinquaui ipsimet Zæido, &c.

Secundum verò, nempe Collectiuum, vt dictum est, per reliquas in litera assignatas corroborationis dictiones constituitur.

Exemplum, vt جاء القوم كلهم Venit populus omnis: vbi nisi illa collectiua dictio كل totum populum comprehenderet, fortasse mens dubitare posset, & intelligere per hæc verba جاء القوم quosdam de populo tantum venisse, non omnes: vt ergo ambiguitas omninò de medio tollatur, ac certa veritas comprobetur, corroboratiua & collectiua simul dictio addita est.

Vnde sicut illud primum excludit partes in roborato: non enim valet dicere جاء زيد كله Venit Zæidus omnis, cum nulla pars Zæidi sit, quæ ex se sine toto possit abire.

Ita secundum, partes in roborato omninò exigit, vt vna quandoque possit sub nomine totius actus suos exercere, vt dictum est, & per cætera lucidius claret exempla, vt

vt جَاءَ ٱلْقَوْمُ أَجْمَعُونَ Venit populus vniuersus, & رَأَيْتُ ٱلْقَوْمَ أَجْمَعِينَ Vidi populum vniuersum: & مَرَرْتُ بِٱلْقَوْمِ أَجْمَعِينَ Appropinquaui populo vniuerso.

Ita per tres reliquas, in eodem sensu, huius consocias, ducuntur exempla: vt جَلَسَ ٱلْقَوْمُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ أَكْتَعُونَ أَبْتَعُونَ أَبْصَعُونَ Sedit populus totus, vniuersus, cunctus, omnis. Suo quoque modo alia in cæteris casibus exempla tu ipse formare poteris, quæ nos breuitatis gratia dimittimus.

Inter hæc quoque & duale ipsius كُلّ annumeratur, vt جَاءَنِي ٱلرَّجُلَانِ كِلَاهُمَا Venerunt ad me ambo illi duo viri: & جَاءَتِ ٱلْمَرْأَتَانِ كِلْتَاهُمَا Venerunt ad me duæ mulieres ambæ ipsæ, &c.

Obseruandum tamen, quòd inter has dictiones corroborantes datur ordo, نفس enim in eadem sententia præcedit عين, & كُلّ ipsam اجمع & hæc cæteras eius assectas: quæ quidem licèt à diuersis procedant radicibus, eundem

eundem tamen ſenſum cum أجمع reddunt, ac illi additæ corroborationem ipſam augent: nam اكتع deſumitur à تكاتع الجلد ſcilicet, retrahere pellem, vel congregare: & ابتع ab البتع quod eſt longitudo, vel extenſio colli: & ابصع ab ipſo البصيع quod congregatio ſudoris dicitur, trahitur.

Contendunt tandem hoc loco Baſſarenſium, & Cuſenſium Gymnaſia: iſti enim aſſerunt de النكرة ſcilicet, Generalitate dari poſſe corroborationem: illi verò negant, & hanc eorum opinionem, multis probant rationibus veram, cum quibus eſt Author, qui propterea poſt التعريف Specialitatem, concordantiam التنكير generalitatis dimiſit.

CAPVT

۞ بَابُ ٱلْبَدَلِ ۞

CAPVT PERMVTATIONIS, seu Substitutionis.

ٱلْعَرَبِيُّ Arabicus Textus. أَلْمَتْنُ

إِذَا أُبْدِلَ ٱسْمٌ مِنِ ٱسْمٍ أَوْ فِعْلٌ مِنْ فِعْلٍ تَبِعَهُ فِي جَمِيعِ إِعْرَابِهِ وَهُوَ عَلَى أَرْبَعَةِ أَقْسَامٍ بَدَلُ ٱلشَّيْءِ مِنَ ٱلشَّيْءِ وَبَدَلُ ٱلْبَعْضِ مِنَ ٱلْكُلِّ وَبَدَلُ ٱلْاِشْتِمَالِ وَبَدَلُ ٱلْغَلَطِ نَحْوَ قَوْلِكَ جَاءَ زَيْدٌ أَخُوكَ وَأَكَلْتُ ٱلرَّغِيفَ ثُلُثَهُ وَنَفَعَنِي زَيْدٌ عِلْمُهُ وَرَأَيْتُ زَيْدًا ٱلْفَرَسَ أَرَدْتَ أَنْ تَقُولَ ٱلْفَرَسَ فَغَلِطْتَ فَأَبْدَلْتَ زَيْدًا مِنْهُ ۞

Eſt cùm ſubſtituitur nomen loco nominis; aut verbum loco verbi, quod ſequitur in omnibus caſibus ſuis. Et eſt quadruplex; Subſtitutio rei loco rei; & ſubſtitutio partis pro toto; & ſubſtitutio incluſionis; & ſubſtitutio erroris. Vt cùm dicis: Venit Zæidus, frater tuus: & Comedi panem, tertiam eius partem: & Profuit mihi Zæidus, ſcitntia eius; & Vidi Zæidum, equum. Volebas enim dicere, Vidi equum, & erraſti; commutaſti igitur Zæidum in eum (ſcilicet equum.)

ٱلتُّوماوِيّ Thomeæ Expoſitio. أَلشَّرْح

Qvartum, & vltimum ex ٱلتَّوَابِع ſcilicet ſequentibus raſaata, eſt ٱلْبَدَل ſubſtitutum, quod ſic deſcribitur,

هُوَ ٱلتَّابِعُ ٱلْمَقْصُودُ بِٱلْحُكْمِ بِلَا وَاسِطَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَتْبُوعِهِ Eſt ſubſequens intentum in ſententia, abſque medio inter ipſum, & inter illud, ad quod ſubſequitur.

Vnde ſubſequens, ſeu ſubſtitutum, ſequitur illud immediatè, pro quo ſubſtituitur in omnibus ſuis caſibus tam in Rafaa & Nasba, quàm in Chaſdha & Gezma.

Ideoque

Ideoque substituitur nomen loco nominis, vt

جاءَ عَمْرٌو أبُوكَ Venit Amrus, pater tuus. Et verbum

loco verbi, vt مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أثَامًا Qui faciet hæc incidet in iniquitatem. Pater enim est nomen subsequens, quod substituitur loco Amri: & incidet est pariter subsequens, intentum à loquente, quod loco, faciet, ponitur, illudque in suo casu sequitur. Hæc autem substitutio seu permutatio, vt ex textu habetur, quadruplex est.

Prima dicitur permutatio rei in rem, vel vt Arabismus inquit, rei à re, idest vt alij dicunt,

بدل الكل من الكل Commutatio totius à toto:

In qua quidem significatum secundi, nempe substituti, omninò idem est, quod primi, vt جاءَنِي زَيْدٌ أخُوكَ Venit ad me Zæidus: frater tuus. Et رَأيْتُ زَيْدًا أخَاكَ Vidi Zæidum: fratrem tuum. Et مَرَرْتُ بِزَيْدٍ أخِيكَ Appropinquaui Zæido: fratri tuo. Vbi illam eandem personam totam, quam significat hoc nomen, Zæidus, significat, & frater tuus, quod sanè gratia supplementi explicationis, pro eo substitutum est.

Secunda est permutatio partis è toto, in qua posterius substitutum, est pars totius prius nominati, vt

أكَلْتُ البِطِّيخَ نِصْفَهُ Comedi peponem: medietatem eius,

 Tertia

Tertia est substitutio comprehensionis, seu continentiæ, in qua nec totum, nec pars subintrat aut nominatur: sed respectus, & complicatio quædam rei in re, ob quam vna pro alia in permutatione sumitur, vt

أَعْجَبَنِي زَيْدٌ حُسْنُهُ Placuit mihi Zæidus: pulchritudo eius. Et أَعْجَبَتْنِي ٱلْجَارِيَةُ لُبْسُهَا Placuit mihi ancilla: vestis eius.

Quarta denique est permutatio erroris mentis, vel lapsus linguæ, vel obliuionis memoriæ tantum, vt

رَأَيْتُ رَجُلًا حِمَارًا Vidi virum, asinum; volebas enim dicere, Vidi asinum, sed errando dixisti, vidi virum: ideoque commutando, eius loco statim constituisti asinum, quem verè vidisti.

Hæc autem familiariter inter loquendum accidere solent, quæ etiam eleganter, inquiunt, per بل corriguntur, vt مَرَرْتُ بِرَجُلٍ بَلْ حِمَارٍ Appropinquaui viro: verum asino, vel inquam asino.

Quamobrem tam primum, quàm eius substitutum secundum, aut sunt ambo معرفتين specialia, aut ambo نكرتين generalia: quorum exempla supra satis patent. Aut sunt ambo مختلفتين distincta, vt

Venit

جاءني رجلٌ غلامٌ هذا زيدٌ Venit ad me vir, seruus, iste, Zædus.

Poteſt quoque fieri permutatio à ſpeciali ad generale, ſed cum epitheti additione, ne quid minus ſit ſecundum à primo, vt مررت بزيدٍ رجلٍ صالحٍ Appropinquaui Zæido viro probo: Aut ambo etiam ſunt ظاهرين Manifeſta, vt جاءني زيدٌ اخوك Venit ad me Zædus: frater tuus. Aut ambo مضمر ſignata, vt الزيدون لقيتهم اياهم Illi Zæidi, inueni eos ipſos.

Aut ambo diſtincta, vt

أخوك ضربته زيدًا وأخوك ضربت زيدًا اياه

Frater tuus verberaui eum, Zæidum. Et frater tuus verberaui Zæidum ipſum: ideſt, Frater tuus eſt Zæidus, quem verberaui, &c. Et non fit permutatio totius de non manifeſto ad manifeſtum, niſi pro abſente, vt ضربته زيدًا Verberaui ipſum Zæidum. Hæc de permutatione: & vniuerſaliter tandem de rafaatis.

✿ بَابُ مَنْصُوبَاتِ ٱلْأَسْمَاءِ ✿

CAPVT NASBATORVM Nominum.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْمَنْصُوبَاتُ خَمْسَةَ عَشَرَ وَهِيَ ٱلْمَفْعُولُ بِهِ وَٱلْمَصْدَرُ وَظَرْفُ ٱلزَّمَانِ وَظَرْفُ ٱلْمَكَانِ وَٱلْحَالُ وَٱلتَّمْيِيزُ وَٱلْمُسْتَثْنَى وَٱسْمُ لَا وَٱلْمُنَادَى وَٱلْمَفْعُولُ مِنْ أَجْلِهِ وَٱلْمَفْعُولُ مَعَهُ وَخَبَرُ كَانَ وَأَخَوَاتُهَا وَٱسْمُ إِنَّ وَأَخَوَاتُهَا وَٱلتَّابِعُ لِلْمَنْصُوبِ وَهُوَ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ ٱلنَّعْتُ وَٱلْعَطْفُ وَٱلتَّوْكِيدُ وَٱلْبَدَلُ ✿

أَلتَّرْجَمَةُ — Latina Interpretatio. — ٱلْأَفْرَنْجِيَّةُ

Nasbantia ſunt quindecim, & ipſa ſuut; Patiens

tiens in quo, & Infinitum, & Spatium temporis, & Circumſtantia loci, & Status, & Diſcretiuum, & Exceptiuum, & nomeu ipſius لا, & Vocatum, & Patiens gratia cuius, & Patiens cum quo, & Nuntium كان & ſororum eius, & Nomen انّ & ſororum eius, & Sequens nasbatum, quod eſt quadruplex, Adiectiuum, & Copulatum, & Confirmatiuum, & Commutatum.

الشَّرْحُ Thomea expoſitio. التُّوماوِي

Singulare huius vocis المنصوبات eſt المنصوب nasbatum, ideſt, accuſandi caſu affectum, quod ſic deſcribitur,

اَلْمَنْصُوبُ هُوَمَا دَخَلَ عَلَيْهِ عَامِلُ النَّصْبِ

Nasbatum eſt illud, cui aduenit regens accuſatiui. Atque in litera dicitur quòd nasbata ſunt quindecim.

Primum eſt Paſſiuum in quo ſcilicet cadit actio, vt ضَرَبْتُ زَيْدًا Verberaui Zaidum.

Secundum eſt Infinitiuum, vt ضَرَبْتُ ضَرْبًا Verberaui verberatione.

Tertium eſt Spatium temporis, vt صُمْتُ يَوْمًا Ieiunaui die.

Quartum eſt Circumſtantia loci, vt

صَلَّيْتُ أَمَامَ ٱلشَّيْخِ Oraui coram presbytero.

Quintum eſt Status, ſeu Modus, vt

جَاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا Venit Zæidus equitando.

Sextum eſt Diſcretiuum, ſeu Diſtinctiuum, vt

طَابَ زَيْدٌ نَفْسًا Bonus fuit Zæidus anima.

Septimum eſt Exceptiuum, vt جَاءَ ٱلْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا Venit populus, præter Zæidum.

Octauum eſt Nomen voculæ negntiuæ لا, vt لَا رَجُلَ فِي ٱلدَّارِ Non eſt vir in domo.

Nonum eſt vocatum, vt يَا رَجُلًا O virum.

Decimum Paſſiuum gratia cuius, vt

قَامَ زَيْدٌ إِجْلَالًا لِعَمْرٍو Surrexit Zæidus gratia honoraudi Amrum.

Et vndecimum eſt Paſſiuum cum quo, ſcilicet fit actio, vt جَاءَ ٱلْأَمِيرُ وَٱلْجَيْشَ Venit Princeps cum exercitu.

Duodecimum eſt Nuncium, ſeu Prædicatum كَانَ, & ſororum eius, vt كَانَ زَيْدٌ عَاقِلًا Fuit Zæidus prudens.

Deci-

Decimum tertium est Nomen, seu subiectum إِنَّ & sororum eius, vt إِنَّ زَيْدًا فَاضِلٌ Vtique Zæidus est virtute præditus.

Decimum quartum est sequens Nasbatum quod quadruplex est, scilicet

Adiectiuum, vt رَأَيْتُ زَيْدًا ٱلْعَاقِلَ Vidi Zæidum sapientem.

Et Copulatum, vt رَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا Vidi Zæidum & Amrum.

Et confirmans, vt رَأَيْتُ زَيْدًا نَفْسَهُ Vidi Zæidum ipsummet.

Et Commutatum, vt رَأَيْتُ زَيْدًا أَخَاكَ Vidi Zæidum: fratrem tuum.

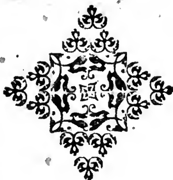
Aduertendum est autem, quod Author hic quindecim promittit Nasbata, & quatuordecim tantum suis nominibus exprimit: vnde decimum quintum omittere videtur. Sed vt opinor, sub duodecimo & decimotertio illud annexum intelligit, cum ظَنَنْتُ & sorores eius, quæ ratione prædicati sub كَانَ, & ratione subiecti sub إِنَّ vtrumque nasbando contineri videntur, potissimum inter nasbata numerari debuerant, quæ etsi non primum cum Passiuo in quo, vt quidam arbitrantur, quartumdecimum tamen locum separatim post duo illa obtinere saltem oportebat, quod quidem tanquam ibi subintellectum, per ea

quæ

quæ ſupra capite de Incæpto de his præmiſerat, ſatis putauit expreſſum.

Dicamus ergo decimum quartum nasbatorum eſſe Incæptum & Nuncium, ſeu Suppoſitum & Appoſitum, vel Subiectum & Prædicatum ظننت & ſorores eius, vt ظَنَنْتُ زَيْدًا قَائِمًا Putaui Zæidum ſtantem. Et ita quintum decimum nasbatorum, debito ordine, ſequens nasbatum, erit.

Ergo quindecim ſunt nasbata, cum ſuis hìc exemplis breuiter explicata: quibus ad vberiorem notitiam per ordinem, in ſequentibus (dempto iam dicto) ſingula ſingulis capita diſtribuit Et primò à Paſſiuo in quo, tanquam ab omnium principe, exordium ſumit.

Caput

✿ بَابُ ٱلْمَفْعُولِ بِهِ ✿

CAPVT PATIENTIS IN QVO.

أَلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْمَفْعُولُ بِهِ هُوَ ٱلاِسْمُ ٱلْمَنْصُوبُ ٱلَّذِى يَقَعُ بِهِ
ٱلْفِعْلُ نَحْوُ ضَرَبْتُ زَيْدًا وَرَكِبْتُ ٱلْفَرَسَ وَهُوَ
قِسْمَانِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ فَٱلظَّاهِرُ مَا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ
وَٱلْمُضْمَرُ قِسْمَانِ مُتَّصِلٌ وَمُنْفَصِلٌ فَٱلْمُتَّصِلُ
آثْنَى عَشَرَ نَحْوُ قَوْلِكَ ضَرَبَنِى وَضَرَبَنَا وَضَرَبَكَ
وَضَرَبَكِ وَضَرَبَكُمَا وَضَرَبَكُمْ وَضَرَبَكُنَّ وَ
ضَرَبَهُ وَضَرَبَهَا وَضَرَبَهُمَا وَضَرَبَهُمْ وَضَرَبَهُنَّ ✿
وَٱلْمُنْفَصِلُ آثْنَى عَشَرَ نَحْوُ قَوْلِكَ إِيَّاىَ وَإِيَّانَا
وَإِيَّاكَ وَإِيَّاكِ وَإِيَّاكُمَا وَإِيَّاكُمْ

و

وَإِيَّاكُنَّ وَإِيَّاهُ وَإِيَّاهَا وَإِيَّاهُمَا وَإِيَّاهُمْ
وَإِيَّاهُنَّ ۞

أَلتَّرْجَمَةُ Latina Interpretatio. الأفرنجية

Patiens in quo, est nomen nasbatum, in quo cadit actio: vt Verberaui Zæidum, & Equitaui equum: estque duplex, & sub pronomine Insinuatum. Manifestum enim, idest, cuius præcessit memoria: Insinuatum autem sub pronomine est duplex, Coniunctum, & Disiunctum. Coniuncta quidem sunt duodecim, vt Verberauit me, & Verberauit nos, & Verberauit te, & Verberauit te fæm. & Verberauit vos ambos vel ambas, & Verberauit vos, & Verberauit vos fæm. & Verberauit eum, & Verberauit eam, & Verberauit vtrumque vel vtramque, & Verberauit illos, & Verberauit illas; At Disiuncta duodecim sunt, vt cùm dicis: Me, & Nos, & Te, & Te fæm. & Vos duos vel duas, & Vos, & Vos fæm. & Illum, & Illam, & Illos duos vel duas, & Illos, & Illas.

أَلشَّرْحُ Thomea expositio. ألتوماوي

Ex descriptione Patientis in quo, iam habita in textu, peroptimè dignoscitur, quod illa ex

ad

به, ad articulum ال ipsius المفعول refertur, adeo quòd illud verè dicatur Patiens, in quo cadit actio: siue cadat حسيًّا sensibiliter, & realiter, vt ضَرَبتُ ٱلغُلَامَ Verberaui seruum: siue معنويًّا intelligibiliter, & significatiuè, vt فَهِمتُ ٱلمَسئَلَةَ Percepi petitionem vel quæsitum. Vnde exempla supra allata in litera, de primo dantur, nimirum Verberaui Zæidum, & Equitaui equum, Zæidum enim est nomen nasbatum, in quo quidem cecidit actio verberationis, & equum equitationis: propterea ambo tanquam patientia in accusatiuo posita sunt.

Indifferenter autem ipsum Patiens in quo, inquit, est duplex, Manifestum, & Insinuatum sub pronomine.

Primum, idest,

ٱلظَّاهِرُ هُوَ مَا دَلَّ بِلَفظِهِ وَحُرُوفِهِ عَلَى مَعنَاهُ

Manifestum est illud, quod indicat per vocem suam, & literas suas, significatum suum: vt ضَرَبتُ عَمرًا Verberaui Amrum, & أَعطَيتُ عَمرًا دِرهَمًا Dedi Amro denarium, vel pecuniam. Et similiter ضَرَبتُ ٱلزَّيدِينَ Verberaui Zæidos, & ضَرَبتُ ٱلرِّجَالَ Verberaui viros,

&

& ضَرَبْتُ هِنْدًا Verberaui Hendam, &

ضَرَبْتُ ٱلْهِنْدَيْنِ Verberaui duas Hendas, &

ضَرَبْتُ ٱلْهِنْدَاتِ Verberaui Hendas, &

ضَرَبْتُ ٱلْهُنُودَ Verberaui Hendas, & ضَرَبْتُ ٱلْقَوْمَ Verberaui populum, & ضَرَبْتُ ٱلنِّسَاءَ Verberaui mulieres, &c.

In quibus exemplis Patiens in quo, tam per literas, quàm per vocem sibi impositam, est Manifestum.

Quod quidem aliquando جوازًا permissiuè actionem, ipsum regentem, præcedit, vt ٱللهَ أَعْبُدُ Denm colo, & وَجْهَ ٱلْحَبِيبِ أَتَمَنَّى Faciem dilecti exopto.

Et aliquando وجوبًا necessariò, vt interrogatiuè مَنْ رَأَيْتَ Quem vidisti? & conditionaliter مَنْ تُكْرِمْ يُكْرِمْكَ Quem honoraueris, honorabit te.

Et ali-

Et aliquando subtrahitur ipsa actio, ob præcedentem interrogationem, vt si quis sciscitarit, quem percuties? dixerisque statim زَيْدًا Zæidum, subintelligitur, percutiam.

Insinuatum autem sub pronomine adhuc duplex assignatur متصل Coniunctum seu Affixum, & منفصل Disiunctum seu separatum.

Primũ quidẽ هُوَ ٱلَّذِى لَا يُبْتَدَىٰ بِهِ وَلَا يَقَعُ بَعْدَ إِلَّا est illud, per quod non inchoatur, neque accidit post nisi.

Secundum verò per oppositum هُوَ ٱلَّذِى يُبْتَدَىٰ بِهِ وَيَقَعُ بَعْدَ إِلَّا Est illud, quo inchoatur (oratio) & accidit post nisi. Et tam coniuncta, quàm Disiuncta, inquit, sunt duodecim: quorum exempla ad maiorem euidentiam, è litera sunt hìc explicanda.

Primò igitur fit Passiuum in quo, Insinuatum, Coniunctum, seu affixum in primis personis per ى, vel ا, vt ضَرَبَنِى زَيْدٌ Verberauit me Zæidus: vbi ى ipsius نِى dicitur Patiens in quo, insinuatum, quia non nomen manifestum, sed pronomen primæ personæ singularis, quod eandem insinuat, solummodo verbo affixum habet. ن verò illi iuncta, dicitur nun الوقايه sustentationis, quia ipsam ى ex natura infirmam, ne ob similium concursum cadat, sustentat, atque conseruat. Nec nasbatur ى, quia indeclina-

clinabilis est, tamen inquiunt, مَحَلُّهُ النَّصْبُ locus eius est nasbæ, ideſt ibi est locus nasbæ, ni manere prohiberetur. Idem de cæteris similibus intellige in sequentibus.

Secundò, vt ضَرَبَنَا زَيْدٌ Verberauit nos Zæidus: نَا similiter Patiens in quo insinuatum, vel indicium patientis in quo, scilicet primæ personæ pluralis, vel magnificentiæ gratia etiam loquentis, scilicet singularis dicitur. Cuius fatha non nasbæ signum, seu declinationis, sed suæ بِنَاء editionis, seu indeclinabilis formæ indicium.

Tertiò secundarum personarum, & præfati patientis nota, est sola ك verbo affixa, cetera verò e', vt distinctiua generis & numeri, scias esse apposita, vt ضَرَبَكَ زَيْدٌ Verberauit te Zæidus: ك igitur hìc fathata, secundam personam singul. mascul. indicat, cuius fatha, non declinationis, sed tantum sui inuariabilis status est signum.

Quartò, vt ضَرَبَكِ زَيْدٌ Verberauit te fæm. Zæidus. vbi ك Kesrata secundam personam singul. fæmin. patientem insinuat.

Quintò, vt ضَرَبَكُمَا زَيْدٌ Verberauit vos duos, vel duas Zæidus: vbi ك idem, & م cum ا duale commune indicat.

Sextò, vt ضَرَبَكُمْ زَيْدٌ Verberauit vos Zæidus, ك eiusdem, م secundæ personæ plural.masc.est nota.

Septimò

Septimo, vt ضربكن زيد Verberauit vos fæmin. Zæidus: كن idem, & ن duplicata secundam personam plural.fæm. significat.

Octauo ه sola præfati patientis in tertijs personis signum adhibetur, cetera autem ei adiuncta, generis & numeri sunt indicia, vt ضربه زيد Verberauit eum Zæidus, vbi ه loco nasbæ, & vt tertiæ personæ singul.masc. signum adhibetur.

Nono, vt ضربها زيد Verberauit eam Zæidus.

ه fathata pro بناء & ا pro fæm. indicio.

Decimo, vt ضربهما زيد Verberauit illos duos, vel illas duas Zæidus: ه enim patiens sæpè dictum: ن verò & ا aleph duale vtrique generi commune, ostendit.

Vndecimo, vt ضربهم زيد Verberauit eos Zæidus ه eiusdem, & م tertiæ personæ plur.masc. nota.

Duodecimo, vt ضربهن زيد Verberauit eas Zæidus: ه idem omnino, & ن roborata tertiam personam plural. fæmin. designat.

Vnde expletis iam duodecim Passiui coniuncti seu affixi, exempl s: eodem quippe ordine, alia duodecim Passiui in quo disiuncti, seu à verbo separati, proponit.

Diſiunctorum igitur primum eſt اياى vt

اياىَ أكرمتَ Me honoraſti, aut

ما أكرمتَ الّا اياىَ Non honoraſti, niſi me. Vbi

ايا ſemper paſſiuum in quo deſignat, & ى nota eſt communis primæ perſonæ ſingular. & conſequenter نا eiuſdem ſed plural. & ك ſecundæ, & ه tertiæ, vt ſupra dictum eſt.

Secundum, vt ايّانا أكرمتَ nos honoraſti, aut

ما أكرمتَ الّا ايّانا non honoraſti niſi nos.

Tertium vt ايّاكَ أكرمتُ te honoraui, vel

ما أكرمتُ الّا ايّاكَ non honoraui niſi te.

Quartum vt ايّاكِ أكرمتُ te fem. honoraui,

vel ما أكرمتُ الّا ايّاكِ non honoraui niſi te fem.

Quintum, vt ايّاكما أكرمتُ vos duos, vel

duas honoraui, aut ما أكرمتُ الّا ايّاكما non honoraui niſi vos duos, vel duas.

Sextum

Sextum, vt إِيَّاكُمْ أَكْرَمْتُ vos honoraui, vel مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاكُمْ Non honoraui nisi vos.

Septimum vt إِيَّاكُنَّ أَكْرَمْتُ Vos fæm. honoraui, vel مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاكُنَّ Non honoraui nisi vos.

Octauum, vt إِيَّاهُ أَكْرَمْتُ Illum honoraui, vel مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُ Non honoraui, nisi illum.

Nonum, vt إِيَّاهَا أَكْرَمْتُ Illam honoraui, vel مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهَا Non honoraui, nisi illam,

Decimum, vt إِيَّاهُمَا أَكْرَمْتُ Illos duos, vel illas duas honoraui, aut مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُمَا Nõ honoraui, nisi illos duos, vel illas duas.

Vndecimum, vt إِيَّاهُمْ أَكْرَمْتُ Illos honoraui, vel مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُمْ Non honoraui, nisi illos.

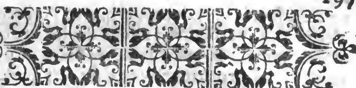
Duodecimum, vt إِيَّاهُنَّ أَكْرَمْتُ Illas honoraui,

vel أَكْرَمْتُ الَّا إِيَّاهُنَّ Non honoraui, nisi illas.

Est ergo doctrina Bassarensium, quòd hæc vox إيا sola sit Passiuum disiunctum, siue passiui signum; cetera verò, quæ ei annectuutur, veluti notæ primæ, secundæ, & tertiæ personæ: singularis, dualis, & plural is numeri: & masculini, & fæminini generis distinctiuæ apponantur.

Cufenses verò totum aggregatum simul, Passiui in quo, esse autumant.

۞ بَابُ ٱلْمَصْدَرِ ۞

CAPVT INFINITIVI.

اَلْمَتْنُ   Arabicus Textus.   اَلْعَرَبِيُّ

أَلْمَصْدَرُ هُوَ ٱلْإِسْمُ ٱلْمَنْصُوبُ ٱلَّذِى يَجِيءُ ثَالِثًا فِى تَعْرِيفِ ٱلْفِعْلِ نَحْوُ ضَرَبَ يَضْرِبُ ضَرْبًا وَهُوَ قِسْمَانِ لَفْظِيٌّ وَمَعْنَوِيٌّ فَإِنْ وَافَقَ لَفْظُهُ لَفْظَ فِعْلِهِ فَهُوَ لَفْظِيٌّ نَحْوُ قَتَلْتُهُ قَتْلًا وَإِنْ وَافَقَ مَعْنَى فِعْلِهِ دُونَ لَفْظِهِ فَهُوَ مَعْنَوِيٌّ نَحْوُ جَلَسْتُ قُعُودًا وَقُمْتُ وُقُوفًا ۞

اَلتَّرْجَمَةُ   Latina Interpretatio.   اَلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Infinitiuum eſt nomen nasbatum, quod adue-

nit tertium, in inflexione Verbi: vt Verberauit, Verberabit, Verberare; estque duplex Prolatile, & Sensifluum. Si enim concordauerit prolatio eius (cum) prolatione Verbi sui, est quidem Prolatile, vt Occidi eum occisione, Si verò conuenerit sensus Verbi sui, seclusa prolatione eius, est vtique sensifluum, vt Sedi accubatione, & Steti permanentia.

الشرح — Thomea expositio. — التوماوي

INfinitiuus seu Originatiuum, quod & مفعول مطلق Patiens vel Actum absolutum vocant, variè à Grammaticis describitur. Ebnulhageb Author Caphiæ inquit,

المصدر اسم الحدث الجاري على الفعل

Infinitiuus est nomen actionis decurrentis iuxta Verbum. Idem Ebnu Màleki هو اسم الحدث الجاري على اللفظ iuxta prolationem. Elhariri verò هو اسم المعنى الصادر عن الفاعل est nomen significati procedentis ab agente. Alij autem sic,

هو اسم ما فعله فاعل فعل مذكور بمعناه

Est nomen, quod egit agens actionis præmemoratæ in significato ipsius.

Hæ descriptiones idem per diuersa ostendunt: nempe quòd

quòd infinitiuus est nomen puri effectus, ab agente procedentis in passum significatum; in eadem sui significatione, vt ضَرَبَ ضَرْبًا Verberauit verberatione, & قَتَلَ قَتْلًا Occidit occisione, & مَاتَ مَوْتًا Mortuus est morte: vbi sequens nomen non est nisi purus præcedentis verbi actus, ad meram ipsius confirmationem expressus: ab eo quoque, vt dignoscatur leui mediæ radicalis forma, breuique temporis mora, discrepans; vt ضَرْبًا & ضَرَبَ.

Vnde hæc minus docta Authoris descriptio in textu posita; expositione non indiget, scilicet, Infinitiuum esse nomen nasbatum, non verbum neque particulam, quòd uenit tertium in inflexione verbi, vt si quis tibi dixerit صَرِّفْ idest, inflecte hoc verbum ضَرَبَ statim dices ضَرَبَ. Secundò يَضْرِبُ, & tertiò ضَرْبًا quod est infinitiuum. Nam sicut Latini post præsens, præteritum, supinum, quarto loco infinitiuum ponunt, dicendo, Verbero, as, verberaui, verberatum, verberare. Ita Arabes post præteritum & futurum, infinitiuum tertio loco subijciunt, dicendo ضَرَبَ يَضْرِبُ ضَرْبًا Verberauit, verberat vel verberabit, verberare vel verberatio. Hic autem infinitiuus, inquiunt Expositores, tribus deseruit.

Primò confirmationi præcedentis agentis, seu regentis sui, vt ضَرَبْتُ ضَرْبًا Verberaui verberando, vel verberatione.

Secundò, ſpecificationi actionis, vt ضَرَبْتُهُ ضَرْبًا شَدِيدًا Verberaui eum verberatione vehementi.

Tertiò enumerationi actionis, vt ضَرَبْتُهُ ضَرْبَةً Verberaui eum verberatione vna, vel ضَرَبْتُهُ ضَرْبَتَيْنِ أَوْ ضَرَبَاتٍ Verberaui eum duabus verberationibus, aut pluribus,

Quod quidem infinitiuum, vt habetur ex textu, duplex eſt, ſcilicet Prolatile, & ſenſifluum: ſi enim vocalis illa verbi prolatio, cum infinitiuo quoque concordauerit, dicitur Prolatile, quia eandem cum ſuo præcedenti verbo prolationem habet, vt فَرِحَ فَرْحًا Lætatus eſt lætitia, & ضَرَبَ ضَرْبًا Verberauit verberatione.

Infinitiuum namque hoc, literas vocales eaſdem, eandem ſignificationem, eandemque prolationem ſui verbi habet: tantummodo enim forma mediæ radicalis literæ variatur, cum in verbi præterito ſit fathata, & in infinitiuo gezmata.

Si verò vocalis, & literalis verbi compactio, nequaquam cum infinitiuo conuenerit, ſed tantum eius ſignificatio, dicitur ſenſifluum, quia eundem ſolummodo facit ſenſum cum ſuo præcedenti verbo, vt جَلَسْتُ قُعُودًا Sedi acubatione, & قُمْتُ وُقُوفًا Steti perſiſtentia (&

(& est ac si diceret, جَلَسْتُ جُلُوسًا Sedi sessione ;
& قُمْتُ قِيَامًا Steti stando) in eodem sensu prioris, licet non in eadem prolationis forma.

۞ بَابُ ظَرْفِ ٱلزَّمَانِ وَظَرْفِ ٱلْمَكَانِ ۞

CAPVT CIRCVMSTANTIAE Temporis, & circumstantiæ loci.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

ظَرْفُ ٱلزَّمَانِ هُوَ ٱسْمُ ٱلزَّمَانِ ٱلْمَنْصُوبُ بِتَقْدِيرِ فِي
نَحْوُ ٱلْيَوْمَ وَٱللَّيْلَةَ وَغُدْوَةً وَبُكْرَةً وَسَحَرًا وَغَدًا وَعَتَمَةً
وَصَبَاحًا وَمَسَاءً وَأَبَدًا وَأَمَدًا وَحِينًا وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ
وَظَرْفُ ٱلْمَكَانِ هُوَ ٱسْمُ ٱلْمَكَانِ ٱلْمَنْصُوبُ بِتَقْدِيرِ
فِي نَحْوُ أَمَامَ وَخَلْفَ وَقُدَّامَ وَوَرَاءَ وَفَوْقَ وَتَحْتَ وَعِنْدَ
وَمَعَ وَإِزَاءَ وَتِلْقَاءَ وَحِذَاءَ وَهُنَا وَثَمَّ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ

Latina

Circumſtantia temporis, eſt nomen temporis nasbatum cum valore في in, vt Hoc die; & Hac nocte, & diluculo, & Primo mane, & Prima luce, & Cras, & Noctu, & Mane, & Veſperi; & Perpetuò, & ſemper, & In tempore, & ſimilia his. Circumſtantia verò loci eſt nomen loci accuſandi caſu affectum cum valore في In, vt Coram, & Poſt, & Ante, & Retrò, & Supra, & Sub, & Apud, & Cum, & Contra, & Aduerſus, & Iuxta, & Hìc, & Ibi, & ſimilia his.

التوماوى Thomea Expoſitio. الشرح

PRæmiſſa tituli huius verba, pro paſſiuo in quo fit actio, hic accipiuntur, quaſi diceret, Caput temporalium, & localium vocum, quibus tanquam menſuris, ac continentibus vaſis, temporum interualla, locorumque ſpatia, (in quibus operationes fiunt) ſignantur, ac circumſcribuntur: ideoque ظرف cuius plural. eſt ظروف Vas circumſtans, ſiue continens dicitur.

Primum igitur, ſcilicet circumſtantiam temporis, ita deſcribit Ebnulhàgeb, dicens

ظرف الزمان هو ما فعل فيه فعل مذكور

Circum-

Circumſtantia temporis eſt illa, in qua facta eſt actio præmemorata: videlicet eſt nomen temporis nasbatum, ſcilicet, accuſandi caſu affectum, habens in virtute particulam فِي quæ continentiam indicat, vt نِمْتُ اللَّيْلَةَ Dormiui hac nocte, ideſt نِمْتُ فِي اللَّيْلَةِ Dormiui in hac nocte: hoc eſt, Hæc ipſa mea dormiendi actio fuit in hoc temporis ſpatio, quod ab occaſu ad ortum protenditur.

Quod quidem aut eſt مُبْهَمًا Indeterminatum, aut مُخْتَصًّا Appropriatum, ſeu مَحْدُودًا Determinatum.

Primum, nempe indeterminatum deſcribitur ab authore سرح المصباح hoc modo,

هُوَ الَّذِي لَا حَدَّ لَهُ يَحْصُرُهُ مَعْرِفَةً كَانَ أَوْ نَكِرَةً

Eſt illud, quod non habet terminum arctantem ipſum, ſiue ſpeciale fuerit (nomen) ſiue generale: ſpeciale enim, vt اَلْحِينَ Tale tempus, vel quando, & اَلزَّمَانَ Tempus tale: Generale autem, vt حِين Quando, زَمَان tempus genericè.

Determinatum verò, inquit, eſt

مَا يَصْلُحُ جَوَابًا لِمَتَى Illud quod admittit reſponſionem ad (interrogationem factam per) quando, vt اَلْيَوْمَ dies,

Dies, & اَللَّيْلَة Nox, & اَلشَّهْر Mensis, &c. Dices enim مَتَى جَاءَ زَيْدٌ Quando venit Zæidus? Respondebit interrogatus اَلْيَوْم Hodie, &c.

Circumstantiæ autem vtriusque textus, quæ ponuntur in textu, numerantur duodecim: Quarum prima est اَلْيَوْم Dies, cuius quidem spatium ab ortu Solis, vsque ad occasum extenditur: vsurpaturque cum articulo ال & absque eo cum tanuin, ac مضافا relatiuè:

Primo modo, vt قَرَأْتُ اَلْيَوْم Legi hodie, hac die.

Secundo, vt صُمْتُ يَوْمًا Ieiunaui die quadam.

Tertio, vt صَلَّيْتُ يَوْمَ الأَحَدِ Oraui die prima, scilicet, Dominica die.

Secunda circumstantia est اَللَّيْلَة Nox, cuius duratio ab occasu, ad ortum vsque solis fit, parique modo vt prima vsurpatur, vt كَتَبْتُ اَللَّيْلَة Scripsi hac nocte, سَهِرْتُ لَيْلَةً Vigilaui noctu, اِعْتَكَفْتُ لَيْلَةَ اَلْجُمُعَة Orationi vaçaui, nocte veneris.

Tertia غُدْوَة Diluculò, illud nimirum temporis interuallum, quod ab aurora, vsque ad ortum solis trahitur, Vsurpatur enim & cum tanuin, vt أَجِيئُكَ غُدْوَةً Veniam ad

ad te diluculò, & sine tanuin, cum specificatione, vt ازورك غدوة يوم الاثنين Visitabo te summo mane diei lunæ.

Quarta بكرة Primo mane, quod est principium diei, sic à prima manatione lucis dictum, vt بكر Primogenitus à primo generationis actu ad hanc vsque lucem editus, sic appellatur, ita hæc quasi primogenita hora diei à Solis ortu, & luminis emanatione, dicitur mane. Parique modò vt Diluculò vsurpatur, scilicet cum tanuin, & sine, vt قام الرب بكرة Surrexit Dominus manè, & جاءت مريم بكرة السبت Venit Maria, manè sabbati.

Quinta سحرا Manè, prima luce, quod est vltimum noctis ante Solis ortum, ipsaque ad modum duorum priorum similiter vsurpatur, vt جيتك يوم الخميس سحرا Veni ad te die Iouis manè ante Solis ortum, vel أجيك سحرا من الاسحار Veniam ad te mane quodam: & أعينك سحر يوم الثلاثة Adiuuabo te manè diei tertij, idest Martis.

Sexta غدا Cras, Crastina die, nomen inquam sequentis diei, cum tanuin etiam vsurpatur, vt أكلمك غدا Alloquar te cras.

Septima

Septima عَتَمَةً Noctu, prima nimirum tertia pars noctis, hoc est spatium illud temporis, quod à prima noctis hora, vsque ad quartam distenditur, scilicet prima vigilia noctis: quod & cum tanuin, & sine eo, vsurpatur, vt وَصَلْتُ عَتَمَةً Perueni noctu, idest prima vigilia noctis. & نَزَلْتُ عَتَمَةَ لَيْلَةِ ٱلْأَرْبَعَ Descendi prima vigilia noctis Mercurij.

Octaua صُبَاحًا Mane, prima pars diei, Matutinum, cum tanuin quoque, & absque eo, vt priora, vt قُومْ صُبَاحًا وَٱنْتَظِرْنِي Surge mane, & expecta me. & قَدِّسْ صُبَاحَ يَوْمِ ٱلْمِيلَادِ Sacrum perage mane Natiuitatis.

Nona مَسَآءً Vesperi, Serò, vltima pars diei: spatium, inquam, quod ab hora post meridiem, vsque ad extremum diei protenditur, quod sicut iam dicta vsurpatur, vt طَلَعْتُ مَسَآءً Vespère exiui, & مَشَيْتُ مَسَآءَ يَوْمِ ٱلْعِيدِ Perambulaui vespere diei festi.

Decima أَبَدًا Perpetuò, In sæculum, Semper: futuri, inquam, temporis interminata mensura: & multoties cum negatione præcedenti, pro nunquam, accipitur: & pariformiter vt præfata vsurpatur, vt ٱلشُّكْرُ لِلّٰهِ أَبَدًا Laus

Deo

Deo ſemper, لَا أَكْذِبُ أَبَدًا Non mentiar vnquam, vel Nunquam mendacium faciam. لَاأَخْطِى أَبَدَ ٱلْآبِدِينَ Non peccabo in ſæcula, ſæculorum.

Vndecima أَمَدًا In ſæculum, & cum negatione, Nunquam, ſignificat: quod & futuri temporis longa, aut interminata videtur menſura, ac veluti cætera vſurpatur, vt لَاأُكَلِّمُ زَيْدًا أَمَدًا Nunquam alloquar Zæidum: & أُحِبُّكَ أَمَدَ ٱلدَّهْرِ Diligam te tempore ſæcli.

Duodecima حِينًا Quando, Aliquando, Tempore aliquo: & vſurpatur dictorum more, vt حِينًا أَكْتُبُ اقْرَأْ Quando ſcribo, lege: & حِينًا أَكْتُبُ وَحِينًا أَقْرَأُ Quandoq, ſcribo, quandoque lego, vel Aliquo tempore ſcribo, & aliquo lego: قُمْتُ حِينَ جَاءَ ٱلْمُعَلِّمُ Surrexi quando venit Magiſter.

Hæ ſunt duodecim circumſtantiæ temporis ab Authore in texru expreſſæ: Quando poſtea inquit, & ſimilia his: cætera huius generis, prudenti lectori, hic ſuperaddenda relinquit, vt وَقْتًا Momentum, & سَاعَةً Horam,

&

& جُمْعَةً Hebdomadam, & شَهْرًا Mensem, & حَوْلًا vel سَنَةً Annum: & etiam ٱلْفُصُولُ ٱلْأَرْبَعَةُ Quatuor tempora anni, vt ٱلرَّبِيعُ Ver, & ٱلصَّيْفُ Aestatem, ٱلْخَرِيفُ Autumnum, & ٱلشِّتَاءُ Hyememem, &c.

Quæ quidem circumstantiæ temporis determinatæ dicuntur, quia earum quælibet suum certum ac determinatum temporis spatium indicat, ita vt valeat quid, alicui sciscitanti hoc modo كَمْ صُمْتَ Quantum ieiunasti? vel مَتَى صُمْتَ Quando ieiunasti? Congruè sic respondere صُمْتُ ٱلْخَرِيفَ أَوِ ٱلشِّتَاءَ Ieiunaui autumnum, aut hiemem, ideſt, In autumno, aut in hieme, quæ sunt temporis spatia, præscriptos habentia limites: Quibus sane interrogationibus, nequaquam congruè satisfacimus per حِينًا & زَمَانًا cum ipsa, certa quidem careant durationis mensura, quæ signatæ interrogationi respondere debet.

Ideo omnes præter has duas, sibique similes alias, circumstantiæ determinatæ, quoad mensuram temporis dici possunt: licèt indeterminatæ quandoque veniant, quo ad ipsum tempus, vt صُمْتُ يَوْمًا Ieiunaui die, ideſt,

vna,

vna, & صليت ليلة Oraui nocte, ideſt vna, ſiue hæc ſiue illa fuerit, modus hic loquendi non determinat, ſicut صمت اليوم Ieiunaui hodie, hac die, &c. Quæ vtroque modo ſunt determinatæ.

Circumſtantiæ verò per ſe determinatæ ſunt, vt الضحى ſignatum illud temporis ſpatium, circa ſolis ortum, & الضحوة idem poſt ſolis ortum, & الضحاء idem ad eleuationem diei, hora tarda.

Ex his claret, quomodo contradictio, quæ verſari videtur inter Expoſitores Agrumiæ, qui circumſtantias temporis in textu aſſignatas cum indeterminatis ponunt: & alios Grammaticos, qui præter duas iam dictas, reliquas omnes cum determinatis collocant, tollenda ſit.

Circumſtantia autem loci, eſt nomen loci nasbatum, ideſt, in accuſatiuo poſitum cum valore particulæ في Quod quidem duplex eſt, indeterminatum & determinatum.

Primum enim ſic deſcribitur

ما له اسم بالنسبة الى امر غير داخل ذلك الامر فيه

Eſt quod habet nomen cum reſpectu ad rem non incluſam in eo, vt جلست قدامك او خلفك Sedi ante te, aut poſt te, &c. Poſitio enim requirit, ſed non includit

 in ſe-

in se corpus, tamquam locus determinatus.

Determinatum verò est

مَا لَهُ ٱسْمٌ بِٱلْأَضَافَةِ إِلَى أَمْرٍ دَاخِلٍ فِي مُسَمَّاهُ

Quod habet nomen cum respectu ad rem ingredientem nominatum suum, vt ٱلْبَيْتُ فِي ٱلدَّارِ Domus est in clausura, & ٱلسَّقْفُ فِي ٱلْبَيْتِ Suffictum est in domo, & ٱلْجَالِسُ فِي ٱلْمَجْلِسِ Sedens est in sessorio, &c.

Indeterminatum enim tantum, nasbatum localem recipit, cuius tredecim in textu assignantur species.

Quarum prima est أَمَامَ vt قُمْتُ أَمَامَ ٱلْأَمِيرِ Steti coram Principe.

Secunda خَلْفَ vt جَلَسْتُ خَلْفَ ٱلشَّيْخِ Sedi post seniorem.

Tertia قُدَّامَ quod est مرادف idest synonimum primæ, vt مَشَيْتُ قُدَّامَ ٱلْمَلِكِ Ambulaui ante Regem.

Quarta وَرَاءَ quod est synonimum secundæ, vt جَرَيْتُ وَرَاءَ ٱلْمُعَلِّمِ Cucurri à tergo, vel post magistrum.

Quinta

Quinta فَوْقَ vt أَوْعَظْتُ فَوْقَ ٱلْمِنْبَرِ Concionatus ſum ſupra pulpitum.

Sexta تَحْتَ vt قَعَدْتُ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ Sedi ſub arbore.

Septima عِنْدَ vt جَلَسْتُ عِنْدَ زَيْدٍ Sedi apud Zæidum, ideſt prope eum.

Octaua مَعَ vt جِئْتُ مَعَ عَمْرٍو Veni cum Amro, ideſt ſimul, vel vnà cum eo.

Nona إِزَاءَ vt سَكَنْتُ إِزَاءَ ٱلْمَسْجِدِ Habitaui contra templum, ideſt è regione eius.

Decima تِلْقَاءَ ſynonimum præcedentis, vt قُمْتُ تِلْقَاءَ ٱلْبَابِ Steti aduerſus portam, vel contra oſtium.

Vndecima حِذَاءَ vt جَلَسْتُ حِذَاءَ ٱلْقَاضِي Sedi iuxta iudicem, ideſt propè.

Duodecima هُنَا vt نِمْتُ هُنَا Dormiui hìc, vel hoc in loco proximo.

Decima tertia ثَمَّ vt قُمْتُ ثَمَّ Steti ibi, illuc, in loco illo diſtanti.

Et ſimilia his, nempe, & alia his ſimilia indeterminata

loci nomina, accusatiuo vocali affecta cum valore فِي vtpote يَمِينًا Dextrorsum, ad dexteram, in dextera: & شِمَالًا Sinistrorsum, vel يَسَارًا Ad sinistram, & وَسَطًا Medium, in medio: & عَلَى Supra, & أَسْفَلَ Subtus, بَيْنَ Infra, & cetera his annexa, vt جَانِبًا A latere, & نَاحِيَةً A parte, Extra, &c.

Ex quibus sex loci positiones agnoscuntur, quæ apud Arabes أَلْجِهَاتُ ٱلسِّتُّ partes sex appellantur, & iuxta præmissa congruè sic vsurpantur, vt صَلَّيْتُ أَمَامَ ٱلْمَسْجِدِ Oraui ante templum, & صَلَّيْتُ خَلْفَهُ Oraui post ipsum, & فَوْقَهُ Supra ipsum, & تَحْتَهُ Sub ipso, & يَمِينَهُ Ad dexteram eius, & شِمَالَهُ Ad sinistram ipsius: immo & وَسَطَهُ In medio eius, & أَسْفَلَهُ Subtus eum, &c.

Non enim potes congruè dicere صَلَّيْتُ ٱلْمَسْجِدَ quia templum est nomen loci determinati, quod nequaquam nasbam continentiæ recipit, nisi cum فِي vt

vt صَلَّيْتُ فِي ٱلْمَسْجِدِ Oraui in templo, &

نِمْتُ فِي ٱلْبَيْتِ Dormiui in domo, &

ٱنْتَظَرْتُهُ فِي ٱلسُّوقِ Expectaui eum In platea.

Sed si quis insurrexerit, quòd congruè dicitur دَخَلْتُ ٱلْمَسْجِدَ أَوِ ٱلدَّارَ Introiui delubrum, aut domum, ergo & oraui.

Respondent quòd nomen loci determinati sine dubio exigit particulam فِي tamen ob vim huius verbi دخل circa motùm ad locum, & vsitatum sic loquendi modum, vt congruum apud Arabes, sicut apud nos, receptum est, maximè quia cum valore particulæ فِي accidit, ac si diceretur دَخَلْتُ فِي ٱلدَّارِ Introiui in domum.

Obseruandum est autem, quòd aliqui ex Grammaticis ipsas temporis ac loci circumstantias, non solum quasdam indeterminatas, quasdamquè determinatas agnoscunt, vt dictum est: verum & aliquas esse declinabiles, vt

هَذَا يَوْمٌ وَبَيْتٌ Hæc est dies & domus, &

رَأَيْتُ يَوْمًا وَبَيْتًا Vidi diem, & domum, &

مَرَرْتُ بِيَوْمٍ وَبَيْتٍ Appropinquaui ad diem, domum, &c.

Aliquas verò indeclinabiles, vt الْآنَ Nunc, & حِينَئِذٍ Tunc, & مَتَى Quando, &c. & قَبْلُ, & بَعْدُ, & عِنْدَ nisi tribus his addi contingat مِن particula Giarri cum affixo, vel relato, vt

جِئْتُكَ مِنْ قَبْلِ زَيْدٍ وَمِنْ بَعْدِهِ وَمِنْ عِنْدِهِ

Veni ad te prius Zæido, & posterius eo, & ab ipso.

At قبل, & بعد cum rafaa sunt indeclinabiles, si genitiuum regant ac à طرف absoluantur, vt

قَبْلُ وَبَعْدُ زَيْدٍ Ante & post Zæidum.

Alias tandem numerabiles esse volunt, vt

سَافَرْتُ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ أَوْ فَرْسَخًا Iter feci vno die, aut duobus diebus, aut tribus milliaribus, &c.

Insuper notandum est, quòd tam nomen temporis, quàm loci, si in oratione rationem mensuræ obtinuerit, nasba siue accusatiuo regulariter afficiendum est, eritque tunc nasbatum ipsum, veluti Incæpti Nuncinm, in oratione, vt زَيْدٌ أَمَامَ الْمُصَلِّي Zæidus est ante orantem.

Si verò rationem mensuræ minimè habuerit, in rafaa, siue nominatiuo eleuabitur, quatenus est Incæptum, & quod sequitur post ipsum, est Nuncium, vt

dies

يَوْمُ ٱلْخَمِيسِ كَيِّسٌ Dies Iouis est fausta.

Hæc de circumstantijs temporis, & loci.

بَابُ ٱلْحَالِ

CAPVT STATVS.

ٱلْمَتْنُ Arabicus Textus. ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْحَالُ هُوَ ٱلْٱسْمُ ٱلْمَنْصُوبُ ٱلْمُفَسِّرُ لِمَا ٱنْبَهَمَ مِنَ ٱلْهَيْئَاتِ نَحْوَ جَآءَ زَيْدٌ رَاكِبًا وَرَكِبْتُ ٱلْفَرَسَ مُسْرَجًا وَلَقِيتُ عَبْدَ ٱللّٰهِ رَاكِبًا وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ وَلَا تَكُونُ ٱلْحَالُ إِلَّا نَكِرَةً وَلَا تَكُونُ إِلَّا بَعْدَ تَمَامِ ٱلْكَلَامِ وَلَا يَكُونُ صَاحِبُهَا إِلَّا مَعْرِفَةً

ٱلتَّرْجَمَةُ Latina Interpretatio. ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Status est nomen accusandi casu affectum, ex-

 plicans

plicans quod indeterminatũ erat ex conditionibus: vt Venit Zæidus equitans, & Conſcendi equum ſellatum; & Incidi in Abdallam equitantem, & ſimilia his. Porrò ſtatus non eſt niſi nomen generale; neque eſt niſi poſt perfectionem orationis; nec verò habens ipſum, eſt, niſi nomen ſpeciale.

الشرح Thomea Expoſitio. الدوماوي

HAec vox حال eſt, inquiunt Grammatici من المؤنثات السماعية ex fæmininis auditiuis, ideſt receptis ab auditu per traditionem antiquorum; ideo malè illi textus legunt ويكون الحال quaſi eſſet maſculinum. Cuius quidem definitio ſupraposita, ſatis eſt manifeſta, nempe quòd ſit nomen الفضلة abundans deſt ſuperadditum, non verbum, neque particula: & ſit ietiam nasbatum, non rafaatum, neque giarratum: atque ſit tandem explicatiuum indeterminati, ſcilicet agentis, & patientis, quoad qualitates ſeu modos: ſeu quoad الصفات conditiones ſeu attributa: vt ſi dixeris جاء زيد Venit Zæidus, & لقيت زيدا Inueni Zæidũ: quis ſtatim dubitare poterit, quomodo venerit, aut inuentus fuerit, & ita interrogare كيف جاء Quomodo

do venit? كَيْفَ لَقِيتَهُ Quomodo inuenisti eum?

Hinc respondendo explicas, quòd circa vtriusque modum iam remanserat indeterminatum, dicens جَاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا Venit Zæidus equitans, vel equitando, & لَقِيتُ زَيْدًا نَائِمًا Inueni Zæidum dormientem. Vnde equitans & dormiens, ad propositum, status nomina dicuntur.

Quamobrem Ebnulhàgeb ipsum subtilius, clariusuè explicans, inquit,

اَلْحَالُ مَا تُبَيِّنُ هَيْئَةَ ٱلْفَاعِلِ أَوِ ٱلْمَفْعُولِ بِهِ لَفْظًا أَوْ مَعْنًى. Status est quod manifestat qualitatem agentis, aut patientis in quo, voce aut sensu: seu expressè, vel tacitè.

Ex qua nimirum descriptione plures ipsius status conditiones explicantur.

Prima, quòd sit nomen مُبَيِّن manifestatiuum: nam si quod adhuc indeterminatum & occultum erat circa præsentem rei statum non exprimeret, eiusdem status minimè diceretur, vt جَاءَ زَيْدٌ عَاقِلٌ Venit Zæidus prudens, جَاءَ رَجُلٌ شَرِيفٌ Venit vir nobilis: prudentia enim & nobilitas cum à natura trahantur notæ, non actum præsentis

sentis status rei, sed habitum indicant: ideo nec rectè in nasba, tanquam nomina status forent, collocantur: verum in rafaa seu nominatiuo, vt Incæpti nuncia, eleuātur, vt præmissum est.

Secunda, quòd manifestet هَيْئَة qualitatem, conditionem, seu modum agentis aut patientis: & per hanc excluduntur صِفَات qualitates, subiecto sub quiete manenti, conuenientes: quippe quæ, licèt eius sint conditiones, nihilominus, quia non agentis aut patientis, ideoque nasba status priuantur, vt جَاءَنِي زَيْدٌ عَالِمٌ. Venit ad me Zæidus sapiens, non عَالِمًا.

Tertia, quòd ipsam rei qualitatem, vt agentis aut patientis est, manifestet: & per hanc quoque excluduntur qualitates, quæ naturis, non agentibus aut patientibus conueniunt: ideo, licèt in nasba ponantur, tamen illud est nasbæ status, sed التَّمْيِيز Discretionis, vt طَابَ زَيْدٌ قَصْدًا لَا فِعْلًا Bonus fuit Zæidus intentione, non actione, idest, quoad intentionem, non quoad operationem.

Quarta, quòd illa status conditio sit non cuiuscūq. patientis, sed patientis expresse, in quem cadit actio: ideoque excluditur non solum patiens مَعَهُ cum quo, scilicet fit actio, vt جِئْتَ أَنْتَ وَزَيْدًا رَاكِبَيْنِ Venisti tu

sti tu vnà cum Zaido ambo equitantes, vbi زَيْدًا est patiens cum quo, non in quo: ideoque status ille equitationis non sibi congruit tanquam patienti, sed tanquam agenti sensifluo & tacito. Hinc claret quomodo illa particula vltima definitionis, scilicet expresse vel tacitè intelligatur. Sed etiam patiens مطلق absolutum, quod similiter nasba afficitur, vt ضَرَبَ ٱلضَّرْبَ شَدِيدًا Verberauit verberatione vehementer: vbi tam verberatio, quàm vehementer, status agentis non sunt.

Quinta, quòd nomen status sit generale seu commune: & subiectum eius potissimè, vel vt plurimum speciale, quod ex iam allatis exemplis satis claret: sed particula illa, vt plurimum, indicat quòd quandoque potest etiam esse generale, vt جَاءَنِي رَجُلٌ بَشُوشٌ ضَاحِكًا Venit ad me vir lætus ridendo, & ضَرَبْتُ رَجُلًا قَاعِدًا Verberaui virum sedentem, & مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مَاشِيًا Appropinquaui viro ambulanti, & هَلْ أَتَاكَ رَجُلٌ رَاكِبًا Num ad te venit vir equitans? & مَا جَاءَنِي زَيْدٌ إِلَّا رَاكِبًا Non venit ad me Zæidus nisi equitando. At rectius, inquiunt, nomine status antepositо sit, vt جَاءَنِي رَاكِبًا رَجُلٌ Venit ad me equitando vir, &c.

Sexta tandem, quòd nomen ſtatus ſit منتقلة ſeparabile, & متغيرة variabile, & non vt appoſitum denominet ſuum ſuppoſitum, niſi quando actu eſt taliter agens aut patiens.

Quod quidem aliquando dicitur de agenti ſolum, vt جاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا Venit Zæidus equitans.

Quandoque de patienti tantum, vt ضَرَبْتُ زَيْدًا قَاعِدًا Verberaui Zæidum ſedentem.

Quandoque de vtroque محتملة permiſſiuè, & diſiunctim, vtpote quando certum, cuius ſit, ſignum non habet, ſed tantum ambiguitatem, vt لَقِيتُ زَيْدًا رَاكِبًا Inueni Zæidum equitando: ita ſanè ſi ſtatus ipſe ad inuenientem referatur: ſi verò ad inuentum, dicitur, Inueni Zæidum equitantem. Sed ſi nomen ſtatus anteponatur, tunc manifeſtè ad ipſum ſpectat agens, vt

لَقِيتُ رَاكِبًا زَيْدًا Inueni equitando Zæidum.

Quandoque de ambobus ſimul dicitur, cum nimirum circa vtrumque duale accidit, vt لَقِيتُ زَيْدًا رَاكِبَيْنِ Inueniſti Zæidum vobis ambobus equitantibus, quaſi diceret

ceret لَقِيتُ رَاكِبًا زَيْدًا رَاكِبًا Inueniſti equitando Zæidum equitantem.

Vel cum replicatione ad finem, vt لَقِيتُ زَيْدًا رَاكِبًا رَاكِبًا Inueniſti Zæidum equitando equitantem.

Si autem aderit vtriuſque قَرِينَة ſcilicet ſignum vel indicium, ſuum cuique ſtatus nomen tribuitur, vt لَقِيتُ هِنْدًا مُصْعِدًا مُحْدِرَةً Inueni Hendam aſcẽdendo currentem.

Si verò ſignum minimè aderit, congruentius ſibi proximo adiungitur ſubiecto, vt لَقِيتُ مُحْدِرًا زَيْدًا مُصْعِدًا Inueni corruendo Zæidum aſcendentem.

Communiter etiam concedunt oppoſita ſtatus nomina verificari de vno eodemque ſubiecto, vt اشْتَرَيْتُ الرُّمَّانَ حُلْوًا حَامِضًا Emi malum punicum dulce agrum, & اشْتَرَيْتُ الْعَبْدَ أَسْوَدَ أَبْيَضَ Emi mancipium nigrum, album, &c.

Quidam verò hoc negant, quod reuera potius à Logicis, quàm à Grammaticis dijudicandum eſt.

Quando

Quando tandem inquit, & similia his, reliquos intelligit statuum modos, nempe non solum præmemoratos, qui sunt nominatiui agentis, & accusatiui patientis, vt explicatum est: sed & ceterorum quoque casuum, vt مسكت بيد زيد نائما Tenui manum Zæidi dormientis, & مررت بهند جالسة Appropinquaui Hendæ sedenti, & وقعت من البغل شموصا Cecidi à mulo agitato: & etiam cum relatiuis expressis, vel tacitis iungitur, vt بل نتبع ملة ابرهيم حنيفا Immo sequimur fidem Abrahami innocui: pro نتبع ابراهيم حنيفا Sequimur Abrahamum innocentem.

Similiter & يأكل لحم أخيه ميتا Comedit carnem fratris sui mortui, pro يأكل أخاه ميتا Comedit fratrem suum mortuum; vbi tam innocens, quàm mortuus, nomina sunt status patientis in quo: vel potius ipsius attributa.

Venit etiam cum summa nominali, vt قام قس في عكاظ خاطبا Stetit presbyter baculo (innixus) concionem habens.

Et cum summa verbali, vt بعته بدرهم فثمن صاعدا Vendidi

Vendidi eum denario, & fuit valoris aſcendentis, ideſt maioris pretij.

Et ſimiliter cum circumſtantia loci, vt

يعجبني الثمر فوق أغصانه Placet mihi fructus ſupra eius ramos.

Et quidam tandem contra præſcriptam ſuæ mobilitatis conditionem, inquiunt ſtatum ipſum cum permanentia venire, vt

خلق الله الزرافة يديها أطول من رجليها

Creauit Deus Camelopardam, cuius manus longiores ſunt pedibus ſuis, hoc eſt pedes anteriores poſterioribus, ex quibus non ita conſtantes videntur conditiones, quæ ipſi ſtatui aſſignantur in textu.

Patet ergo quid ſit ſtatus: quot eius conditiones, quibus modis vſurpetur, & quomodo in oratione regulariter veniat.

Caput

۞ باب التمييز ۞

CAPVT DETERMINATIONIS.

المتن العربي

Arabicus textus.

التمييز هو الاسم المنصوب المفسر لما انبهم من
الذوات نحو قولك تصبب زيد عرقا وتفقأ
بكر شحما وطاب محمد نفسا واشتريت
عشرين غلاما وملكت تسعين نعجة وزيد
أكرم منك أبا وأجمل منك وجها ولا يكون
الا نكرة ۞

الترجمة الافرنجية

Latina Interpretatio.

Determinatio eſt nomen accuſandi caſu affectum, explicans quod indeterminatum erat de

eſſen-

essentijs; vt perfusus est Zæidus sudore; & Erupit Bakrus pinguedine: & Bonus fuit Mohammedes anima; & Emi viginti famulos, & Possedi nonaginta oues; & Zæidus est honoratior te patre, & pulchrior te facie: At non est nisi generalis.

التوماوي Thomea expositio. الشرح

Haec cum illa præcedentis capituli descriptione omninò conuenit, vltima dempta particula: nam tam modus rei, quàm determinatio, sunt nomina explicatiua eorum, quæ indeterminata sunt. Si enim circa rerum qualitates fuerint, sic est modus: si verò circa earum naturas, & sic determinatio. Ille enim circa mutabilia & variabilia, hæc autem circa inuariabilia, & permanentia versatur. Ideoque subtilius profundiusque eam sic describit Author Caphiæ, dicens

التمييز ما يرفع الابهام المستقر عن ذات مذكورة او مقدرة Determinatio, seu Determinatiuum est quod sustollit ambiguitatem ab essentia præmemorata aut mensurata. Primi huius primò, secundi verò secundò exempla citantur in textu.

Ad quorum euidentiam obseruandum est, quòd duplex est determinatio: vel enim est للجملة summæ seu complexæ orationis: vel المفرد simplicis dictionis seu incomplexi.

Prima iterum diuiditur : vel enim eſt agentis , vt تَصَبَّبَ الْفَرَسُ عَرَقًا Perfuſus eſt equus ſudore, & تَفَقَّأَ بَكْرٌ شَحْمًا Erupit Baccus pinguedine, & طَابَ زَيْدٌ نَفْسًا Fuit bonus Zæidus quoad animam , &

زَيْدٌ طَيِّبٌ أَبًا وَأُبُوَّةً وَدَارًا وَعِلْمًا اِلَى آخِرِهِ

Zæidus eſt bonus quoad patrem , & paternitatem , & domum , & ſcientiam , &c.

Hac enim dicendi forma eleganter vtuntur Arabes , ad tollendum non ſolum ab eſſentia præmemorata conſiſtentem ambiguitatem ; verum & ad ipſam determinandam orationem , quoad extremorum habitudinem . Quis enim dubitare poterat , præmiſſo audito ſermone , quonam perfuſus fuerat equus , quoue eruperat Baccus , quo verò bonus fuerat Zæidus : nam bonus quiuerat eſſe vel anima , vel corpore , vel ſcientia ; & repleri Baccus pinguedine, vel vino , vel cibo ; ac perfundi equus ſudore, vel ſanguine, vel liuore .

Quando igitur ſublata eſt الابهام ideſt Indeterminatio ſeu ambiguitas , ſimul & ſumma ſeu oratio determinata eſt per التمييز quæ ſunt anima , pinguedo , ſudor .

Quem quidem dicendi modum ſic reſoluunt :

تَصَبَّبَ عَرَقُ الْفَرَسِ Diffuſus eſt ſudor equi , &

Erupit

تفقأ شحم نكس Erupit Bacchi pinguedo, &c.

طابت نفس زيد Bona fuit anima Zæidi.

Vel est Patientis, vt غرست الأرض شجرا Plantaui terram arboribus, & زرعت الحقل شعيرا Seminaui agrum ordeo. Et sententia est,

وفجرنا الأرض عيونا Et erumpere fecimus terram fontibus, &c.

Quæ quidem dicendi formæ eadem ratione, eodemque modo, vt ille agentis vsurpantur & resoluuntur.

Vel est relati in regimine, aut affixi, vt

يعجبني طيبه أبا وأبوه ودارا وعلما

Placet mihi bonitas eius quoad patrem, & paternitatem, & domum, & scientiam: idest, Mihi placet bonitas patris eius, domus eius, &c. Ita, Zæidus est honoratior te patre, & pulchrior te facie: idest, Pater Zæidi est te honoratior, & facies eius pulchrior te: quæ quidem exempla ab Authore ob aliam rationem in textu postposita fuere.

Vel est بالاستفهام per interrogationem, vt

كم كوكبا في السماء Quot stellas in cælo, (idest,

(idest, putas esse?) & كَمْ رَجُلًا رَأَيْتَ Quot viros vidisti? At eidem particulæ, ب addita, giarri etiam casum admittit, vt بِكَمْ دِرْهَمٍ اشْتَرَيْتَ ثَوْبَكَ Quot nummis emisti vestem tuam?

Secunda est simplicis dictionis, vt quæ non totam summam, vel extremorum habitudinem, sed singularem eius determinat dictionem: & hæc similiter diuiditur.

Vel enim est للعدد numeri per quantitatem numeratam determinati, vt عِنْدِي أَحَدَ عَشَرَ رَغِيفًا Apud me sunt vndecim panes, اشْتَرَيْتُ عِشْرِينَ غُلَامًا Emi viginti seruos: vbi panis, & seruus sunt nomina, certo quidem numero addita, incertum verò eius numeratum determinantia. Quis enim dubitare poterat: Apud me sunt vndecim, esse nummos aureos: sed audito, panes, iam per hanc تمييز sublata est ambiguitas, & numerus ille cuius rei fuerit, determinatum est.

Vel est للوزن ponderis per quantitatem ponderatam determinati, vt عِنْدَهُ رِطْلٌ لَوْزًا وَتِينًا Apud me est libra ámygdalarum, & ficorum, & عِنْدِي مَنَوَانِ زَيْتًا وَخَلًّا Apud me sunt duæ libræ,

vel

vel menſuræ olei, & aceti,

اشتريت قنطارا عسلا وسكرا Emi libras centum melis, & ſaccari.

Vel eſt للكيل Vaſorum menſuræ, per quantitatem menſuratam, determinatæ, vt عندنا قفيز زيتا Apud nos eſt cadus olei, & اشتريت كرين قمحا Emi duos coros tritici, ideſt octoginta modia.

Vel eſt للمساحة inſtrumentorum menſuræ, per quantitatem menſuratam, determinatæ, vt عندك ذراعان جوخا Apud te ſunt duo cubiti panni, & ملكت شبرا أرضا Poſſedi palmum terræ.

Vel eſt etiam rei لغير مقدار non menſurabilis, vt عندي خاتم ذهبا Apud me eſt annulus auri, & اشتريت خاتما حديدا Emi annulum ferri, &c.

Omnia autem hæc determinantia, dempta numeri determinatione, optimè quoque in caſu giarri, cum من collocari poſſunt, vt عندي رطل من زيت Apud me

 eſt

est libra ex ficis: & قفيز من زبيب Cadus ex oleo, &c. Ita رأيت أحد عشر من الكواكب Vidi vndecim ex stellis: & اشتريت قدحا من عسل وسمن Emi ciatum ex melle & butyro, & خاتما من حديد Annulum ex ferro.

Vel in regimine Genitiui, vt عندي رطل زيت Apud me est libra olei, & كر قمح Corus tritici, & ذراعان نسج Duo cubiti telæ, & اشتريت رطل لحم Emi libram carnis, &c.

Accidere quoque potest determinatio post نعم, & بئس, & حبذا, vt نعم رجلا زيد O quàm bonus, vel iucundus vir est Zæidus? & بئس معلما زيد O quàm malus magister est Zæidus? & حبذا أرضا أرض الجحيم O quàm pessima est terra inferni.

At

At non anteponitur in reliquis iam dictis ipsa تَمْيِيز scilicet determinatio: non enim benè dicis عِنْدِي لَحْمًا رَطْلٌ Apud me est carnis libra, &c.

Neque similiter est (vt concluditur in textu) nisi cum generalitate: specialitate enim nulla indiget, ideoque benè dicis زَيْدٌ جَمِيلٌ وَجْهًا Zædus est pulcher facie, vel quoad faciem: non autem ٱلْوَجْهَ neque وَجْهَهُ Quamuis congruè in alio tamen casu dici possit, زَيْدٌ جَمِيلُ ٱلْوَجْهِ Zædus est pulcher faciei, & وَجْهِهِ faciei suæ, si ita fari licet. Aliqui textus, aliam hic super addunt ipsius تَمْيِيز conditionem, quod scilicet non veniat nisi post orationem perfectam, quæ & statui etiam communis est; & ex dictis satis patet.

۞ بَابُ ٱلْإِسْتِثْنَآءِ ۞

CAPVT EXCEPTIONIS.

اَلْمَتْنُ   Arabicus Textus.   اَلْعَرَبِيُّ

وَحُرُوفُ ٱلْإِسْتِثْنَآءِ ثَمَانِيَةٌ وَهِيَ إِلَّا وَغَيْرُ وَسِوَى
وَسُوَى وَسَوَآءٌ وَخَلَا وَعَدَا وَحَاشَا ۞ فَٱلْمُسْتَثْنَى
بِإِلَّا يُنْصَبُ إِذَا كَانَ ٱلْكَلَامُ مُوجِبًا تَامًّا نَحْوَ قَامَ
ٱلْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا وَخَرَجَ ٱلنَّاسُ إِلَّا عَمْرًا وَإِنْ كَانَ
ٱلْكَلَامُ مَنْفِيًّا تَامًّا جَازَ فِيهِ ٱلْبَدَلُ وَٱلنَّصْبُ
عَلَى ٱلْإِسْتِثْنَآءِ نَحْوَ مَا قَامَ أَحَدٌ إِلَّا زَيْدٌ وَإِلَّا زَيْدًا وَإِنْ
كَانَ ٱلْكَلَامُ نَاقِصًا كَانَ عَلَى حَسَبِ
ٱلْعَوَامِلِ نَحْوَ مَا قَامَ إِلَّا زَيْدٌ وَمَا ضَرَبْتُ إِلَّا زَيْدًا وَمَا

مر

مررت الا بزيد ۞ والمستثنى بغير وسوى وسوى
وسواء مجرور لا غير ۞ والمستثنى بخلا وعدا
وحاشا يجوز نصبه وجره نحو قام القوم خلا زيدا
وزيد وعدا عمرا وعمرو وحاشا زيدا وزيد ۞

الترجمة — Latina Interpretatio — الافرنجية

Particulæ exceptionis ſunt octo, videlicet الا Præter, Niſi, & غير, & سِوى, & سُوى eidem. Et سواء, & خلا, & عدا, & حاشا Excepit, vel Excepto, & præter, Niſi. Exceptum autem per الا accuſatiuo afficitur, cùm fuerit affirmatiua perfecta, vt Surrexit populus præter Zæidum, & Egreſſi ſunt homines præter Amrum At ſi fuerit oratio negatiua perfecta, admittit in ipſo Excepto nominatiuum permutationis & accuſatiuum exceptionis, vt Non ſurrexit quiſquam niſi Zæidus, & præter Zæidum. Si verò fuerit oratio defectiua, erit ſecundum rationem regentium, vt Non ſtetit niſi Zæidus, & Non verberaui niſi Zæidum, & Non appropinquaui niſi Zæido;

do. At Exceptum per غير, & سوى, & سُوى, & سَوَاء est giarratum, non aliter. Exceptum vero per خلا, & عدا, & حاشا admittit suum accusatiuum, & genitiuum, vt Surrexit populus excepto Zaido, ac præter personam Zaidi, & Prætermisso Amro, ac præter personam Amri, & Secluso Zaido, ac præter personam Zaidi.

الشرح Thomea expositio. النوماوى

Exceptionis diuisio & descriptio breuitatis gratia hic omissa ab Authore Caphiæ sumenda est, qui quidem inquit, المستثنى Exceptum vel est متصل Coniunctum, vel منقطع disiunctum.

Primum est

المخرج من متعدد لفظا أو تقديرا بالا وأخواتها

Extractum à computato vocaliter, vel potentialiter, per الا & sorores eius.

Pro cuius intelligentia obseruandum est, quòd tria considerantur hic, nempe Exceptum, Exceptio, & Connumeratum, seu id à quo fit exceptio.

Exceptum enim est illud, quod post exceptionis particulam

ticulam regulariter ponitur. Connumeratum verò quòd ante eam collocatur. At exceptio ipsa, quæ in medio sistitur.

Quidquid igitur post exceptionem ponitur, Exceptum dicitur, siue fuerit coniunctum cum eius toto connumerato, & postea per ipsam ab eo extractum: siue fuerit disiunctum, & non extractum.

Coniunctum enim cum toto connumerato ante exceptionem, extrahitur postea à toto, & à singulis ejus partibus per ipsam, vt ما وجعني شي الا راسا Non doluit mihi quidquam præter caput; & ما جاءني احد الا زيدا Non venit ad me aliquis præter Zæidum, ideſt Ex omnibus membris nullum mihi doluit præter caput, & Ex toto illo hominum cætu cum Zæido exiſtentium, nullus ad me venit, niſi ipſe: Zæidus igitur, & caput, quæ prius cum toto coniuncta erant, poſtea ab eo per particulam exceptionis extracta ſunt, ita vt excepta, coniuncta, extracta, vel à ceteris partibus ſuis, vt

اشتريت العبد الا نصفه Emi mancipium, niſi medium ipſius: totum enim & partes mancipij ſimul ſunt, tamen vnum extractum ab alio videtur per exceptionem.

Dicitur igitur extractum ad differentiam excepti المنقطع quòd non extrahitur, vt nunc explicabitur.

Dicitur ſimiliter vocaliter & potentialiter, ſiue à connume-

numerato expresso per vocem, vt وَصَلَ ٱلْقَفْلُ إِلَّا عَمْرًا Venit caterua viatorum præter Amrum. Vel intellecto per potentiam, vt مَا وَصَلَ إِلَّا عَمْرٌو Non peruenit nisi Amrus, subintellige مَا وَصَلَ أَحَدٌ إِلَّا عَمْرًا Non peruenit aliquis præter Amrum.

Dicitur denique per لا & sorores eius, ad excludendas alias ab his exceptionis enumeratas particulas, vt جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ لَا زَيْدًا Venit ad me multitudo, non Zaidus, & مَا جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ لَكِنْ زَيْدٌ جَاءَ Non venit ad me cætus, sed Zaidus venit: vbi tam لا, quàm لكن non sunt exceptionis particulæ.

Est igitur Coniunctum, quod pertinet ad idem genus rerum, vel ad totum præcedens à quo excipitur.

At المستثنى المنقطع Exceptum disiunctum est

هُوَ ٱلْمَذْكُورُ بَعْدَهَا غَيْرَ مُخْرَجٍ مِنْ مُتَعَدِّدٍ

Illud quod est commemoratum post ipsam (exceptionem) non exactum à commemorato, tanquam nimirum id quod ab eo ante exceptionem disiunctum erat, siue fuerit ex eodem rerum genere, vt جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا Venit ad me populus præter Zaidum: siue ex diuerso, vt

Venit

جَاءَنِى الْقَوْمُ إِلَّا حِمَارًا Venit ad me populus, præter asinum, & مَا فِى الدَّارِ أَحَدٌ إِلَّا حِمَارًا Non est in domo aliquis præter asinum. Quod aliqui construi cum nominatiuo per modum البدل commutationis concedunt, sic الَّا حِمَارٌ nisi asinus.

Concludunt itaque Grammatici, dicentes.

أَلْإِسْتِثْنَاءُ هُوَ إِخْرَاجُ مَا بَعْدَ إِلَّا وَأَخَوَاتِهَا مِنْ حُكْمِ مَا قَبْلَهَا فِى الْإِيجَابِ وَإِدْخَالُهُ فِى النَّفْىِ

Exceptio est extractio illius quod est post إلا, & sorores eius à prædicatione illius, quod est ante eas per affirmationem, & introductione ipsius per negationem.

Exceptionis igitur particulæ octo assignantur in textu: quæ quidem licet communiter nomine particularum inscribantur ab Authore, non tamen omnes particulæ sunt, aut nuncupantur, sed in triplici classe distribuuntur. Particula enim tantum إلا est, nomina verò sunt غير, & سوى, & سُوى, & سَوَاء Mixta tandem quandoque verba, quandoque particulæ, sunt tres vltimæ, videlicet خلا & حاشا عدا &.

Prima

Prima quidem, quæ & particula dicitur, est إلا Præter, Extra, nisi: cuius sanè excepta sunt in triplici differentia:

Quædam enim per إلا regulariter nasbantur, quando cum oratione affirmatiua & perfecta componuntur. Dixit cum oratione affirmatiua, vt negatiuam, prohibitiuam, & interrogatiuam seu dubitatiuam excluderet: & perfecta, vt Connumeratum expressum includeret: exempli gratia, جَاءَ ٱلْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا Venit populus præter Zæidum, & قَامَتْ ٱلنِّسْوَةُ إِلَّا هِنْدًا Surrexerunt mulieres præter Hendam, & خَرَجَ ٱلنَّاسُ إِلَّا عَمْرًا Exierunt homines præter Amrum, &c.

Quædam quidem & rafaantur secundum regulam البدل commutationis, & etiam nasbantur per exceptionem, quando in oratione negatiua perfecta constituuntur.

Ea autem hic negatiua oratio, & perfecta dicitur, quæ & negationis particulam, & vocalem connumerati expressionem habet, vt مَا جَاءَ أَحَدٌ إِلَّا زَيْدٌ Non venit aliquis nisi Zeidus, vel إِلَّا زَيْدًا præter Zeidum: vbi إلا non quidem negatio, sed præcedentis negationis affirmatio est: & زيد loco أحد est, tanquam commutatio totius in partem.

Et

Et licet vtriusque modi, irrefragabilis maneat apud Arabes sententia, vt مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ أَوْ قَلِيلًا Non fecerunt illud nisi pauci, vel præter paucos: nihilominus commutationis regula potior, ac nobilior semper ab ipsis existimatur, tanquam ea quæ affirmatiua est.

Quando autem connumeratum postponitur excepto, semper ipsum in accusatiuo ponimus, vt مَا جَاءَ إِلَّا زَيْدًا أَحَدٌ Non venit præter Zæidum aliquis.

Quædam verò & rafaantur, & nasbantur, & gezmantur iuxta regentium rationem, si in oratione defectiua, (nempe connumerato expresso carente) ipsa contigerint, quæ quidem eo affici debent casu, quo illud si adesset expresè sanè afficeretur, vt مَا جَاءَنِي إِلَّا زَيْدٌ Non venit ad me nisi Zæidus, & مَا رَأَيْتُ إِلَّا زَيْدًا Non vidi nisi Zæidum, & مَا مَرَرْتُ إِلَّا بِزَيْدٍ Non appropinquaui nisi Zæido: pro مَا جَاءَنِي أَحَدٌ إِلَّا زَيْدٌ Non venit ad me quispiam nisi Zæidus, & مَا رَأَيْتُ أَحَدًا إِلَّا زَيْدًا Non vidi aliquem nisi Zæidum, & مَا مَرَرْتُ بِأَحَدٍ إِلَّا بِزَيْدٍ Non appropinquaui alicui nisi Zæido.

Secunda est غير Præter, Extra, Nisi: cuius exceptum semper giarratum, seu in genitiuo positum est: & nomen غير ad modum nominis post الا positi regulatum.

Exceptum igitur per غير post orationem affirmatiuam perfectam est, vt جَلَسَ ٱلنَّاسُ غَيْرَ زَيْدٍ Sederunt homines præter Zæidum. At post orationem negatiuam perfectam, vt مَا جَاءَ أَحَدٌ غَيْرُ زَيْدٍ أَوْ غَيْرَ زَيْدٍ Non venit aliquis nisi Zæidus, vel præter Zæidum. Post verò orationem defectiuam negatiuam venit exceptum, sicut dictum est, ad regentium præscriptum, vt مَا قَامَ غَيْرُ زَيْدٍ Non surrexit nisi persona Zæidi, & مَا ضَرَبْتُ غَيْرَ زَيْدًا Non verberaui nisi personam Zæidi, & مَا مَرَرْتُ بِغَيْرِ زَيْدٍ Non appropinquaui nisi Zæido.

Tertia سِوَى cum Kesra sub س, idem quod غير significat, & iuxta Authoris mentem semper nasba, aut accusatiuo afficitur, quod alij, & doctissimi quidam negant. Sybaueias enim inquit nasbari vti circumstantia loci, non vt exceptio: sed EbnumâleK, communem magis tanquam veriorem eligens sequi opinionem, ait سِوًى eisdem

prorsus

prorsus affici casibus, quibus غير ad modum, inquam ـ ,

nominis occurrentis post إلا, de quo supra dictum est.

Dicitur itaque in oratione perfecta affirmatiua ـ

جَاءَ ٱلْقَوْمُ سِوَى زَيْدٍ Venit populus præter Zæidum.

At in negatiua مَا ذَهَبَ أَحَدٌ سِوَى زَيْدٍ Non abiji quisquam nisi persona Zæidi, vel præter personam Zæidi, in vtroque casu, nimirum in nominatiuo potentialiter, & in accusatiuo actualiter, tanquam cum eo perpetuò constructum ـ.

In defectiua verò, vt مَا كَتَبَ سِوَى زَيْدٍ Non scripsit nisi zæidus, & مَا رَأَيْتُ سِوَى زَيْدٍ Non vidi nisi personam zæidi: & مَا مَرَرْتُ سِوَى بِزَيْدٍ Non ـ Appropinquaui, nisi personæ zæidi. Vbi distinctè apparet, quomodo سوى & nominatiuum, & accusatiuum, & tertium casum potentialiter recipit.

Quarta est سُوًى cum dhamma supra س, quæ eodem modo omnino vsurpatur, sicut سوى, idem signi-idem significat, eisdemque ac similibus iam dictis explicatur exemplis.

Quinta est سَوَآءٍ cum fatha & madda, quæ quidem prorsus idem significat quod cæteræ: eademque regula ducitur, ac casibus suis vocaliter expressis afficitur.

Exemplum in oratione affirmatiua perfecta, vt

جَاءَ ٱلْقَوْمُ سَوَآءَ زَيْدٍ Venit populus præter Zæidum,

At in negatiua, vt

مَا جَاءَ أَحَدٌ سَوَآءُ زَيْدٍ أَوْ سَوَآءَ زَيْدٍ Non venit quisquam nisi Zæidus, aut præter Zæidum, in vtroque casu.

In defectiua verò, vt مَا جَاءَ سَوَآءُ زَيْدٍ Non venit nisi Zæidus, & مَا طَرَدْتُ سَوَآءَ زَيْدٍ Non eieci nisi Zæidum, & مَا مَرَرْتُ بِسَوَآءِ زَيْدٍ Non appropinquaui nisi Zæido,

Sexta est خَلَا prima vltimarum trium, quæ quidem cum nasba & giarra construi possunt.

Cum nasba enim tanquam verbi præteritum in sensu فَارَقَ dempsit, & اِسْتَثْنَى excepit, vt

جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ خَلَا زَيْدًا Venerunt ad me aliqui dempsit,

&

& excepit Zæidum : ideſt dempto & excepto Zæido.

Et cum giarra, ac ſi particula indeclinabilis foret, ad modum سوى Præter, Niſi, in oratione ponitur, vt

جَاءَنِي ٱلْقَوْمُ خَلَا زَيْدٍ Venerunt ad me aliqui præter Zæidum.

Septima eſt عَدَا in ſignificatione جاوز prætermiſit, & استثنا Excepit, quæ eodem quoque modo, vt præcedens vſurpatur & cum nasba, vt

جَاءَنِي ٱلْكُلُّ عَدَا زَيْدًا Venerunt ad me omnes homines, prætermiſit aut excepit Zæidum, vel prætermiſſo & excepto Zæido.

Et cum giarra, vt جَاءَنِي ٱلْكُلُّ عَدَا زَيْدٍ Venerunt ad me omnes præter Zæidum.

Octaua tandem eſt حَاشَا in ſignificatu باعد Amouit, & استثنا Excepit, more præcedentium : ſed rarò vſitatur, vt أَكَلَ ٱلْقَوْمُ حَاشَا زَيْدًا Comedit multitudo, amouit & excepit Zæidum, vel amoto & excepto Zæido.

& أَكَلَ ٱلنَّاسُ حَاشَا زَيْدٍ Manducauerunt homines præter Zæidum.

Porrò hæc cum giarra constructio, frequentior est, sicut خلا cum nasba, & عدا vtroque modo. Hæc de exceptionis vocibus.

✿ باب لا ✿

CAPVT NON EST.

العربي	Arabicus textus.	المتن

اعلم أن لا تنصب النكرات بغير تنوين إذا باشرت النكرة ولم تتكرر لا نحو لا رجلا في الدار ✿ فإن لم تباشرها وجب الرفع ووجب تكرار لا نحو لا في الدار رجل ولا امرأة ✿ وإن تكررت جاز إعمالها وإلغاؤها نحو لا رجل في الدار ولا امرأة وإن شئت قلت لا رجل في الدر ولا امرأة ✿

Latina

الافرنجية Latina Interpretatio. الترجمة

Scito quòd لا in accusatiuo ponit generalia (nomina) absque nunnatione, cùm immediatè iuncta fuerit generali (nomini) & non geminabitur ipsa لا: vt Non est vir in domo. At si non fuerit immediatè coniuncta illi, necessaria est positio nominatiui, & necessaria est geminatio لا: Non est in domo vir, neque mulier. Si autem geminata fuerit, conceduntur casus eius, & reiectiones eius: vt Non est vir in domo, neque mulier. Et si volueris, dices, Non est vir in domo, neque mulier.

التوماوى Thomea Expositio. الشرح

Negatiua particula لا vel negat nomen الجنس generis, aut النكرة quod idem est, vel negat nomen المعرفه speciale.

Si primum, ad modum enim إنّ in accusatiuo suum constituit suppositum absque tanuin: appositumque eius in nominatiuo cùm tanuin eleuat, vt لا رجل منهم حاضر Non est vir ex eis præsens. Hocque fit tribus seruatis conditionibus.

Prima, quòd negatio لَا nomini generis apponatur.
Secunda, quòd immediatè illi adhereat.
Et tertia, quòd sine replicatione fiat.

Si enim nomini speciali mediatè, & cum replicatione esset apposita, sanè nominatiuum & tanuin, immò & sui ipsius geminationem vt plurimum adsciscéret. Horum exempla, vt لَا زَيْدٌ فِي ٱلدَّارِ Non est Zæidus in ædibus, & لَا رَجُلَ فِي ٱلدَّارِ بَلْ رِجَالٌ Non est vir (vnus) in domo, immo viri, & لَا فِي ٱلدَّارِ زَيْدٌ وَلَا عَمْرٌو Non est in domo Zæidus, neque Amrus.

Obseruandum est autem hic, quòd hæc vocula لَا, tripliciter in in oratione accidit.

Primò cum nomine in regimine posito, vt لَا غُلَامَ رَجُلٍ حَاضِرٌ Non est seruus alicuius viri, præ-

Secundò cum ei simili, vt لَا طَالِعًا جَبَلًا ذَاهِبٌ Non est ascendens montem, abiens: simile enim constituto in regimine dicitur, quod sanè ad integritatem orationis pòst negatum exigitur, vt hic جبلا.

Tertiò tandem venit cum المفرد النكرة singulari generico, quod scilicet tamquam simplex & vagum, non est vt positum in regimine, vel ei simile composita, & signata: & hoc complectitur tam singulare verum, quàm duale & plurale, quæ iuxta varia ipsorum accusandi signa, vi لَا, in accusatiuo ponuntur.

Primò

Primò per fatham, vt لَا إِلَهَ إِلَّا ٱللَّهُ Non est Deus, nisi ipse Deus, & لَا شَكَّ فِيمَا قُلْتَهَا Non est dubium de his quæ dixisti: & لَا رَجُلَ فِي ٱلدَّارِ Non est vir in domo: responsio quidé interrogantis sic مِنْ رَجُلٍ فِي ٱلدَّارِ Quis vir est in domo.

Secundò per Kesram vice fatha in plurali fæminino integro, vt لَا مُؤْمِنَاتِ فِي ٱلدَّارِ Non sunt mulieres fideles in domo.

Et tertiò per ى in duali & plurali, vt لَا غُلَامَيْنِ لَكَ Non sunt duo serui tibi, & لَا زَيْدِينَ عِنْدَكَ Non sunt Zaidi apud te.

Quando igitur Author in textu inquit: Si autem geminata fuerit لَا conceduntur إعمالها operationes eius, seu casus ordinarij eius, iuxta nempe regulam إِنَّ quæ Inceptum ponit in accusatiuo, & Nuncium in nominatiuo eleuat, vt لَا خَيْرُ حَاضِرٍ وَلَا شَرٌّ Non est bonum præsens, neque malum.

Et pariter permittuntur إلغاؤها, idest إبطالها vel

vel اهمالها scilicet abolitiones vel reiectiones eius , nimirum tanquam Incæptum & Enunciatum, posita post ipsam, ambo in nominatiuo etiam extolli possunt, vt لا خير حاضر و لا شر Non est bonum præsens, neque malum: supple, præsens.

Concludunt itaque Expositores quòd لا primum nasbans nomen, construi potest cum secundo, negatò per ipsius iterationem, tribus modis, scilicet cum fatha, & rafaa, & nasba, vt

لا رجل في الدار و لا امرأة و لا امرأة و لا امرأة

Non est vir in domo, neque mulier.

At rafaans ipsum primum, duobus tantum modis cum secundo, scilicet cum fatha, & rafaa, non autem cum nasba, vt لا رجل في الدار و لا امرأة و لا امرأة.

Et absque copula & replicatione congruè tripliciter cadit, videlicet لا رجل ظريف و ظريفا و ظريف Non est vir elegans.

Et cum copula absque replicatione voculæ لا dupliciter, vt لا رجل و امرأة في الدار Non est vir atque mulier in domo.

Vel secundo, vt لا رجل و امرأة في الدار Non est vir atque mulier in domo. Varius horum dicendi modorum vsus frequens est in libris, & apud Authores.

Author

Author autem Caphiæ iam dicta breuiter expendens, sequentem propositionem inquit quinque modis construi posse.

Primo cum fatha vtrumque negatum, vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ Non est robur neque fortitudo nisi per Deum, vel à Deo.

Secundo cum fatha, primum & secundum cum rafaa, vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةٌ إِلَّا بِاللهِ.

Tertio cum fatha, primum & secundum cum nasba, vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةً إِلَّا بِاللهِ.

Quarto cum rafaa, primum & secundum cum fatha, vt

لَا حَوْلٌ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ.

Quinto cum rafaa vtrumque simul, vt

لَا حَوْلٌ وَلَا قُوَّةٌ إِلَّا بِاللهِ Non est robur neque fortitudo, nisi à Deo. Hæc breuiter de لا vocala sunt dicta.

Caput

۞ بَابُ ٱلْمُنَادَى ۞

CAPVT VOCATI.

ٱلْمَتْنُ Arabicus Textus. ٱلْعَرَبِيُّ

أَلْمُنَادَى خَمْسَةُ أَنْوَاعٍ ٱلْمُفْرَدُ ٱلْعَلَمُ وَٱلنَّكِرَةُ ٱلْمَقْصُودَةُ وَٱلنَّكِرَةُ غَيْرُ ٱلْمَقْصُودَةِ وَٱلْمُضَافُ وَٱلْمُشَبَّهُ بِٱلْمُضَافِ فَأَمَّا ٱلْمُفْرَدُ ٱلْعَلَمُ وَٱلنَّكِرَةُ ٱلْمَقْصُودَةُ فَيُبْنَيَانِ عَلَى ٱلضَّمِّ مِنْ غَيْرِ تَنْوِينٍ نَحْوُ يَا زَيْدُ وَيَا رَجُلُ وَٱلثَّلَاثَةُ ٱلْبَاقِيَةُ مَنْصُوبَةٌ لَا غَيْرُ ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ Latina Interpretatio. ٱلْإِفْرَنْجِيَّةُ

Vocatum quinque specierum est, Singulare pro-

proprium, & Generale intellectum, & Generale non intellectum, & Constructum, & simile Constructo. Singulare enim proprium, & Generale intellectum, ambo construuntur cum dhamma absque nunnatione: vt O Zæide, & O vir. Tria verò reliqua sunt nasbata, non aliter.

الدوماوى Thomea expositio. الشرح

Vocatum apud Arabes peculiarem non habet casum, sicut apud Latinos: sed quandoque in nominatiuo, quandoque in accusatiuo iuxta vocationis exigentiam ponitur, vt etiam nobis de accusatiuo communis est regula; dicimusque: O virum præstantissimum, O miseras hominum mentes: idest voco virum præstantissimum, & mentes hominum miseras appello, &c.

Describit autem vocatum Ebnulhâgeb in sua Caphia, dicens.

المنادى هو المطلوب اقباله بحرف نائب مناب ادعو لفظا او تقديرا Vocatum est illud cuius præcatur accessus per particulam tenentem locum ادعو voco expressè vel tacitè, siue vocaliter vel virtualiter. Nam alicuius ad nos inquiunt Arabes aduocamus accessum: aut حقيقة verè, vt يا زيد O Zæide, idest تعال Veni, & يا رجل O vir, idest اسمع Audi, &c.

Aut

Aut حكما Enunciatiuè, vt يا سماء O cælum, & يا ارض O terra, & يا جبال O montes &c.

Inquit per particulam locum tenentem ادعو, ideſt per aliquam ex quinque particulis vocati, quæ ſunt يا, & أيا & هيا, & أي, & أ, quæ quidem in oratione ponuntur pro verbo ادعو voco, ad excludendum nimirum alias, quæ vel imperatum, vel optatum, aut huiuſmodi aliud intendunt, non vocatum.

Subinfert expreſsè vel tacitè, ideſt vel cum vna ex illis quinque particulis manifeſtè poſita, vt يا الله O Deus, vel ſubintellecta, vt ربّ Domine, pro يا ربّ O Domine, & يوسف Ioſeph, pro يا يوسف O Ioſeph quod quidem & Latinis eſt familiare.

Breuiter in textu omnem vocati rationem abſoluit Author, inquiens, Vocatum eſt quadruplex.

Primum & ſecundum purum dhammam requirunt: tria reliqua nasbam.

Duorum quidem priorum cum manifeſtè pateant exempla in litera, hìc iteranda minimè putamus; trium verò ſequentium hæc ſunt, ſcilicet Generalis non intenti, vt

O vi-

يَا رَجُلاً O virum. Constructi seu in regimine positi, vt يَا غُلَامَ زَيْدٍ O serue Zæidi. Et similis constructo, vt يَا طَالِعًا جَبَلًا O ascendens montem.

Sed Author Caphiæ exactius rem omnem hanc euoluens, inquit, Vocatum primò construi in nominatiuo singulari sine tanuin si fuerit simplex speciale, vt يَا زَيْدُ O Zæide, vel in duali, vt يَا زَيْدَانِ O Zæidi ambo, vel in plurali, vt يَا زَيْدُونَ O Zæidi, & يَا رَجُلُ O vir talis, & يَا رِجَالُ O viri, أَيَا سَعِيدُ O Beate, &c. Quæ quidem virtute ادعو sunt quoque nasbata potentialiter.

Secundo construi in tertio casu per ل dictum الاستغاثة inuocationis seu implorationis auxilij, vt يَا لَزَيْدٍ O Zæide, idest auxiliare.

Tertiò cum fatha, quando scilicet ad finem vocati additur اه, ad maiorem vocationis emphasim, vt يَا زَيْدَاهْ O zæide,

Quartò inaccusatiuo construi docet, quando nempe extra præfatos occurrit modos, scilicet vel in regimine, vt

vt يَا عَبْدَ ٱللّٰهِ O ferue Dei, vel ei ſimili, vt

يَا طَالِعًا جَبَلًا يَا حَسَنًا وَجْهُهُ O pulcher facie, & يَا طَالِعًا جَبَلًا

O aſcendens montem, & يَا مَارًّا بِزَيْدٍ O appropinquãs zæido.

Vel abſolutè, vt أَيَا رَاكِبًا O equitans: & quando vocatum non eſt intentum, nec viſum, vt eſt cæci dictum يَا رَجُلًا خُذْ بِيَدِي O vir accipe de manu mea, neque ſignatum, ſed in ſua generalitate permanens, vt يَا رَجُلًا O virum.

Sequentia autem ipſum vocatum ſimplex, vtpotè Roborans, Epithetum, Coniunctum manifeſtationis, & Copulatum non admittens يَا tanquam habens ال, in quo caſu authoritate antiquorum Sapientum poni valeant: vel in nominatiuo actu, iuxta eius caſus ſpecies, vel in accuſatiuo, virtute ادعو, vt يَا رِجَالُ أَجْمَعُونَ وَأَجْمَعِينَ O viri omnes, & ò viros omnes, & يَا زَيْدُ زَيْدٌ وَيَا زَيْدُ زَيْدًا O zæide, zæide: & ò zæidum, zæidum: & يَا زَيْدُ ٱلْعَاقِلُ وَٱلْعَاقِلَ O zæide prudens, & prudentem.

Et quomodo ſequens vocatum in regimine exiſtens, perpetuò

petuò dhamma afficiatur, vt يَا زَيْدُ غُلَامَ عَمْرٍو O zæide puer Amri; idem Author in ſua Càphia latiùs explicat.

Similiter nomen ابن ſubſequens aduocatum proprium, aliudque ſimile poſt ſe regens, regulariter fathatur, vt يَا زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو O zæidum filium Amri.

Aliqui & dhammari concedunt, vt يَا زَيْدُ بْنَ عَمْرٍو O zæide fili Amri: vbi quoque ا nominis ابن ſubtrahitur, iuxta communem Grammaticorum regulam, quando nimirum inter duo nomina propria cadit: quod ſecus accidit, ſi alterum vel vtrumque commune fuerit.

Ac etiam cum eo perpetuò dhammatur, vt يَا زَيْدُ ٱبْنَ أَخِي O zæide fili fratris mei: & يَا رَجُلُ ٱبْنَ زَيْدٍ O vir fili zæidi; & يَا رَجُلُ ٱبْنَ أَخِي O vir fili fratris mei.

Idem prorſus cum fæminino de ابنة filia dicendũ eſt.

Vocatum autem ſpecificatum per articulum ال ſemper in nominatiuo ponitur, licèt nudam particulam يا non admittat, non enim dices يَا ٱلرَّجُلُ quia ال, & يا ambæ ſpæcificationis particulæ ſimul ſtare nequeũt in propoſito: Ideoque

Ideoque pronominibus demonstratiuis illam adiunxerunt sic يَا هٰذَا ٱلرَّجُلُ O iste vir, idest, O iste, inquam, vir talis.

Vel eisdem vnà cum أَيّ positam, addiderunt, vt يَا أَيُّهٰذَا ٱلرَّجُلُ O vir iste.

Aut cum هَا excitationis, vt يَا أَيُّهَا ٱلرَّجُلُ O talis vir, idest, Eia ò vir talis.

Exceptum tamen est ab hac regula, sanctum Dei nomen tantum, ex antiquissima Arabum traditione & vsu: quod vnà cum articulo ال nudam يا recipit, vt يَا ٱللّٰهُ O Deus, quod Italicè diceremus, O il Dio, vel melius, O Iddio, per illisionem, l, in, d, Iddio, scilicet, O ille qui verus est Deus.

Vocatum insuper affixum ى pronomine primæ personæ singularis, quinque modis construunt.

Primo cum fatha, vt يَا غُلَامِيَ O serue mi.

Secundo cum Kesra, vt يَا غُلَامِيْ.

Tertio cum eadem, subtracta ى vt يَا غُلَامِ.

Quarto cum eadem, addita ه in pausa, vt يَا غُلَامِيَهْ

Et

Et quinto cum fatha commutata ى in ا, vt يَا غُلَامَا & cum ه, يَا غُلَامَاهْ.

Rursus dicunt يَا أَبِي O pater mi, & يَا أُمِّي O mater mea: & etiam يَا أَبَتِ O pater mi, & يَا أُمَّتِ O mater mea: & similiter يَا ٱبْنَ أُمِّ O fili matris meæ, ideſt, O frater mi: & يَا ٱبْنَ عَمِّ O fili auunculi mei, ideſt, O Conſobrine.

Quidã quoque dicunt يَا ٱبْنَ أُمَّ & يَا ٱبْنَ عَمَّ idem.

Tandem vocato conuenire الحذف ideſt ſubtractio particulæ vocationis, & الترخيم abſciſio extremæ partis ſui, quibuſdam obſeruatis, Arabes omnes concedunt. Subtrahi igitur poteſt particula vocationis à vocato per proprium nomen, vt eſt ſententia يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا pro يَا يُوسُفُ O Ioſeph declina ab hoc.

Secundo à vocato per ſpecificatum in regimine, vel affixo, vt فَاطِرَ ٱلسَّمٰوَاتِ وَٱلْأَرْضِ pro يَا فَاطِرَ O Factor, ò opifex cælorum & terræ: & رَبِّ ٱرْحَمْنِي pro يَا رَبِّ Domine miſerere mei.

Tertio à vocato per nomen ſpecificatum articulo ال ,
vt يَا أَيُّهَا ٱلرَّجُلُ pro أَيُّهَا ٱلرَّجُلُ O vir .

Quarto à vocato per relatiuum مَنْ qui , quis , expreſ-
ſo , vt يَا مَنْ لَا يَزَالُ pro مَنْ لَا يَزَالُ O qui numquam
deficit , ideſt O Deus qui ſemper manet .

Quinto à Dei nomine per commutationem يا à princi-
pio in م ad finem ſecundum الخليل , vt اللهمّ idem
quod يَا ٱللّٰهُ O Deus , vbi nullum eſt affixum , vt falsò qui-
dam ex noſtris imaginantur : ſed huiuſce tantum nominis
compoſitio inquit الفراء per additionem أم facta , in
qua proinde أ deperditur , م iuncta ipſi ه immediatè , &
ſenſus eſt أللهم videlicet يا الله أمّنا O Deus author
noſter , vel parens noſter .

Quidam autem nolentes م vice يا ſuccedere , vtrum-
que ſimul coniungunt , dicentes يَا ٱللّٰهُمَّ O Deus .

Dicunt inſuper alij يَا ٱللّٰهُمَّا O Deus . Sed primus fre-
quentior dicendi , vſitatiorque modus apud Arabes .

A no-

A nomine autem generis particula يا subtrahi non potest, non enim dices رَجُل intelligendo pro يَا رَجُل nam vtroque subtracto signo, non habet vnde vocationem significet, nec minus, vt se per illud nomen quisquam vocatum intelligat.

Similiter à nomine الاشارة, & المستغاث, & المندوب, ob eandē causam, huiusmodi subtractio nō fit, non enim dices هذا اقبل, neque لزيد, nec وزيداه vbique يا necessariò requiritur. Vide Caphiam.

Excipit tamen Author hæc, nimirum أَصْبِحْ لَيْل Esto mane, vel Illucesce ô nox: & أَفْتَدِ مَخْنُوق Esto incolumis ô suffocate: cadentis inquiunt super dormientem in nocte, vox ista est.

Et similiter أَطْرِقْ كَرَى pro أَطْرِقْ يَا كَرَوَان vbi pariter duæ sunt exceptiones, scilicet subtractionis & abscissionis. Eandem vide Caphiam.

Et tandem quandoque ipsum quoque vocatum, inquit, subtrahitur, vt أَلَا يَا اسْجُدُوا pro أَلَا يَا قَوْمِ اسْجُدُوا Eia ô Congregatio, adorate.

A nomine vocati in prosa denique conceditur الترخيم absci-

abscisio, & quandoque in carmine est necessaria, quæ quidem sic describitur ab Authore Caphiæ

هُوَ حَذْفٌ فِي آخِرِهِ تَخْفِيفًا Abscisio est detractio vltimi sui, leuitatis gratia, idest, ablatio extremæ partis sui ad facilitatem pronunciationis & lenitatem.

Conditiones verò eius sunt, quòd vocatum non sit مُضَافًا relatum, scilicet in regimine: neque مُسْتَغَاثًا in adiutorium imploratum: neque جُمْلَةً summa, seu complexum: sed sit عَلَمًا nomen proprium, literis plus tribus integratum, aut ة fœminini generis litera, in fine signatum.

Si igitur in fine huiusmodi vocati duæ fuerint redundantes literæ, vt أَسْمَاءُ & مَرْوَانُ nomina propria, aut vna tantum litera radicalis, cui præcedat مَدَّة idest aliqua ex his tribus أ و ى ac plusquam quaternarium fuerit, vt منصور, & معذوق nomina propria, ambæ pariter subtrahuntur per abscisionem, sub eiusdem vocalis circumstantia: dicis enim يَا أَسْمَا O Asma, pro يَا أَسْمَاءُ O Asmaha: & يَا مَرْوُ O Marua, pro يَا مَرْوَانُ O Maruana,

uana, & يَا مُنْصُ O Manſu, pro يَا مُنْصُور O Manſur, ideſt O victori: يَا مُعْتَ O Maatu, pro يَا مُعْتُوق O Maatuche, ideſt ò Redempte.

Si autem præcedens radicalem, fuerit & ipſa radicalis, vtique permanet, quamuis in pluſquam quaternario extiterit, vt de مختنى patet, dicis enim يَا مُختَا O Mochta, ideſt O Electæ, nomen proprium, non يَا مُخْتَ.

Similiter ſeruilis in minus quaternario, vel eam duobus radicalibus tantum præcedentibus remanet, vt de سعاد dicis يَا سُعَا O Saah, ideſt O Felix, nomen proprium, non يَا سُعْ Vnde iuxta horum regulam cætera ſimilia metiri poſſunt.

Si verò vocatum fuerit complexum, totum nomen vltimum ſubtrahitur per abſciſionem, vt يَا بَعْل pro يَا بَعْلَبَكّ O Baalabàcca, nomen proprium Vrbis: & ſimiliter يَا خَمْسَةَ pro يَا خَمْسَةَ عَشَر item nomen proprium.

At si aliter quàm sic fuerit, vna tantum litera subtrahitur, & remanent vltimæ vocati abscissi sub eisdem motionibus, sub quibus erant prius cum integro, vt يَا حَارِ pro يَا حَارِثُ O Hârete, & يَا ثَمُو pro يَا ثَمُودُ O Thamude, & يَا كَرَوَ pro يَا كَرَوَانُ O Karauane.

Quandoque autem præfatum vocatum sic abscissum ponitur tanquam nomen proprium, à quo nihil subtractum fuisset, & dicitur يَا حَارُ O Hâru, ideſt, O Hârete: & iuxta regulam commutationis, permutato و in ى dicitur يَا ثَمِى O Thami, ideſt, O Thamude, & و in ا dicitur يَا كَرَا O Kara, ideſt, O Karauane: quæ tamen rarò fiunt.

Si tandem non habuerit nisi tres literas, vel aliquia minus, nullo modo abscissio ab eo fieri poteſt, non enim de زَيْدٌ dicis يَا زَى neque de هِنْدٌ dices يَا هِنْ. Sed à ternario, & eo minus à fæmin. in fine habente, licet fieri abscissio, vt à ثُبَةٌ fit يَا ثُبَ اقْبِلْ O Thuba accipe, & à هِبَةٌ fit يَا هِبَ تَعَالْ O Heba veni, pro, O Thubata, & O Hebata.

Duæ

Duæ igitur conditiones istæ, vtpura esse nomen proprium plusquam ternarium, & ة fæmin. habere, ipsi Vocato abscisso constanter conueniunt. Excipitur tamen صاحب amicus, patronus, quòd generale, seu commune nomen est, & ob frequentem vsum abscinditur ac dicitur يَا صَاحِ O amice, pro يَا صَاحِبُ.

Et quandoque forma vocationis in مندوب scilicet, lamentato, seu tanquam charo deplorato, ob eius carentiam & absentiam per يا aut وا etiam vsurpatur, dummodo lamentum sit specificati & noti: vnde non benè dices يَا رَجُلَاهْ aut وَا رَجُلَاهْ O vir, neque dices يَا زَيْدُ الطَّوِيلَاهْ O Zæide longus &c. Eandem vide Capham: Nos enim hic iuxta Agerumiæ institutum breuitati studemus.

۞ بَابُ ٱلْمَفْعُولِ مِنْ أَجْلِهِ ۞

CAPVT PATIENTIS
Gratia cuius.

ٱلْمَتْنُ — Arabicus Textus. — ٱلْعَرَبِيُّ

وَهُوَ ٱلْإِسْمُ ٱلْمَنْصُوبُ ٱلَّذِي يُذْكَرُ بَيَانًا لِسَبَبِ
وُقُوعِ ٱلْفِعْلِ نَحْوُ قَوْلِكَ قَامَ زَيْدٌ إِجْلَالًا لِعَمْرٍو
وَقَصَدْتُكَ ٱبْتِغَاءَ مَعْرُوفِكَ ۞

ٱلتَّرْجَمَةُ — Latina Interpretatio. — ٱلْأَفْرَنْجِيَّةُ

Eſt autem nomen nasbatum, quod remenſuratur, ad oſtendendam cauſam euentus actionis; verbi gratia, Surrexit Zæidus ad honorandum Amrum; & Adiui te, ad petendum fauorem tuum.

Patiens iſtud duplici appellatur vocabulo, ſcilicet Patiens gratia cuius, & مفعول له Patiens cui: nimirum vel gratia cuius præcedens fit actio, vel cui talis dirigitur operario. Ideoque ſic illud deſcribit Ebnulhâgeb,

ٱلْمَفْعُولُ لَهُ مَا فُعِلَ لِأَجْلِهِ فِعْلٌ مَذْكُورٌ

Patiens cui, eſt illud cuius gratia eſt facta operatio præmemorata, vt ضَرَبْتُ زَيْدًا تَأْدِيبًا Verberaui Zæidum correptionis gratia, & قَعَدْتُ عَنِ ٱلْحَرْبِ جُبْنًا Sedi procul ab exercitu ob timorem.

Illud igitur ob quam cauſam, vel gratia cuius eſt verberatio Zæidi vtpote ob correptionem, vel ſeſſio procul, ſcilicet ob timorem, Patiens gratia cuius appellatur.

Per illam itaque particulam لأجله, aut له cetera excludit Patientia, ſcilicet Patiens مطلق abſolutum, & به in quo ſubiectiuè, & فيه in quo localiter, vel temporaliter, & معه cum quo.

Per

Per actionem verò præmemoratam, intelligit præhabitam, siue illa postea fuerit prolatione expressa, aut sola intentione concepta, non curat: ideo non excludit hanc intentam, vt si quis diceret percutienti لِمَ ضَرَبْتَ زَيْدًا

Quare verberasti Zæidum? Illico responderet تَأْدِيبًا Correptionis gratia, subintelligendo, verberaui eum,

Excluditur ergo actio nullius gratia præhabita, vt أَعْجَبَنِي ٱلتَّأْدِيبُ placet mihi correptio, &c.

Hinc patet eiusdem patientis descriptio in textu assignata, quòd sit nomen nasbatum quod rememoratur ad declarandam causam euentus actionis. Quod quidem sic est, in virtute tamen لِ causalem habet, vt supra dictum est de Patiente in quo, in virtute similiter فِي tenente, quibus particulis actu positis, statim casus giarri apparet, vt ضَرَبْتُ زَيْدًا لِلتَّأْدِيبِ Verberaui Zæidum ad correptionem, quod & per alias eiusdem valoris etiam fit, nempè per مِنْ, & بِ, & فِي vt

إِنَّ ٱمْرَأَةً دَخَلَتِ ٱلنَّارَ فِي هِرَّةٍ Profectò mulier ingressa est ignem propter repudiationem, vel propter imputationem, &c.

Quod quidem & Latini similiter exprimunt per ad, ob, propter, vel per ablatiuum absolutum, vt

Visitaui

زرته خوف الشر Visitaui eum timore mali. Vel per Gerundium in dum, vt claret ex litera.

Vt tandem Patiens gratia cuius liberè naşbari valeat, quatuor conditiones, inquiunt, requiruntur.

Prima, quòd sit infinitiuum, ideoque non dices جئتك سمنا sed للسمن Veni ad te propter butyrum: vbi licet aduentus sit propter butyrum, non tamen nasbari potest, quia butyrum est rei permanentis nomen, non eius actus, seu fluxus, vt infinitum.

Secunda, quòd sit causa, ob quam præcedens sit actio, vnde nec dices جئتك محبتك sed جئتك لمحبتك Veni ob amorem tui, intelligens ad quid aliud faciendum.

Tertia, quòd faciens actionem illam præcedentem, & finalem subsequentem, sit idem agens; vt est authoritas apud eos

كلما أرادوا يخرجوا منها من غم

A quibuscunque voluerunt exire, vel effugere, ex compressione fuit: vbi fugam arripientes, inquiunt, sunt infideles, & compressionis agens Deus.

Quarta, quòd vtriusque scilicet actionis & agentis tempus sit idem,

Primi, vt جئتك أمس لإكرامك اليوم Adiui

te heri

te heri, ad honorandum te hodie و.

Secundi, vt فَعَلْتُهُ لِإِكْرَامِكَ ٱلْيَوْمَ Feci istud ad honorandum te hodie. In quibus locis nasba esse non potest, sed لِ expressa cum suo casu.

Remanet igitur nasba in Patiente gratia cuius cum Infinitiuum fuerit, & finalis causa præmissæ actionis, & vtrinsque idem Agens, & Tempus. Quod exempla literæ satis manifestum reddunt.

Caput

۞ بَابُ ٱلْمَفْعُولِ مَعَهُ ۞

CAPVT PATIENTIS.

Cum quo.

ٱلْعَرَبِي Arabicus Textus. ٱلْمَتْن

وَهُوَ ٱلْاِسْمُ ٱلْمَنْصُوبُ ٱلَّذِي يُذْكَرُ لِبَيَانِ مَنْ فُعِلَ مَعَهُ ٱلْفِعْلُ نَحْوَ قَوْلِكَ جَاءَ ٱلْأَمِيرُ وَٱلْجَيْشَ وَٱسْتَوَى ٱلْمَاءُ وَٱلْخَشَبَةَ ۞

وَأَمَّا خَبَرُ كَانَ وَأَخَوَاتِهَا وَٱسْمُ إِنَّ وَأَخَوَاتِهَا فَقَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُمَا فِي ٱلْمَرْفُوعَاتِ وَكَذَلِكَ ٱلتَّوَابِعُ فَقَدْ تَقَدَّمَتْ هُنَاكَ ۞

Latina

Eſt autem nomen nasbatum, quod rememoratur ad oſtendendum, cum quo facta eſt actio; verbi gratia, Venit Princeps cum exercitu, & Coæquata eſt aqua cum trabe.

Porrò Nuncij كان & ſororum eius, & nominis ان & ſororum eius, iam vtique præceſſit vtriuſque mentio in rafaatis. Pariter & ſequentium præceſſit illic.

الشرح التوماوي Thomea expoſitio.

AVthor Chaphiæ iſtud ſubtilius deſcribens, ſic ait

المفعول معه مذكور بعد الواو لمصاحبة معمول فعل لفظا او معنى Patiens cum, quo eſt rememoratum poſt و ob compatticipationem effectus actionis, prolatione vel ſenſu.

Sed Ebhu'malek in explicatione Elhariri, clarius ſic

المفعول معه هو الاسم المذكور بعد واو بمعنى مع

Patiens cum quo eſt nomen memoratum poſt و in ſenſu particulæ, cum.

His

His quoque addatur ea, quæ eſt in textu deſcriptio, ſatiſque perſpicua huius patientis manebit ratio.

Animaduertendum verò eſt, quòd ante præfatum و ſemper debet vel affectus actionis, vel ſenſus illius præcedere, vt poſt ipſum iure hoc ſuccedat Patiens, ſiue affectus ille fuerit agentis, vt جاء الامير والجيش Venit Princeps cum exercitu, ſiue Patientis, vt كفاك وزيدا درهم Sufficit tibi & Zaido, vel vnà cum Zaido nummus.

Vnde talis effectus vel erit manifeſtus prolatione, vt جاء البرد والجبابا واستوت المياه والاخشابا Venit frigus cum Gubbis, & æquatæ ſunt aquæ cum lignis.

Aut erit ſubintellectus ſenſu, vt مالك وزيدا Quid tibi cum Zaido? ideſt تصنع Quid facies, &c.

Obſeruandum inſuper eſt, in hac dicendi phraſe Arabica, duo eſſe agentia: Primum ante و & ſecundum poſt ipſam, quod & patiens cum quo vocant.

Quando igitur inquiunt in definitione, præfatum patiẽs commemorari poſt و quæ aut ſenſum المعية ſimultatis facit, vel المصاحبة ſocietatem, aut partici-

cipatio-

cipationem præcedentis actionis ostendit: pariter innuunt, effectum illum, seu actionem, eodem in tempore & loco, ab vtroque esse faciendam, vt أَكَلْتُ وَزَيْدًا Manducaui cum Zæido, & مَشَيْتُ وَزَيْدًا Deambulaui cum Zæido, scilicet effectum seu actum comestionis & deambulationis, vnà cum Zæido, eodem in loco & tempore feci: quod quidem non euenit, quando و illa copulationis sensum solummodo præfert, vt جَاءَ زَيْدٌ وَعَمْرٌو Venit Zæidus & Amrus, ideſt Venit Zæidus, & venit Amrus: actum scilicet veniendi vterque peregit, sed siue simul, siue eodem pariter tempore & loco fuerit, non ostendit, sicut illa simultatis.

Verum enim verò, si fuerit effectus ille præcedens actualiter, vtriusque و sensus permittitur, scilicet copulationis, & simultatis, quemadmodum Author Caphiæ apertè docet, vt جِئْتُ أَنَا وَزَيْدٌ Veni ego, & Zæidus: & جِئْتُ أَنَا وَزَيْدٌ Veni ego cum Zæido.

Si verò copulationis intellectus non fuerit admissus, tunc ad nasbam solum restringitur Patiens istud, vt جِئْتُ وَزَيْدًا Veni cum Zæido.

Si autem virtualiter tantum fuerit præcedens, & conceditur copulatio, & per illam casus sequentis, ad antecedentis casum restringitur, vt مَا لِزَيْدٍ وَعَمْرٍو Quid habet

Zæidus,

Zæidus & Amrus ? Si verò non conceditur, restringitur Patiens ad casum nasbæ, vt مَا لَكَ وَزَيْدًا Quid habes cum Zæido ? & مَا شَأْنُكَ وَعَمْرًا Quid tibi cum Amro ? ideſt ما تصنع معه Quid facis cum eo ?

Has itaque ſic reſoluit orationes, مَا شَأْنُكَ وَعَمْرًا ideſt مَا تَصْنَعُ وَعَمْرًا Quid agis cum Amro ? & مَا لَكَ وَزَيْدًا ideſt مَا تَصْنَعُ وَزَيْدًا Quid facis cũ Zæido ? & مَا لِزَيْدٍ وَعَمْرٍو .i. مَا يَصْنَعُ زَيْدٌ وَعَمْرٌو Quid facit Zæidus & Amrus ?

Quando denique in fine huius capitis Author inquit, Nuncium verbi كَانَ & ſororum eius, &c. tacitæ obiectioni ſatisfacit. Aliquis enim dicere poterat: Vos iam prædeſtinaſtis quindecim eſſe nasbata, & nunc non niſi decem affertis: vel igitur malè numerum male aſſignaſtis, vel eas explicando nunc deficitis.

Reſpondet præmiſſis verbis de illis, quæ omiſſa videntur, iam ſatis dictum fuiſſe in capitibus rafaatorum, vbi illorum manifeſtando rafaam, ſcilicet nominatiuum agentem, neceſſe erat pariter & horum nasbam, ſcilicet accuſatiuum patientem oſtendere. Propterea breuitatis gratia, tanquam ibi manifeſta hic omiſſa ſunt.

S Vnde

Vnde كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا Fuit Zæidus ſtans, vox iſta قَائِمًا ſtans, dicitur hic Nuncium, ſeu prædicatum verbi كَانَ, quod quidem ex nasbatorum numero eſt de quo iam ſupra dictum eſt in rafaatis.

Simili modo إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ Profectò Zæidus eſt ſtans: vbi زَيْدًا Nomen إن ſeu ſubiectum eius nuncupatur, quod ex eiſdem nasbatis eſt, de quo pariter in rafaatis dictum eſt.

Similiter ſequentium nasbata, mentio ibidem præceſſit. Primi, ſcilicet النعت vt رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَاقِلَ Vidi Zæidum prudentem.

Secundi العطف vt رَأَيْتُ زَيْدًا وَعَمْرًا Vidi Zæidum & Amrum.

Tertij التوكيد vt رَأَيْتُ زَيْدًا نَفْسَهُ Vidi Zæidem ipſum.

Quarti, ſcilicet البدل vt رَأَيْتُ زَيْدًا أَخَاكَ Vidi zæidum fratrem tuum: nam prudentem, Amrum, ipſum, fratrem tuum, ſequentia dicuntur nasbata, quæ & ipſa ex nasbatis ſunt, de quibus ſupra ſuis in locis pertractatum eſt, Propterea ipſorum hic peculiaris tractatus per capita prætermiſſus eſt. Hæc de nasbatis.

Caput

۞ بَابُ مَخْفُوضَاتِ ٱلْأَسْمَآءِ ۞

Caput Chafdhatorum nominum.

ٱلْمَتْنُ ٱلْعَرَبِيُّ Arabicus textus.

أَلْمَخْفُوضَاتُ ثَلَاثَةٌ مَخْفُوضٌ بِٱلْحَرْفِ وَمَخْفُوضٌ بِٱلْإِضَافَةِ وَتَابِعٌ لِلْمَخْفُوضِ ۞ فَأَمَّا ٱلْمَخْفُوضُ بِٱلْحَرْفِ فَهُوَ مَا يُخْفَضُ بِمِنْ وَإِلَى وَعَنْ وَعَلَى وَفِي وَرُبَّ وَٱلْبَآءِ وَٱلْكَافِ وَٱللَّامِ وَبِحُرُوفِ ٱلْقَسَمِ وَهِيَ ٱلْوَاوُ وَٱلْبَآءُ وَٱلتَّآءُ وَبِوَاوِ رُبَّ بِمُذْ وَمُنْذُ ۞ وَأَمَّا مَا يُخْفَضُ بِٱلْإِضَافَةِ فَنَحْوُ قَوْلِكَ غُلَامُ زَيْدٍ وَهُوَ عَلَى قِسْمَيْنِ مَا يُقَدَّرُ بِٱللَّامِ وَمَا يُقَدَّرُ

دمِنْ فَالَّذِى بُقَدَّرُ بِاللَّامِ نَحْوُ غُلَامُ زَيْدٍ وَالَّذِى يُقَدَّرُ بِمِنْ نَحْوُ ثَوْبُ خَزٍّ وَبَابُ سَاجٍ وَخَاتَمُ حَدِيدٍ ۞

الترجمة Latina interpretatio. الافرنجية

Chafdhata tria funt; Chafdhatum particula, & Chafdhatum regimine, ac fequens Chafdhatū enim per particulā, eft quod chafdatur من Ex, & الى Ad, & عن A, & على Super, & فى In, & رب Vix, & ب In, & ك Sicut, & ل Ad. Et per particulas iuramenti, quæ funt و & ب & ت per: Et per و ipfius رب; & per مذ A termino, & منذ à puncto. Illud autem quod chafdatur per regimen, eft quidem veluti cùm dicis, Seruus Zæidi. Quodque duplex eft; quoddam retinet vim ل, & quoddam includit vim من. Quod enim retinet vim ل, eft vt, Puer Zæidi: & quod includit vim من, eft vt Veftis ferici craffioris, & Porta Sagi (ligni) & Annulus ferri.

Thomea

EA quæ tertium caſum poſtulant apud Arabes, à Cuſenſiũ ſchola المخفوضات appellantur: à Beſſarenſium verò المجرورات vocata fuere.

Quæ quidem Author Càphiæ deſcribens ait

المجرور هو ما اشتمل على علم المضاف اليه

Giarratum eſt illud quod reſtringitur ad ſignatum Annexi cui.

Annexum autem cui relatum (inquit) eſt quodlibet nomen cui attribuitur aliquid, mediante litera giarri actualiter vel potentialiter ad arbitrium, vt غلام زيد Seruus Zæidi, vt مررت بزيد Appropinquaui Zæido. In primo enim exemplo eſt litera giarri tantum virtualiter: in ſecundo verò actualiter, ſcilicet ب.

Inquit ad arbitrium, quia in primo quoque exemplo actualiter poni poterat, vt غلام لزيد Seruus Zæidi.

Sed Sciech Gibrail in ſua expoſitione Agerumiæ inquit,

المخفوض هو ما دخل عليه عامل الخفض

Chadatum eſt illud cui ineſt regens chafdam, ſcilicet tertium caſum.

eſt tanquam leo : & ل , vt أَلْمَالُ لِزَيْدٍ Diuitiæ ſunt zæidi.

Et per literas iuramenti , ſcilicet و , vt وَاللهِ , & ب vt بِاللهِ , & ت vt تَاللهِ per Deum : & per و quæ loco رُبَّ ponitur , vt وَلَيْلٍ pro رُبَّ لَيْلٍ Fortaſſe nox eſt , ſcilicet vt fluctus maris , &c. Et وَبَلَدٍ pro رُبَّ بَلَدٍ Vix regio eſt , ſcilicet , in qua non ſint aliqui.

Et per مُذْ & مُنْذُ , quæ quandoque vt nomina , quandoque verò vt particulæ vſurpantur : ſi enim tanquam nomina giarrum non efficiunt , ſed valent vt interuallum , & ſpacium , quia tunc veluti circunſtantiæ temporis veniunt , vt مَا رَأَيْتُهُ مُذْ يَوْمَانِ Non vidi eum , à ſpatio duorum dierũ: vel مُذْ يَوْمَانِ interuallum , ſunt duo dies , vbi مُذْ , مُنْذُ , & مُنْذُ Incæptum , & يَوْمَانِ Nuncium.

Sed quando ſummam verbalem præcedunt , ambæ ſimiliter temporis circumſtantiæ ſunt , verbum ipſum cum ſuo agente veluti in regimine habentes , vt جِئْتُ مُذْ أَوْ مُنْذُ قَرَأَ زَيْدٌ Veni ab ipſo legere zæidi , ideſt quando cæpit legere zæidus.

Quando autem vsurpantur vt particulæ, non tanquam circumstantiæ temporis nomina veniunt, sed in sensu من, aut في. in primo namque accidunt si tempus fuerit transactum, vt ما رأيته مذ يوم الجمعة idest من يوم الجمعة Non vidi eum à die Veneris : vel مذ جمعتين idest من جمعتين A duabus hebdomadis. In secundo verò si tempus assignatum adhuc aderit, vt ما رأيته مذ يومنا Non vidi ipsum hodierna die, idest في يومنا in præsenti : & مذ شهرنا .i. في شهرنا In præsenti mense.

Secundo autem modo chafdatur nomen per regimen ـ; vbi non regens, quod المضاف relatum, seu annexum quod appellatur : sed rectum, quod المضاف relatum, seu annexum cui dicitur, chafdatur.

Annexum tamen quod priuatur tanuiin, si fuerit singulare, vt غلام الملك Puer regis.

Si verò duale, & plurale, ipsa ن, vt ثوبا زيد Duæ vestes zæidi : & ضاربوا عمرو Percussores Amri.

Ipsa

Ipsa autem annexio, seu regimen tripliciter fit.

Vel in sensu من، aut في، aut ل، quia omne quod regitur, vel est genus seu materia, ex qua constituitur rectum, & sic regimen est in significatu من، aut عن، vt خاتم فضة Annulus argenti, & ثوب حرير Vestis serici, & ماء ورد Aqua rosarum, scilicet عن فضة Ex argento, & من حرير، من ورد Ex rosis.

Vel est secundum recentiores Grammaticos ظرفه scilicet circumstantia continens annexum quod, & sic annexio ipsa est in sensu في vt ضرب يوم Verberatio hodierna, vel huius diei, idest ضرب في يوم Verberatio in die: & auctoritas quoque est تربص اربعة اشهر mora quatuor mensium. scilicet في اربعة اشهر.

Et similiter بل مكر الليل immo machinatio noctis, idest مكر في الليل &c.

Vel

Vel tandem neque vt genus, neque vt circumſtantia. ſed in ſignificatu ل venit, vt كتَّابُ زَيْدٍ ſcilicet كتَّابُ لِزَيْدٍ Liber zæidi, & ذَهَبُ خَاتِمِي ideſt, ذَهَبُ لِخَاتِمِي Aurum annuli mei, &c.

In aliquibus tamen ſenſus eſt adeo manifeſtus, quod expreſſio per particulas huiuſmodi non eſt neceſſaria, vt يَوْمُ الْأَحَدِ dies vnius, ideſt dies Dominica: & عِلْمُ الْفِقْهِ Scientia legis canonicæ, & شَجَرُ الْأَرَاكِ Arbores araKi, genus arboris Arabibus notum, &c.

Obſeruandum eſt autem hìc, nomina regimen inducentia, in duplici eſſe differentia.

Quædam enim ſenſu, & prolatione ſimul, regiminis conſtructionem adſciſcunt.

Quædam verò ſenſu ſolum, quia quandoque regimen prolationis admittunt.

Prima ſunt hæc nempè لَدُنْ Terminus loci & temporis, & لَدَا, & لَدُوا Terminus loci præſentis ac propinqui: & سُبْحَانَ Laus, & ذُو ideſt صَاحِبُ Poſſeſſor habens: & مع Cum, Simul: & عند Apud, & اولوا Poſ-

Possessores in plurali semper, singulare enim caret.

Dicis enim de primo فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ لَدُنِ ٱلْجَامِعِ Feci illud ad templum, vel iuxta templum: & مِنْ لَدُنْ صَلَاةِ ٱلْعَصْرِ Ad orationem vesperi, vel ad Vesperas: & لَقِيتُهُ لَدَا ٱلْبَابِ Inueni eum propè ianuam: & رَأَيْتُهُ لَدُوا ٱلْعَيْنِ Vidi illum iuxta fontem.

De secundo, vt سُبْحَانَ ٱللّٰهِ Laus Dei, scilicet Laus Deo, & sensus est أُسَبِّحُ لِلّٰهِ Laudem dico Deo.

De tertio, vt هٰذَا ذُو مَالٍ Hic est possessor opum: & مَرَرْتُ بِذِي مَالٍ Appropinquaui possessori diuitiarum.

De quarto, vt أَكَلْتُ مَعَ زَيْدٍ Manducaui cum zæido.

De quinto, vt جَلَسْتُ عِنْدَ زَيْدٍ Sedi prope zæidũ.

De sexto, vt هٰؤُلَاءِ أُولُوا فَضْلٍ Ipsi sunt possessores virtutis, scilicet virtute prædici. Hæc enim nomina sensifluam ac prolatilem regiminis constructionem, nunquam amittunt.

Et

Et similia his sunt hæc, scilicet كلا Vterque كلتا Vtraque, & مُعَاذَ الله Præsidium Dei, protectio Dei: & لَبَّيْكَ in sensu عَلَيْكَ &c.

Secunda verò, nempe ea quæ sensu potius construuntur, sunt scilicet كُلّ omnis, totus, & بعض Aliquis, pars: & غير Alius: & nomina الجهات positionum, vt فوق Supra, & تحت Sub, & وراء Post, & أمام Ante, & يمين Dextrorsum, & شمال Sinistrorsum, & his similia. Dices enim جَاءَنِي كُلُّ القَوْمِ Venit ad me collectio populi, idest tota multitudo: & sine prolatili regiminis constructione in eodem quoque sensu dices جَاءَنِي كُلٌّ Venit ad me collectio, multitudo, omnes homines, &c. Similiter dices

جَلَسْتُ فَوْقَ السَّطْحِ وَتَحْتَ السَّقْفِ

Sedi supra tectũ, & sub suffitto, &c. & فَعَلْتُهُ أَوَّلَ شَيْءٍ Feci illud primum rei alicuius, idest primitus. Et absque regimine fiunt: vnde si ad speciale referantur, construuntur cum dhamma, vt جَلَسْتُ فَوْقُ وَتَحْتُ Sedi supra, & infra, idest superius & inferius: & أَبْدَأُ بِهَذَا أَوَّلُ Incipio istud primum, scilicet prius: nam & auctoritas est apud Arabes, vt لِلهِ الأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ Dei est

est decretum, per prius & posterius, idest من قبل غلبهم ومن بعده Ante victoriam ipsorum, & post ipsam. Si autem ad generale, propria remanet casuum regula, & dicitur لله الأمر من قبل ومن بعد & sensus est من قبل كل شئ ومن بعد كل شئ Ante omnia, & post omnia.

Author autem Caphiæ diuidens ipsum giarratum, inquit, quòd aliud est معنوية scilicet sensifiuum, quod verè tam sensu quàm prolatione in regimine constituitur, quod supra hîc satis fuit explicatum.

Aliud est لفظية scilicet prolatiuum, quod ad lenitatem eloquij, & phrasis comodum, tantum in regimine ponitur, cuius quidem regens est appellatiuum annexum ad suum Rectum, vt ضارب زيد Percussor Zæidi, & خليقة الملح Creatura salis, idest creatura, quæ sal est: & حسن الوجه Pulcher facie, idest, cuius facies pulchra est: licet quoque congruè dicere مررت برجل حسن الوجه Appropinquaui viro facie pulchro: sed non licet مررت بزيد حسن الوجه Appropinquaui Zæido facie pulchro.

Simi-

Similiter dices اَلضَّارِبَا زَيْدٍ Duo percuſſores zæidi: ſed non اَلضَّارِبُ زَيْدٍ Percuſſor zæidi: & alia notatu digna idem Author ponit ad propoſitum, quæ nos quidem hìc, licèt cum quibuſdam alijs Grammaticæ obſeruationibus, breuitatis gratia, cæptum Agerumiæ curſum ſequentes, nunc omiſſerimus; ſperamus tamen, vita comite, illam verè كَافِيَةً ſcilicet ſufficientem, completamque Grammaticam in gratiam Philoarabum peculiari commentario illuſtrare.

His interim noſtris compendioſæ huius pene in omnibus Arabum ſcholis vſitatæ Grammaticæ Expoſitoribus, cum ſimplici literæ eius interpretatione, iam diuino fauore completis, tanquam facilioribus, ad communem Studioſorum commodum, à nobis præmiſſis, ad Dei gloriam, Fidei propagandæ zelum, animarumque ſalutem vtere; & ſi quid errauerim corrige, meique apud Deum bonorum omnium largitorem memento. Cui laus, honor, & gloria per infinita ſæculorum ſæcula, Amen.

LAVS DEO.

